

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Διπλωματική Εργασία στο πλαίσιο του Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Οικονομική και Περιφερειακή
Ανάπτυξη

**«Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού (ΔΛΤ):
Προβληματισμός και Μεθοδολογία»**

Συντάκτρια: Μαρία Κιάμου

Τριμελής Επιτροπή:

Ζαχαρίας Μαθάς-Δεμαθάς (επιβλέπων)
Αθανάσιος Παπαδασκαλόπουλος
Σαράντης-Ευάγγελος Λώλος

- Δεκέμβριος 2010 -

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	5
2. Ο τουρισμός ως οικονομικό φαινόμενο	7
2.1 Η οικονομική διάσταση του τουρισμού	7
2.2 Η αναγκαιότητα της μέτρησης της τουριστικής οικονομικής δραστηριότητας	10
2.3 Η ιδιαιτερότητα του τουριστικού προϊόντος	13
2.4 Μεθοδολογικές προσεγγίσεις και πρακτικές για την προσέγγιση του τουρισμού ως οικονομικό φαινόμενο	16
2.4.1 1 ^η Μεθοδολογική Προσέγγιση: Ο Τουρισμός ως «κλάδος παραγωγής» ή «τομέας υπηρεσιών»	16
2.4.2 2 ^η Μεθοδολογική Προσέγγιση: Η μέτρηση της επίδρασης του τουρισμού μέσα από τους Πίνακες Εισροών και Εκροών	20
2.4.3 3 ^η Μεθοδολογική προσέγγιση: Ο Τουρισμός ως μια ιδιαίτερα διαμορφούμενη ιδιωτική κατανάλωση	28
2.4.4 4 ^η Μεθοδολογική προσέγγιση: Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού	32
3. Ο Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού: ιστορία, δομή, περιεχόμενο	35
3.1 Ιστορική εξέλιξη της ανάπτυξης του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού (1960 έως σήμερα)	35
3.1.1 1999-2000: Το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο, TSA:RMF 2000	37
3.1.2 Από το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2000 στο αναθεωρημένο Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2008, TSA:RMF 2008	38
3.1.3 Το Ευρωπαϊκό Εγχειρίδιο Εφαρμογής (EEE)	40
3.2 Περιεχόμενο και δομή του αναθεωρημένου Προτεινόμενου Μεθοδολογικού Πλαισίου του 2008 (TSA:RMF 2008) - Βασικές έννοιες	43
3.3 Η Ζήτηση του Τουρισμού	44
3.3.1 Τουρισμός	44
3.3.2 Σύνθετες Περιβάλλον	45
3.3.3 Δευτερεύουσες Κατοικίες	46
3.3.4 Διάρκεια Ταξιδιού	47
3.3.5 Κύριος σκοπός του ταξιδιού	47
3.4 Τουριστική Δαπάνη και Τουριστική Κατανάλωση	49
3.4.1 Ορισμός και Σκοπός της Τουριστικής Δαπάνης	49
3.4.2 Ορισμός και Σκοπός της Τουριστικής Κατανάλωσης	50
3.4.2.1 Είδη Τουριστικής Κατανάλωσης	51
3.5 Ειδικά Θέματα	52
3.5.1 Η Τουριστική Κατανάλωση ως Ενδιάμεση Κατανάλωση των Παραγωγών	52
3.5.2 Υπηρεσίες που παρέχονται στο νοικοκυριό επ' ωφελεία των μελών του	52
3.5.3 Διάρκεια αγαθά αποκλειστικά τουριστικού σκοπού	53
3.6 Η Προσφορά του Τουρισμού	56
3.6.1 Προϊόντα	56
3.6.2 Τουριστικές Χαρακτηριστικές Δραστηριότητες	58
3.6.3 Τουριστικοί Κλάδοι	58
3.7 Ειδικά Θέματα	58
3.7.1 Πλήρης Ιδιοκτησία	58
3.7.2 Χρονομερίδια και νέες καινοτόμες μορφές ιδιοκτησίας εξοχικών κατοικιών	58
3.7.3 Ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators και άλλοι πάροχοι υπηρεσιών κρατήσεων	60
3.7.4 Η βιομηχανία των συνεδρίων	60
3.8 Περιγραφή Πινάκων Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού	61
3.8.1 Πίνακες 1, 2, 3: Τουριστική Δαπάνη ανά Προϊόν και Κατηγορία Επισκέπτη	66

3.8.2	Πίνακας 4: Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού, Δαπάνη Εσωτερικού Τουρισμού και άλλα συστατικά της Τουριστικής Κατανάλωσης ανά Προϊόν	67
3.8.3	Πίνακας 5: Λογαριασμοί Παραγωγής Τουριστικών και άλλων κλάδων (καθαρή αποτίμηση)	67
3.8.4	Πίνακας 6: Συνολική Εγχώρια Προσφορά και Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού ανά Προϊόν (σε τιμές αγοραστή)	68
3.8.5	Πίνακας 7: Απασχόληση στους τουριστικούς κλάδους	70
3.8.6	Πίνακας 8: Σχηματισμός Τουριστικού Ακαθάριστου Παγίου Κεφαλαίου Τουριστικών και άλλων Κλάδων	71
3.8.7	Πίνακας 9: Τουριστική συλλογική κατανάλωση ανά Λειτουργία και Επίπεδα Κυβέρνησης	72
3.8.8	Πίνακας 10: Μη νομισματικοί Δείκτες	72
4.	<i>Παρουσίαση Πινάκων Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού (TSA:RMF 2008)</i>	73
5.	<i>Ο Ελληνικός Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού</i>	87
5.1	<i>Η Πορεία Υλοποίησης του Ελληνικού Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού</i>	87
5.2	<i>Μεθοδολογία Υλοποίησης Ελληνικού Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού</i>	92
5.2.1	Ταξινομήσεις εναρμονισμένων στατιστικών	92
5.2.2	Αξιοποίηση της ταξινόμησης των ΠΠΧ για τον προσδιορισμό των ειδικών τουριστικών προϊόντων και κλάδων που σχετίζονται με τον τουρισμό	99
5.2.3	Κατάρτιση Πινάκων Ελληνικού ΔΛΤ	103
6.	<i>Παρουσίαση Πινάκων του Ελληνικού ΔΛΤ</i>	107
7.	<i>Συμπεράσματα</i>	120
8.	<i>Παράρτημα</i>	126
9.	<i>Βιβλιογραφία</i>	130

1. Εισαγωγή

Στις μέρες μας αποτελεί πλέον κοινά αποδεκτή διαπίστωση ότι ο τουρισμός ως φαινόμενο δεν έχει μόνο κοινωνιολογικές προεκτάσεις, έχει και οικονομικές επιπτώσεις και μάλιστα πολύ μεγάλες. Είναι γεγονός πως ο τουρισμός με την κινητικότητα που τον χαρακτηρίζει καταφέρει και κινητοποιεί πολλούς και διαφορετικούς κλάδους της οικονομίας, από τις μεταφορές και τα καταλύματα μέχρι τις κατασκευές και τη μεταποίηση, ενώ σε πολλές περιπτώσεις συμβάλλει καταλυτικά στην αύξηση της απασχόλησης, αλλά και στην ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη με την άνοδο του τοπικού ΑΕΠ.

Αυτή η στροφή στην οικονομική-αναπτυξιακή διάσταση του τουρισμού προκάλεσε και την αναγκαιότητα μέτρησης των αποτελεσμάτων του. Αυτό σε μεγάλο βαθμό γινόταν μέσα από το Σύστημα των Εθνικών Λογαριασμών, που αποτελεί ένα αποδεκτό πλαίσιο καταγραφής των οικονομικών μεγεθών κάθε χώρας και μπορεί να οδηγήσει σε συγκρίσεις μεταξύ των οικονομιών, αλλά και των κλάδων. Το πλαίσιο όμως αυτό δεν ήταν επαρκές σε ό,τι αφορά στην καταγραφή των δευτερευουσών και των επικουρικών δραστηριοτήτων του κλάδου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι υπηρεσίες που παρέχονται σε ένα νοικοκυριό επ' ωφελεία των μελών του (προετοιμασία γευμάτων, καθαριότητα, κ.α) που δεν καταγράφονται ή τα πακέτα ταξιδιών (package tours) που χρειάζεται να γίνει διάκριση των συστατικών τους μιας και εμπεριέχουν στοιχεία τόσο της εγχώριας όσο και της εισερχόμενης αλλά και της εξερχόμενης τουριστικής κατανάλωσης.

Δεδομένης της πρόθεσης κάθε δραστηριότητα - κύρια και επικουρική - να καταγράφεται και να συνυπολογίζεται στο σύνολό της, συγκροτήθηκε ο περίφημος Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού, ο οποίος αποτελεί μια επέκταση του Συστήματος των Εθνικών Λογαριασμών, αντλεί τα δεδομένα του από αυτόν, ενώ παράλληλα τα εμπλουτίζει και από άλλες πηγές και εξειδικευμένες έρευνες. Δημιουργείται, λοιπόν, ένα δορυφορικό σύστημα γύρω από τον πυρήνα των Εθνικών Λογαριασμών, τέτοιο που να μπορεί να αποτυπώσει συστηματικά και αξιόπιστα συγκεκριμένα πεδία κοινωνικού και οικονομικού ενδιαφέροντος.

Για την Ελλάδα ο τουρισμός αποτελεί σημαντική πηγή παραγωγής πλούτου και εξεύρεσης απασχόλησης, ενώ παράλληλα είναι μια μορφή ανάπτυξης με μικρό ή και ανύπαρκτο κόστος για το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους (σε αντίθεση με τη βιομηχανική ανάπτυξη ή την εξόρυξη πετρελαίου), ενώ συμβάλλει καθοριστικά στη βελτίωση του εξαγωγικού προφίλ της ελληνικής οικονομίας και στην ευημερία του πληθυσμού. Για αυτούς και για πολλούς άλλους λόγους η ανάγκη για αποτύπωση της οικονομικής συνεισφοράς του τουρισμού στην ελληνική οικονομία κρίνεται ολοένα και πιο σημαντική. Ο πρώτος ελληνικός Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού καλείται να καλύψει αυτή την αναγκαιότητα και μέσα από την επεξεργασία των δεδομένων του να οδηγήσει στη σωστή επιλογή και στον εξορθολογισμό της τουριστικής πολιτικής.

Η εργασία αποτελείται συνοπτικά από τρία μέρη: στο πρώτο μέρος (κεφ. 1-2) παρουσιάζεται με αιτιολογημένο τρόπο η οικονομική διάσταση του τουρισμού, καθώς και οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις που έχουν αναπτυχθεί για τη μέτρησή του. Στο τρίτο μέρος (κεφ. 3-4) παραθέτουμε και αναλύουμε την ολοκληρωμένη προσέγγιση του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού, έτσι όπως προκύπτει μέσα από το αναθεωρημένο Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2008 των Ηνωμένων Εθνών, της Eurostat, του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού και του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη. Στο τρίτο μέρος (κεφ. 5-6) γίνεται μια παρουσίαση του Ελληνικού Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού, του τρόπου συγκρότησής του, των πηγών πληροφόρησής του, καθώς και των Πινάκων που τον απαρτίζουν. Τέλος, καταγράφονται και κάποια συμπεράσματα.

2. Ο τουρισμός ως οικονομικό φαινόμενο

2.1 Η οικονομική διάσταση του τουρισμού

Ο τουρισμός αποτελεί στις μέρες μας μία από τις πιο έντονες μαζικές κοινωνικές δραστηριότητες του σύγχρονου ανθρώπου. Από τη μεγάλη εποχή των περιηγητών και των ταξιδευτών, που μια μεγάλη παρόρμηση και έμφυτη περιέργεια τους ωθούσε να πραγματοποιούν μεγάλα – συχνά ριψοκίνδυνα – ταξίδια σε μακρινές χώρες, περάσαμε στη μεταπολεμική περίοδο με τον εντατικό και συχνά οδυνηρό και καταστροφικό μαζικό και κατευθυνόμενο τουρισμό, για να καταλήξουμε πια, στη στροφή του 21^{ου} αιώνα, στην αναζήτηση αυθεντικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και σε μια διαφορετική πολιτική οπτική για τον τουρισμό, αυτή της **βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης**.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία πια σήμερα ότι στο σύγχρονο κόσμο ο τουρισμός εντάσσεται πλέον στο **σύνολο των βασικών ανθρωπίνων αναγκών** και μαζί με την ανάγκη για διατροφή, διαμονή, ένδυση έρχεται και ολοκληρώνει το σκιαγράφημα του μεταμοντέρνου ανθρώπου, που αναζητά ένα ταξίδι μακριά από τη συνήθη πραγματικότητά του και το συνήθη τόπο κατοικίας του για να ανακαλύψει την ηδονή της αναψυχής, της ξεκούρασης και της απόκτησης νέων εμπειριών. Σε αυτό το σημείο δεν πρέπει να λησμονούμε ότι προκειμένου ο σύγχρονος άνθρωπος να γευτεί όλη αυτή την πανδαισία εμπειριών και συναισθημάτων είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθούν οι κατάλληλες υποδομές και οι ανάλογες επιχειρήσεις που με το διαθέσιμο ανθρώπινο δυναμικό και τους απαραίτητους οικονομικούς πόρους θα δημιουργήσουν και θα εμπορευτούν τα τουριστικά προϊόντα που ανταποκρίνονται στις επιθυμίες και τις ανάγκες των τουριστών – πελατών τους.

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι ο τουρισμός πέρα από ένα **κοινωνιολογικό φαινόμενο** αποτελεί και μια **οικονομική δραστηριότητα** τόσο έντονη πια στις μέρες μας που συχνά χαρακτηρίζεται και ως «τουριστική βιομηχανία». Πρόκειται για έναν πολυσύνθετο «τομέα» που κινητοποιεί και συμπαρασύρει μεγάλη γκάμα συγγενών δραστηριοτήτων και κλάδων, ενώ συμβάλλει καταλυτικά στη βελτίωση του ισοζυγίου διεθνών συναλλαγών της χώρας και στην απόκτηση συναλλαγματικών αποθεμάτων

καθώς και στην αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Τέλος, δεν πρέπει να λησμονήσει κανείς να αναφερθεί και στη συμβολή του τουρισμού στη δημιουργία θέσεων εργασίας και τοπικού εισοδήματος ιδίως σε περιφερειακό επίπεδο.

Με τον όρο **«τουριστική βιομηχανία»** συνηθίζουμε να εννοούμε ένα ετερογενές και συχνά αντικρουόμενο σύμπλεγμα βιομηχανικών και εμπορικών δραστηριοτήτων, που παράγουν αγαθά ή/και υπηρεσίες προκειμένου να εξυπηρετήσουν την τουριστική πελατεία, χρησιμοποιώντας πληθώρα υποδομών και ανωδομών, που είτε υφίστανται για να εξυπηρετήσουν αποκλειστικά τη ροή τουριστών, είτε και άλλες πτυχές ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Παρόμοιες ερμηνείες λαμβάνουν και οι όροι **«τουριστικός τομέας»** και **«τουριστικός κλάδος»**. Αυτό που γνωρίζουμε, όμως, στην πραγματικότητα είναι ότι δεν υφίσταται μια τουριστική βιομηχανία υπό την έννοια μιας ξεχωριστής ομάδας επιχειρήσεων, όπως συμβαίνει με τη βιομηχανία αυτοκινήτων, τη βιομηχανία ένδυσης, τη βιομηχανία νέων τεχνολογιών και επικοινωνιών, κτλ. Και αυτό συμβαίνει γιατί **κατά κύριο λόγο στον τουρισμό το κέντρο βάρους δεν πέφτει στο παραγόμενο ή προσφερόμενο τουριστικό προϊόν, αλλά στον τουρίστα που το καταναλώνει, μιας και τότε μόνο πραγματοποιείται η ολοκλήρωση της τουριστικής εμπειρίας.**

Η ιδιομορφία και η ιδιαιτερότητα, λοιπόν, του τουρισμού δυσκολεύουν τον καθορισμό του ως ένα διακριτό οικονομικό κλάδο και εμποδίζουν την καταγραφή και αποτύπωσή του ως έναν οικονομικό τομέα με συγκεκριμένα παραγόμενα οικονομοτεχνικά αποτελέσματα και ξεχωριστή συμβολή στην παγκόσμια οικονομία. Αναλυτικότερα, **οι λόγοι που κάνουν δύσκολο τον καθορισμό του τουρισμού ως ένα διακριτό οικονομικό κλάδο είναι:**

- Η **ανομοιογένεια** που παρατηρείται στον παραγωγικό κλάδο και η **απουσία καθορισμένης ομάδας** κάτω από την οποία συγκεντρώνονται όλες οι σχετικές οικονομικές δραστηριότητες. Τέτοιες δραστηριότητες ποικίλουν από τα ξενοδοχειακά και πάσης φύσεως τουριστικά καταλύματα, μέχρι και τα εστιατόρια, τον κλάδο των μεταφορών, τις επιχειρήσεις αναψυχής, κτλ. που μπορούν να χρησιμοποιούνται από τουρίστες και όχι μόνο.
- Η **απουσία συγκεκριμένου και οργανωμένου χώρου παραγωγής**, όπως είναι το εργοστάσιο, το χωράφι ή αλλού που επιτρέπουν την ομαδοποίηση τύπων προϊόντων.

Οι παραπάνω λόγοι που δυσχεραίνουν την κατάταξη του τουρισμού ως μια ξεχωριστή και ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα εξηγούν και την αδυναμία που παρουσιάζουν οι Εθνικοί Λογαριασμοί διαφόρων χωρών να απεικονίσουν ποσοτικοποιημένα την τουριστική δραστηριότητα. Έτσι, **μεγάλο μέρος της τουριστικής οικονομικής δραστηριότητας παραμένει στατιστικά μη επεξεργάσιμο** παρουσιάζοντας μια θολή εικόνα για την πραγματική σημασία και συνεισφορά του τουρισμού σε οικονομικό επίπεδο επιτρέποντας – ανάλογα με τις σκοπιμότητες που εξυπηρετούνται κάθε φορά – είτε να υπερτιμείται η σπουδαιότητά του είτε να υποτιμείται προς όφελος άλλων κλάδων, που εμφανίζουν πιο συγκροτημένη και άμεσα επεξεργάσιμη εθνικολογιστική απεικόνιση.

Σε μια προσπάθεια να καλυφθεί η αδυναμία που παρουσιάζουν τα εθνικολογιστικά συστήματα στην αποτύπωση της επίδρασης του τουρισμού στην οικονομία έχει προταθεί τόσο από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού όσο και από τη Eurostat, την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, **η υιοθέτηση και ανάπτυξη ενός ειδικού δορυφορικού λογαριασμού, του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού (Tourism Satellite Account)**, που θα λειτουργεί ως «δορυφόρος» στους Εθνικούς Λογαριασμούς, θα συλλέγει επιλεκτικά στοιχεία από τα διάφορα πεδία τους και με τη βοήθεια άλλων υποστηρικτικών ερευνών θα μπορεί με μεγάλη προσέγγιση να καθορίζει το ύψος της τουριστικής δαπάνης και της επιρροής που αυτή έχει στο σύνολο της εθνικής οικονομίας.

2.2 Η αναγκαιότητα της μέτρησης της τουριστικής οικονομικής δραστηριότητας

Η μέτρηση της τουριστικής οικονομικής δραστηριότητας καθίσταται απολύτως αναγκαία στο βαθμό που επιδιώκεται να ασκηθεί μια αποτελεσματική εθνική τουριστική πολιτική. Στην περίπτωση της Ελλάδας, μια **ορθολογιστική αναπτυξιακή τουριστική πολιτική σε εθνικό επίπεδο** αποτελεί το ύψιστο διακύβευμα ή το μεγαλύτερο γρίφο που καλείται να λύσει κάθε φορά η εκάστοτε εκλεγμένη πολιτική ηγεσία του τόπου. **Η σημασία αλλά και το ύψος της κρατικής χρηματοδότησης στον ελληνικό τουρισμό ποικίλει ανάλογα με τη διάταξη των οικονομικών δυνάμεων και των κλαδικών συμφερόντων που επικρατούν σε διάφορες εποχές.** Έτσι, άλλοτε ο ελληνικός τουρισμός χαρακτηρίζεται ως η «πλουτοπαραγωγική πηγή της χώρας», η «ατμομηχανή της εθνικής οικονομίας» και άλλοτε καλείται απλά σε επικουρικό ρόλο να καλύψει με το εισρέον τουριστικό συνάλλαγμα το έλλειμμα του Ισοζυγίου Διεθνών Συναλλαγών, αλλά και να αναδείξει το εξαγωγικό προφίλ της χώρας.

Διαχρονικά η άσκηση της ελληνικής τουριστικής πολιτικής χαρακτηρίζεται από ανακολουθία και ασυνέχεια, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που ο τουρισμός απουσιάζει πλήρως από το στρατηγικό αναπτυξιακό σχεδιασμό της χώρας. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Παυλόπουλος¹, όλα τα αναπτυξιακά προγράμματα της χώρας που εκπονήθηκαν από τη δεκαετία του '60 και μετά χαρακτηρίζονται από έναν «**κλαδικό φετιχισμό**» και πιο συγκεκριμένα από έναν «**βιομηχανικό φετιχισμό**». Η ανάγκη προσανατολισμού της ελληνικής οικονομίας στην ανάπτυξη και στήριξη της βιομηχανίας ήταν κυρίαρχη σε τέτοιο βαθμό που δε χωρούσε καμία αμφισβήτηση. Πιστευόταν μάλιστα ότι μόνο η βιομηχανική ανάπτυξη θα μπορούσε να αποτελέσει παράγοντα σταθερότητας και προσαρμοστικότητας της ελληνικής οικονομίας και δείκτη ισχύος του Έθνους. Ακόμα και στη δεκαετία του '90, που η χώρα αγωνίζονταν για την ένταξή της στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, ενώ ήταν διάχυτη η αποβιομηχάνιση και η συρρίκνωση του μεταποιητικού τομέα, η χώρα μας εξακολουθούσε να ενισχύει άνισα το δευτερογενή τομέα υπό το βάρος των κλαδικών

¹ Παυλόπουλος, Π., (1999), σελ. 9

και συντεχνιακών πιέσεων παραμελώντας τόσο τον α' γενή όσο και τον γ' γενή τομέα και στερώντας με αυτές τις πολιτικές κάθε διέξοδο αναπτυξιακή της χώρας.

Από την άλλη πλευρά, ακόμα και όταν ο τουρισμός κερδίζει το ενδιαφέρον και βρίσκεται στο επίκεντρο μιας αναπτυξιακής πολιτικής, τότε τις περισσότερες φορές γίνονται αναφορές σε αυτόν **με τρόπο αξιωματικό και στερεοτυπικό**, θα λέγαμε, με μια **επιχειρηματολογία που στερείται βασικής επιστημονικής τεκμηρίωσης**. Συχνά λέγεται και γίνεται χωρίς καμία αμφιβολία αποδεκτό ότι ο τουρισμός συμβάλλει στην καταπολέμηση της ανεργίας, στον περιορισμό των οικονομικών ανισοτήτων, στη μείωση της διαφοράς κέντρου – περιφέρειας, στον αύξηση του τοπικού και εθνικού εισοδήματος, στην ανάπτυξη συναφών κλάδων της οικονομίας, στην προβολή και εξωστρέφεια της χώρας, κτλ.

Όλες οι παραπάνω θετικές κρίσεις για τον τουρισμό στην πραγματικότητα δε συνοδεύονται από μια **αξιόπιστη στατιστική τεκμηρίωση**, ενώ ακόμα και στις περιπτώσεις που αυτό γίνεται η πηγή είναι διφορούμενη, βασίζεται σε μεμονωμένες έρευνες και μελέτες χωρίς επαναληπτικότητα, ενώ μεγάλος αριθμός υποθέσεων καλείται τις περισσότερες φορές να γίνει αποδεκτός προκειμένου να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα για τον τουριστικό τομέα. Το μεγαλύτερο, όμως, πρόβλημα που παρουσιάζεται **είναι η αναντιστοιχία που υπάρχει στη σύνδεση του τουρισμού με τους άλλους κλάδους της εθνικής οικονομίας**, έλλειψη που έχει αποτέλεσμα την οργανική αποσύνδεση του τουρισμού από τη διάρθρωση της εθνικής οικονομίας.

Η ανάγκη, λοιπόν, για ποσοτική οριοθέτηση και στατιστική τεκμηρίωση του τουριστικού τομέα θα συμβάλει καταλυτικά στην ανάπτυξη μιας αξιόπιστης και μακροπρόθεσμης εθνικής τουριστικής πολιτικής. Ο Παυλόπουλος² σημειώνει μια σειρά από λόγους, **που καθιστούν το αίτημα για μέτρηση του τουρισμού όχι μόνο απαραίτητο, αλλά και εξαιρετικά επίκαιρο**. Θεωρεί, λοιπόν, ότι έτσι

- α) **οριοθετείται ποσοτικά η συμβολή του τουρισμού** όχι μόνο ως πηγή απόκτησης συναλλάγματος, αλλά και ως πηγή δημιουργίας εγχώριας προστιθέμενης αξίας και απασχόλησης

² Παυλόπουλος, Π., (1999), σελ. 30

β) υποκινείται η επινόηση και **ενεργοποίηση μηχανισμού καταπολέμησης της φοροδιαφυγής** και των συναλλαγματικών εισροών

γ) **εντοπίζονται οι κλάδοι του τουριστικού τομέα** στους οποίους τα ανωτέρω φαινόμενα ενδημούν και σχηματίζεται σωστή οικονομική αντίληψη για τους ρόλους που διαδραματίζουν στην οικονομική και εθνική ζωή οι διάφορες παραγωγικές τάξεις, και

δ) ως συνέπεια των ανωτέρω, **εξυγιαίνεται ένα σημαντικό και δυναμικό κομμάτι του παραγωγικού δυναμικού**, με γενικότερες ευεργετικές επιπτώσεις στις δομές και λειτουργίες άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων.

Γίνεται πλέον σαφές από τα παραπάνω ότι η συστηματική και μεθοδική οικονομική αποτίμηση της τουριστικής δραστηριότητας δεν προκύπτει μόνο από την ανάγκη για «νοικοκύρεμα» και εξακρίβωση του πραγματικού μεγέθους της, αλλά εντάσσεται και σε ένα γενικότερο πνεύμα **εξορθολογισμού της κρατικής δράσης και επέμβασης καθώς και των κρατικών ενισχύσεων σε αυτήν, που άλλοτε κυμαίνονται σε υψηλά και άλλοτε σε χαμηλά επίπεδα ανάλογα με τη συγκυρία και το συσχετισμό των δυνάμεων και των πιέσεων που κατά καιρούς ασκούνται.**

2.3 Η ιδιαιτερότητα του τουριστικού προϊόντος

Η παραπάνω σφαιρική προβληματική μας οδήγησε στην αναζήτηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τουριστικού προϊόντος, του προϊόντος δηλαδή, της υπηρεσίας που καταναλώνει ο τουρίστας – πελάτης. Το **τουριστικό προϊόν** θεωρείται εκ φύσεως σύνθετο και ετερογενές, γεγονός που δυσκολεύει την κατάταξη του τουρισμού αποκλειστικά στο δευτερογενή ή στον τριτογενή τομέα. Ο τουρισμός στην πραγματικότητα συντίθεται από ένα μείγμα υλικών (θάλασσα, ξενοδοχεία, αεροδρόμια, αρχαιολογικός χώρος, κτλ.) και άυλων στοιχείων (ήλιος, ιστορία, image, φιλοξενία, κτλ.). Και αυτός είναι ένας από τους λόγους που ο τουρισμός συγκαταλέγεται στους λεγόμενους **μεικτούς τομείς**.

Οι Βαρβαρέσος³ και Λαγός⁴ παραθέτουν μια σειρά από **χαρακτηριστικά του τουριστικού προϊόντος**:

α) **αδυναμία αποθήκευσης**: το τουριστικό προϊόν δε μπορεί να αποθηκευθεί, όπως αποθηκεύονται οι ηλεκτρικές συσκευές που κατασκευάζει ένα εργοστάσιο ηλεκτρικών ειδών. Η κατανάλωση του τουριστικού προϊόντος πραγματοποιείται από τη ζήτηση που δημιουργεί η ίδια η παρουσία του τουρίστα – πελάτη.

β) **ανελαστικότητα**: μια απρόσμενη άνοδος ή πτώση της τουριστικής ζήτησης δε μπορεί να οδηγήσει αυτόματα σε αύξηση ή μείωση, για παράδειγμα, των κλινών ή του προσωπικού που εργάζεται σε αυτές. Απαιτούνται επενδύσεις, οι οποίες μπορούν να υλοποιηθούν μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα τις περισσότερες φορές.

γ) **μικρός βαθμός αυτοματισμού**: η χρήση των συστημάτων μηχανοργάνωσης και ηλεκτρονικών υπολογιστών είναι πολύ περιορισμένη στον τουριστικό κλάδο και περιορίζεται στη διαχείριση κυρίως των ξενοδοχείων και στις κρατήσεις των τουριστικών γραφείων.

δ) **το τουριστικό προϊόν καταναλώνεται στον τόπο παραγωγής του (αμεταθετότητα)**: το τουριστικό προϊόν για να καταναλωθεί προϋποθέτει την μετακίνηση του τουρίστα από το συνήθη τόπο διαμονής του. Τα υλικά αλλά και

³ Βαρβαρέσος, Στ., (2000), σελ. 88-91

⁴ Λαγός, Δ., (2005), σελ. 112

τα άυλα στοιχεία που συνθέτουν το τουριστικό προϊόν χαρακτηρίζονται από την χωρική τους ακινησία.

ε) **η παραγωγή και η κατανάλωση του τουριστικού προϊόντος πραγματοποιούνται ταυτόχρονα και στον ίδιο χώρο:** η αγορά ενός τουριστικού πακέτου δε συνεπάγεται και την κατανάλωσή του αυτομάτως εκείνη τη στιγμή. Για να πραγματοποιηθεί η κατανάλωση πρέπει να πραγματοποιηθεί και το ταξίδι.

στ) **μετά την κατανάλωση μιας τουριστικής εμπειρίας επέρχεται και η εξαφάνισή της (φθαρτότητα):** μετά την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού το μόνο που μεταφέρει ένας τουρίστας στις αποσκευές του εκτός από κάποια αναμνηστικά δώρα και φωτογραφίες είναι οι αναμνήσεις και οι εμπειρίες που απέκόμισε. Το ταξίδι τελείωσε και μαζί με αυτό και όλη η καταναλωτική εμπειρία.

ζ) **τα τουριστικά υπο-προϊόντα μπορούν να υποκατασταθούν μεταξύ τους:** συχνά το διαθέσιμο εισόδημα είναι τέτοιο που μπορεί να καθορίσει τις επιλογές που θα κάνει ένας τουρίστας: στην περίπτωση που διαθέτει περιορισμένα χρήματα μπορεί να αντικαταστήσει ένα ακριβότερο ξενοδοχείο με ένα φθηνότερο ή το αεροπλάνο με το αυτοκίνητο ή το ΚΤΕΛ.

η) **τα τουριστικά υπο-προϊόντα χαρακτηρίζονται ως συμπληρωματικά:** ο τουρίστας έχει τη δυνατότητα να συνθέσει από μόνος του το τουριστικό προϊόν αφήνοντας αμετάβλητα τη μορφή και το χαρακτήρα των τουριστικών υπο-προϊόντων. Το γεγονός αυτό μπορεί να δημιουργεί προβλήματα στην ποιοτική διάσταση τους.

θ) **η ευαισθησία της τουριστικής δραστηριότητας σε κάθε μορφή κρίσης (οικονομική, στρατιωτική, περιβαλλοντική, μεταδοτική ασθένεια) καθώς και στις εποχικές διακυμάνσεις:** είναι γεγονός ότι το ξέσπασμα ενός πολέμου, μιας μεταδοτικής ασθένειας ή μιας κακής οικονομικής συγκυρίας μπορεί να οδηγήσει σε παγκόσμια κρίση και να επηρεάσει την τουριστική ζήτηση. Αναφορικά με τις εποχικές διακυμάνσεις του τουρισμού λύση θα μπορούσε να δώσει η επιμήκυνση του τουριστικού προϊόντος.

ι) **το μέγεθος των αρχικών επενδύσεων:** μια τουριστική υποδομή και ανωδομή προκειμένου να ολοκληρωθεί χρειάζεται αρχικά μεγάλα κεφάλαια, γεγονός που δημιουργεί αρκετά προβλήματα στη διαχείριση και αποδοτικότητα του εν λόγω έργου, δεδομένης της εποχικής λειτουργίας του.

Από τα παραπάνω χαρακτηριστικά μπορεί εύκολα να αντιληφθεί κανείς την ιδιαίτερη φύση του τουριστικού προϊόντος και πώς αυτό διαφοροποιείται από τα άλλα καταναλωτικά προϊόντα, ενώ έτσι γίνεται ακόμα πιο σαφής **η δυσκολία που παρουσιάζεται στην καταγραφή και μέτρηση της τουριστικής οικονομικής δραστηριότητας**. Παρακάτω παρουσιάζονται οι τέσσερις μεθοδολογικές προσεγγίσεις και πρακτικές που έχουν μέχρι σήμερα χρησιμοποιηθεί σε μια προσπάθεια υπολογισμού της οικονομικής συνεισφοράς του τουρισμού στο σύνολο της οικονομίας, προκειμένου να καταλήξουμε σήμερα στο επικρατέστερο μεθοδολογικό πλαίσιο, αυτό του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού.

2.4 Μεθοδολογικές προσεγγίσεις και πρακτικές για την προσέγγιση του τουρισμού ως οικονομικό φαινόμενο

Σε μια προσπάθεια οι κυβερνήσεις των κρατών να υπολογίσουν τις οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού έχουν χρησιμοποιήσει τις τελευταίες δεκαετίες πληθώρα προσεγγίσεων και πρακτικών, με σκοπό πάντα να προσεγγίσουν όσο γίνεται περισσότερο το ετερογενές αυτό οικονομικό φαινόμενο.

Ο Ζαχαράτος⁵ κάνοντας μια επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας καταγράφει διάφορες κατευθύνσεις, που μπορούν να αποτελέσουν **τέσσερις μεθοδολογικές πρακτικές**:

- α) στον ορισμό του τουρισμού ως «κλάδου παραγωγής» ή «τομέα υπηρεσιών» χωρίς αποσαφήνιση του περιεχομένου του, από άποψη κλαδικών χαρακτηριστικών
- β) στην ένταξη του τουρισμού στους πίνακες εισροών – εκροών και συγκεκριμένα ως κλάδου παραγωγής στην κεντρική μήτρα
- γ) στον προσδιορισμό του τουρισμού ως ετησίως ιδιαίτερα διαμορφούμενης ιδιωτικής κατανάλωσης, δηλαδή ως ιδιαίτερης κατηγορίας της τελικής ζήτησης
- δ) στο Δορυφόρο Λογαριασμό Τουρισμού, που συγκροτείται παράλληλα με τους Εθνικούς Λογαριασμούς.

2.4.1 1^η Μεθοδολογική Προσέγγιση: Ο Τουρισμός ως «κλάδος παραγωγής» ή «τομέας υπηρεσιών»

Ο ορισμός του τουρισμού ως «κλάδου παραγωγής», ή «τομέα υπηρεσιών», αλλά και ο όρος «τουριστική βιομηχανία» αποτελούν τις πιο συχνές αναφορές, όταν πρόκειται κανείς να αναφερθεί στη συμβολή του τουρισμού στην εθνική οικονομία. Τις περισσότερες φορές όμως πρόκειται για στερεοτυπικές αναφορές, ενώ σπάνια προσδιορίζεται το περιεχόμενο και η μορφή του παραγόμενου «τουριστικού προϊόντος»⁶.

Αυτή η έλλειψη μελέτης και τεκμηρίωσης του τουρισμού ως οικονομικού φαινομένου ενισχύεται και από την απουσία βιβλιογραφίας που υπάρχει στο συγκεκριμένο πεδίο.

⁵ Ζαχαράτος, Γ., (1999), σελ. 99

⁶ Ζαχαράτος, Γ., (1999), σελ. 100

Είναι γεγονός ότι, ενώ το τουριστικό φαινόμενο έχει γίνει αντικείμενο έρευνας τόσο της κοινωνιολογίας όσο και της επιστήμης του μάρκετινγκ και του μάνατζμεντ, εντούτοις η οικονομική του διάσταση έχει ελάχιστα αξιοποιηθεί. Ο κλάδος της τουριστικής οικονομικής, αν και προβάλλεται συνεχώς και ενισχύεται από σπουδαίους επιστήμονες, παραμένει φτωχός στην επεξεργασία και παραγωγή αξιόπιστων στοιχείων που αναδεικνύουν την προστιθέμενη αξία του τουρισμού στο σύνολο της οικονομίας.

Στην περίπτωση του ελληνικού τουρισμού δε, συναντά κανείς από καιρού εις καιρόν διάφορες οικονομικές μελέτες χρηματοδοτούμενες κυρίως από κρατικούς φορείς (Υπουργείο, ΕΟΤ, Τράπεζα της Ελλάδος, Δημοτικές Αναπτυξιακές Εταιρίες, κτλ.), αλλά και από τους κοινωνικούς εταίρους (επιμελητήρια, ξενοδοχειακές ενώσεις, κτλ.), οι οποίες **βασίζονται κυρίως σε ελλιπή στοιχεία, ανακολουθία χρονοσειρών, σύγκριση ετερογενών αποτελεσμάτων**, ενώ τις περισσότερες φορές αναγκάζονται να καταφύγουν σε **πλήθος παραδοχών** προκειμένου να στηρίξουν τις αρχικές υποθέσεις τους και να εξάγουν εγκωμιαστικά –συνήθως- συμπεράσματα για τον κλάδο. Θεωρείται δε βέβαιο ότι αυτό **οφείλεται στην απουσία δημιουργίας ενός κοινά αποδεκτού μεθοδολογικού πλαισίου συλλογής, καταγραφής και επεξεργασίας των δεδομένων που αφορούν στον τουρισμό, καθώς και στην έλλειψη των πηγών** από τις οποίες μπορεί να αντλήσει κανείς αξιόπιστα στοιχεία.

Ο Ζαχαράτος⁷ προκειμένου να εξηγήσει την αδυναμία του τουρισμού να αποτελέσει έναν ιδιαίτερο κλάδο παραγωγής της οικονομίας χωρίς όμως να πληρούνται τα κλαδικά κριτήρια ταξινόμησης του, καταφεύγει σε μια ιστορική ερμηνεία αυτής της αδιέξοδης οικονομικοεπιστημονικής πρακτικής. Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτόν μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οι οικονομίες των πληγέντων κρατών αντιμετώπισαν το διεθνή τουρισμό ως μέσο συναλλαγματικής εξισορρόπησης. Το συναλλαγματικό αυτό γνώρισμα του τουρισμού υποστηρίχθηκε όχι μόνο από τα κατεστραμμένα από τον πόλεμο ευρωπαϊκά κράτη στο πλαίσιο άσκησης μιας ανορθωτικής οικονομικής πολιτικής, αλλά και από διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΟΣΑ, η Διεθνής Τράπεζα, ο ΟΗΕ που αντιμετώπισαν τον τουρισμό ως νεοαναδυόμενο τομέα ή κλάδο της οικονομίας, παραγνωρίζοντας το γεγονός ότι

⁷ Ζαχαράτος, Γ., (1999), σελ. 100

ουδέποτε πραγματοποιήθηκε η κατάταξή του σε κάποιο κλάδο της οικονομίας για να υπάρξει βάση σύγκρισης και να δικαιώνεται η ενίσχυση της ανάπτυξής του.

Οι παραπάνω λόγοι εξηγούν με σαφήνεια το λόγο για τον οποίο ο τουρισμός δε συγκαταλέγεται ως διακριτός και αυτόνομος κλάδος στα μεγέθη που συνθέτουν το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν κάθε χώρας αλλά και ούτε συμπεριλαμβάνεται στη μέτρηση άλλων μακροοικονομικών μεγεθών, όπως, για παράδειγμα, είναι η απασχόληση.

Αίσθηση, λοιπόν, προκαλεί το γεγονός ο τόσο αβασάνιστος χαρακτηρισμός του τουρισμού ως ιδιαίτερου κλάδου ή τομέα παραγωγής και υπηρεσιών καθόλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου από τη μια, και από την άλλη η ανυπαρξία πρακτικών και πολιτικών που θα τον καθιέρωναν ως τέτοιο μέσα από την αναθεώρηση της εθνικολογιστικής και στατιστικής αποτύπωσης.

Έτσι, λοιπόν, διαφαίνεται ότι **ο τουρισμός υπήρξε για δεκαετίες το στήριγμα των οικονομικών πολιτικών των κρατών και εξυπηρετούσε πρωτίστως το πρόβλημα της εθνικής συναλλαγματικής ισορροπίας⁸**. Ήτανε μια πολιτικοοικονομική στάση πέρα από κάθε οικονομική θεωρία που λειτουργούσε ως αιμοδότης τόσο των αναπτυγμένων και κατεστραμμένων από τον πόλεμο ευρωπαϊκών χωρών όσο και των αναπτυσσόμενων και αναδύομενων οικονομιών. **Αποτέλεσμα** αυτής της πρακτικής ήταν η αναγωγή του ποσοστού του τουριστικού συναλλάγματος είτε στο σύνολο των εξαγωγών είτε στο άνοιγμα του εμπορικού ή του ισοζυγίου πληρωμών δικαιώνοντας έτσι την επιτυχία της εκάστοτε τουριστικής πολιτικής.

Με την πλήρη κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών τον Μάιο του 1994, το μεθοδολογικό πλαίσιο καταγραφής των εξωτερικών συναλλαγών έπρεπε πλέον να αλλάξει και να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα. Στην περίπτωση της Ελλάδας **η Τράπεζα της Ελλάδος προχώρησε στη ριζική αλλαγή της μεθοδολογίας κατάρτισης του ισοζυγίου πληρωμών**. Κεντρικός άξονας της νέας μεθοδολογίας⁹ ήταν η καταγραφή των συναλλαγών μεταξύ των κατοίκων της χώρας και των μη κατοίκων. Ειδικότερα, ως «ταξιδιωτικές» καταγράφονται οι εισπράξεις κατοίκων για

⁸ Ζαχαράτος, Γ., (1999), σελ. 102

⁹ Τράπεζα της Ελλάδος, (2006), σελ. 71

παροχή υπηρεσιών και πώληση αγαθών στην Ελλάδα σε ταξιδιώτες μη κατοίκους και οι πληρωμές κατοίκων για αντίστοιχες δαπάνες στο εξωτερικό. Οι εισπράξεις και πληρωμές για ταξιδιωτικούς λόγους καταγράφονταν από τις μεσολαβούσες τράπεζες ανάλογα με το μέσο πληρωμής που χρησιμοποιούσαν για το διακανονισμό, π.χ. ξένα τραπεζογραμμάτια, τραπεζικές εντολές και επιταγές, πιστωτικές κάρτες. Βασική πηγή της στατιστικής πληροφόρησης ήταν και πάλι οι μεσολαβούσες τράπεζες που λειτουργούσαν στην Ελλάδα.

Σήμερα η οικονομική πραγματικότητα είναι τελείως διαφορετική που απαιτεί πλέον την αξιολόγηση της προσφοράς του τουρισμού με τρόπο ορθολογιστικό και επιστημονικά αποδεκτό. Εξάλλου μια σειρά από εξελίξεις στο διεθνές οικονομικό στερέωμα, αλλά κυρίως στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δικαιολογούν την απώλεια του ενδιαφέροντος για την αποσαφήνιση του ρόλου του τουρισμού στις οικονομίες των χωρών υποδοχής. **Πρώτα-πρώτα**, στις μέρες μας δεν είναι ευδιάκριτος ο διαχωρισμός μεταξύ των χωρών υποδοχής τουριστών, που είναι οι αναπτυσσόμενες χώρες και των χωρών αποστολής τουριστών που είναι οι αναπτυγμένες μιας και αυτά πλέον συγχέονται. **Και δεύτερον**, σε ό,τι αφορά τις ευρωπαϊκές χώρες που έχουν ενταχθεί στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και χρησιμοποιούν το κοινό νόμισμα, το ευρώ, ως μέσο συναλλαγής από 1.1.2002, το πλεονέκτημα που παρουσίαζε ο τουρισμός από συναλλαγματικής απόψεως έχει πλέον εξαλειφθεί και η καταγραφή της συνεισφοράς του στις εθνικές οικονομίες έχει δυσκολέψει¹⁰.

Παρόλα αυτά στην περίπτωση πάντα της Ελλάδας, δεδομένου ότι η Τράπεζα της Ελλάδος υποχρεούται να παρακολουθεί το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και να αποστέλλει στοιχεία στην Eurostat και στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, προκύπτει η ανάγκη για τον υπολογισμό αυτής της σημαντικής οικονομικής συνιστώσας. Έτσι, λοιπόν, από το 2002 η Τράπεζα της Ελλάδος πραγματοποιεί τη λεγόμενη **Δειγματοληπτική Έρευνα Συνόρων**. Κοντολογίς, πρόκειται για μια έρευνα που λαμβάνει χώρα στις εισόδους/εξόδους της ελληνικής επικράτειας (αεροδρόμια, λιμάνια, οδικοί και σιδηροδρομικοί συνοριακοί σταθμοί) και καταγράφει ύστερα από

¹⁰ Τράπεζα της Ελλάδος, (2006), σελ.72

συνέντευξη την εισερχόμενη και εξερχόμενη κίνηση των ταξιδιωτών καθώς και τις δαπάνες που πραγματοποιούν.

2.4.2 2^η Μεθοδολογική Προσέγγιση: Η μέτρηση της επίδρασης του τουρισμού μέσα από τους Πίνακες Εισροών και Εκροών

Η δεύτερη μεθοδολογική προσέγγιση βασίζεται στην ανάλυση εισροών και εκροών (input-output analysis), η οποία είναι ευρέως αποδεκτή σήμερα ως ένα μεθοδολογικό εργαλείο που πετυχαίνει να συνδέσει την οικονομική πραγματικότητα με την οικονομική θεωρία, αλλά και να εξετάσει διαχρονικά τις αλληλεπιδράσεις στο σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων μιας οικονομίας. Δημιουργός των πινάκων εισροών και εκροών, ο νομπελίστας καθηγητής του Harvard, Wassily Leontief, θέλησε να μελετήσει και να ποσοτικοποιήσει τις συσχετίσεις που αναπτύσσονται μεταξύ διαφορετικών κλάδων της εθνικής οικονομίας.

Προκειμένου, όμως, να γίνει αντιληπτή η σημασία του πλαισίου εισροών και εκροών στην ανάλυσή μας χρειάζεται να δούμε σε αδρές γραμμές **πώς λειτουργεί το σύστημα των εθνικών λογαριασμών**. Μια τέτοια ανάλυση θα μας φανεί χρήσιμη και στη συνέχεια, όπου θα παρουσιάσουμε αναλυτικά τη δομή και λειτουργία του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση τα κράτη-μέλη της εφαρμόζουν το **Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών (ESA 1995)**, το οποίο αποτελεί την Κοινοτική Έκδοχή του Συστήματος Εθνικών Λογαριασμών των Ηνωμένων Εθνών (SNA 1993), γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα πολλές χώρες να έχουν αυτή τη στιγμή στη διάθεσή τους μια ευρεία γκάμα μεγεθών και αναλυτικών πινάκων για το σύνολο των προϊόντων και κλάδων των οικονομιών τους. Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών¹¹ περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο σύνολο από **Πίνακες Προσφοράς και Χρήσεων** (Supply and Use Tables) όπως επίσης και **Συμμετρικούς Πίνακες Εισροών και Εκροών** (Symmetric input-output tables). Τα δύο αυτά σετ δεδομένων μαζί με τους **Πίνακες που συνδέουν τους Πίνακες Προσφοράς και Χρήσεων με τους λογαριασμούς των**

¹¹ European System of Accounts (1995), Chapter 9

τομέων (Tables linking the supply and use tables to the sector accounts) σχηματίζουν το περίφημο πλαίσιο εισροών και εκροών.

Οι **Πίνακες Προσφοράς και Χρήσεων** παρέχουν μια αναλυτική εικόνα της προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών, που είτε προέρχονται από την εγχώρια παραγωγή είτε από τις εισαγωγές, καθώς και τις χρήσεις των αγαθών και υπηρεσιών για τους σκοπούς της ενδιάμεσης κατανάλωσης και για τελική χρήση¹². Οι Πίνακες Προσφοράς και Χρήσεων δείχνουν επίσης την προστιθέμενη αξία καθώς και τα συστατικά της που παράγονται από τις βιομηχανίες. Συνεπώς, οι Πίνακες Προσφοράς και Χρήσεων προσφέρουν μια λεπτομερή ανάλυση της διαδικασίας παραγωγής, της χρήσης αγαθών και υπηρεσιών και του εισοδήματος που δημιουργείται από αυτή την παραγωγή. Οι Πίνακες Προσφοράς και Χρήσεων, επίσης, σχηματίζουν τη βάση για την εξαγωγή των συμμετρικών πινάκων εισροών και εκροών με την εφαρμογή συγκεκριμένων υποθέσεων στις σχέσεις ανάμεσα στις εκροές και τις ανάλογες εισροές.

Οι Πίνακες Εισροών και Εκροών του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών (ESA 95) αποτελούνται από **60 προϊόντα** και **60 κλάδους**¹³. Η κατάταξη που χρησιμοποιείται για τους κλάδους είναι η Ευρωπαϊκή οικονομική ταξινόμηση των οικονομικών δραστηριοτήτων (“General Industrial Classification of Economic Activities within the European Communities”) γνωστή ως **NACE** (“Nomenclature Generale des Activites Economiques dans les Communautés Europeennes”, Rev. 1.1), ενώ η ταξινόμηση που χρησιμοποιείται για τα προϊόντα είναι η Ταξινόμηση των Προϊόντων ανά δραστηριότητα (“Classification of Products by Activity”), γνωστή ως **CPA**. Και οι δύο ταξινομήσεις είναι πλήρως ευθυγραμμισμένες μεταξύ τους.

Ένας Πίνακας Χρήσεων¹⁴ δείχνει τη χρήση αγαθών και υπηρεσιών ανά προϊόν και ανά είδος χρήσης (ενδιάμεση κατανάλωση για τη βιομηχανία, τελική κατανάλωση, ακαθάριστο σχηματισμό κεφαλαίου ή εξαγωγές). Επιπλέον ο Πίνακας δείχνει και τα συστατικά της προστιθέμενης αξίας, όπως η αποζημίωση των εργαζομένων, η κατανάλωση πάγιου κεφαλαίου και το καθαρό λειτουργικό πλεόνασμα.

¹² Eurostat, (2002), § 5

¹³ Eurostat, (2002), § 16

¹⁴ Eurostat, (2002), § 17

Ένας **Πίνακας Προσφοράς**¹⁵ δείχνει την προσφορά αγαθών και υπηρεσιών ανά προϊόν και ανά είδος προμηθευτή κάνοντας διάκριση των εκροών από τις εγχώριες βιομηχανίες και τις εισαγωγές. Ο Πίνακας Προσφοράς περιέχει τρεις βασικές μήτρες: τη μήτρα παραγωγής, τη μήτρα εισαγωγών και τη μήτρα εκτίμησης προσαρμογής.

Ένας **Συμμετρικός Πίνακας Εισροών και Εκροών**¹⁶ πρόκειται για μια μήτρα ανά προϊόν ή ανά κλάδο που περιγράφει τις διαδικασίες εγχώριας παραγωγής και τις συναλλαγές των προϊόντων της εθνικής οικονομίας με μεγάλη λεπτομέρεια. Για το σχηματισμό των συμμετρικών πινάκων εισροών και εκροών χρειάζεται να γίνουν διάφορες υποθέσεις. Ο σχηματισμός των συμμετρικών πινάκων εισροών και εκροών μπορεί να γίνει είτε ανά κλάδο είτε ανά προϊόν. Ο πίνακας ανά προϊόν προκρίνεται περισσότερο. Η διαδικασία μετασχηματισμού αφορά τη μετατροπή του συστήματος των πινάκων προσφοράς και χρήσεων από κλάδο σε προϊόν και από προϊόν σε κλάδο στο σύστημα από προϊόν σε προϊόν. Με αυτόν τον τρόπο οι σχέσεις ανάμεσα στις εισροές και τις εκροές είναι τώρα σχέσεις ανάμεσα σε προϊόντα που είναι αναγκαία για να παράγουν προϊόντα, ενώ παράγεται μια ταυτότητα που εξισώνει τη συνολική προσφορά ανά προϊόν με τις συνολικές χρήσεις ανά προϊόν (total supply by product = total uses by product).

Στη συνέχεια, προκειμένου να γίνει αντιληπτή η πρακτική εφαρμογή αυτής της μεθοδολογικής προσέγγισης, γίνεται η παρουσίαση μιας εργασίας που πραγματοποίησαν οι Castañon και Pereira¹⁷ στην προσπάθειά τους να μετρήσουν τις **επιπτώσεις του τουρισμού στην παραγωγή χρησιμοποιώντας το μοντέλο των εισροών και εκροών στην περιοχή της Γαλικίας της Ισπανίας**. Ο βασικός σκοπός της προσπάθειάς τους είναι να αντλήσουν μια εκτίμηση για τη συνολική επίδραση της τουριστικής δαπάνης των μη-κατοίκων της Γαλικίας και την κατανομή της άμεσα ή έμμεσα σε άλλους κλάδους. Για την κάλυψη αυτής της σύνθετης διάστασης του τουριστικού φαινομένου χρησιμοποιείται ο Πίνακας Εισροών και Εκροών της Γαλικίας για το έτος 1998, ενώ γίνεται σαφές ότι δε θα αξιολογηθεί η τουριστική

¹⁵ Eurostat, (2002), § 18

¹⁶ Eurostat, (2002), § 20-23

¹⁷ Castañon, L., Pereira, X., (2007), σελ. 275-291

δαπάνη στο σύνολό της, αλλά μόνο η τελική κατανάλωση των μη-κατοίκων, δηλ. μόνο ο εισερχόμενος τουρισμός.

Όπως είναι αναμενόμενο στον υπό εξέταση Πίνακα Εισροών και Εκροών της Γαλικίας του έτους 1998 ο τουρισμός δεν αποτελεί έναν παραγωγικό τομέα και ως εκ τούτου δεν παρουσιάζεται ανάμεσα στους κλάδους της διατομεακής μήτρας. Η τουριστική δαπάνη είναι ένα είδος δαπάνης της τελικής κατανάλωσης. Το πιο σημαντικό στοιχείο αυτού του πίνακα που χρησιμοποιείται είναι ότι αυτή η δαπάνη βρίσκεται στον πίνακα χρήσεων με τον τίτλο «τελική κατανάλωση των μη-κατοίκων μέσα στη χώρα». Επιπλέον, αυτός ο πίνακας παρέχει ένα διάνυσμα που κάνει διάκριση ανάμεσα στην εσωτερική ροή (την κατανάλωση των προϊόντων που παράγονται στη Γαλικία) και των εισαγόμενων (είτε από το υπόλοιπο της Ισπανίας είτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον υπόλοιπο κόσμο).

Παρόλες τις δυσκολίες και περιορισμούς που παρουσιάζει η συγκεκριμένη πηγή, όπως δηλαδή ότι η ζητούμενη πληροφορία είναι διαθέσιμη μέσα από το συμμετρικό πίνακα καθώς και ότι η τουριστική δαπάνη παρουσιάζεται συγκεντρωτικά χωρίς να γίνεται σημαντικός διαχωρισμός σε προϊόντα, οι μελετητές προχωρούν στον υπολογισμό των έμμεσων επιδράσεων της τουριστικής δαπάνης στην παραγωγή καθώς και των άμεσων επιπτώσεων της.

Είναι γεγονός ότι η κατανάλωση των μη-κατοίκων δημιουργεί ζήτηση στους παραγωγικούς κλάδους προκαλώντας μια αύξηση στην παραγωγή τους (άμεση επίδραση). Με τη σειρά τους αυτοί οι κλάδοι προκειμένου να εκπληρώσουν την παραγωγική δραστηριότητά τους αναζητούν εισροές από άλλους κλάδους, οι οποίοι θα δουν και αυτοί τη δραστηριότητά τους να αυξάνεται (έμμεση επίδραση) και ούτω καθεξής. Τελικά, το σύνολο των δύο αυτών επιδράσεων αποτελούν και τη συνολική επίδραση που ο τουρισμός έχει στη Γαλικιανή οικονομία.

Η βασική επιλογή των μελετητών θα ήταν να δουλέψουν με τους πίνακες προσφοράς και χρήσεων του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών, αλλά κάτι τέτοιο δε στάθηκε δυνατό δεδομένου ότι η Στατιστική Υπηρεσία της Γαλικίας δεν παρέχει τους πίνακες προσφοράς και χρήσεων με το ίδιο σύστημα τιμών. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε η δημιουργία ενός παραδοσιακού μοντέλου ζήτησης χρησιμοποιώντας μια

μήτρα χρήσεων για να αναλύσουν τη δομή των άμεσων επιδράσεων και ένα συμμετρικό πίνακα για τον υπολογισμό των συνολικών επιδράσεων.

Προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός, που δεν είναι άλλος από τον υπολογισμό της επίδρασης της τουριστικής δαπάνης στην παραγωγική δραστηριότητα της Γαλικίας, είναι αναγκαίο σε πρώτη φάση να αναζητηθεί το διάνυσμα της τελικής ζήτησης που αφορά στη δαπάνη αγαθών και υπηρεσιών των μη μόνιμων κατοίκων. Αυτή η άμεση επίπτωση μπορεί να ειπωθεί στον παρακάτω **Πίνακα 1**.

Πίνακας 1. Κατανάλωση των μη μόνιμων κατοίκων. Άμεσες επιπτώσεις ανά τομέα.

Κωδικός	ΤΟΜΕΑΣ	ΑΞΙΑ*	ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ
42	Ξενοδοχεία	105.645.279	59,29	26,06
51	Αγορά ακινήτων	18.496.949	10,38	3,54
61	Ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες	15.982.202	8,97	15,35
41	Λιανικό εμπόριο εκτός από εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσυκλετών, επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	11.644.809	6,54	3,01
47	Ταχυδρομείο, Τηλεπικοινωνίες	3.563.263	2,00	2,54
40	Χονδρικό εμπόριο	3.097.945	1,74	1,12
43	Χερσαίες μεταφορές	2.618.561	1,47	1,01
39	Πώληση και επισκευή μοτοσυκλετών, λιανική πώληση καυσίμων	2.138.961	1,20	1,05
52	Ενοικίαση μηχανημάτων και εξοπλισμού, ενοικίαση ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	1.818.084	1,02	9,33
	Σύνολο	178.175.517	100,00	2,07

* Οι τιμές σε εκατομμύρια πεσέτες

Πηγή: Castañon, L., Pereira, X. (2007)

Σε γενικές γραμμές είναι δυνατόν να παρατηρήσουμε έναν καθαρό προσανατολισμό προς τον τριτογενή τομέα. Αν κανείς, αντί να συγκεντρώσει τους διάφορους τομείς στους οποίους βασίζεται η συνολική τουριστική δαπάνη, επικεντρωθεί στη συνεισφορά της τουριστικής ζήτησης στην παραγωγή των τομέων, τότε η κατάταξη θα είναι διαφορετική. Αυτό είναι κάτι που μπορεί να παρατηρήσει κανείς στην τελευταία δεξιά στήλη του πίνακα 1. Σε αυτή την περίπτωση, όπως είναι προφανές, για τον κλάδο των «Ξενοδοχείων» ο τουρισμός αποτελεί βασική πηγή εισοδήματος, ενώ για τους υπόλοιπους τομείς η βαρύτητά του είναι λιγότερο σημαντική, εκτός από την περίπτωση των «Ψυχαγωγικών, πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων» και την «Ενοικίαση μηχανημάτων και εξοπλισμού». Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι η άμεση επίπτωση του τουρισμού της Γαλικίας στο σύνολο όλων των τομέων που αφορά, κυμαίνεται στο 2,07%.

Παρακάτω οι Castañon και Pereira προχωρούν στον υπολογισμό των συνολικών επιπτώσεων του τουρισμού. Στον Πίνακα 2 θα δούμε τους σημαντικότερους τομείς που επηρεάζονται από την τουριστική δαπάνη:

Πίνακας 2. Κατανάλωση των μη μόνιμων κατοίκων. Συνολικές επιπτώσεις ανά τομέα

Κωδ.	TOMEAS	ΑΞΙΑ*	ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ
42	Ξενοδοχεία	106.695.619	42,71	26,32
51	Αγορά ακινήτων	20.174.710	8,08	3,87
61	Ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες	16.456.326	6,59	15,80
40	Χονδρικό εμπόριο	13.302.156	5,32	4,79
41	Λιανικό εμπόριο εκτός από εμπόριο αυτοκινήτων οχημάτων και μοτοσυκλετών, επισκευή ειδών ατομικής και οικιακής χρήσης	11.644.809	4,66	3,01
55	Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	8.740.935	3,50	2,83
47	Ταχυδρομείο, Τηλεπικοινωνίες	7.121.278	2,85	5,09
01	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και σχετικές δραστηριότητες	6.973.295	2,79	2,54
43	Χερσαίες μεταφορές	6.093.654	2,44	2,35
	Σύνολο	249.811.973	100,00	2,90

* Οι τιμές σε εκατομμύρια πεσέτες

Πηγή: Castañon, L., Pereira, X. (2007)

Ο Πίνακας 2 έχει πολλές ομοιότητες με τον Πίνακα 1 (των άμεσων επιπτώσεων) και σκοπό έχει να καταδείξει τη μεγάλη σημασία που έχουν οι άμεσες επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομίας. Οι επιπλέον τομείς που παρουσιάζονται εδώ είναι εξαιτίας των έμμεσων επιπτώσεων που αναλύονται παρακάτω. Για άλλη μια φορά ο ξενοδοχειακός κλάδος διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στις κλαδικές επιπτώσεις του τουρισμού και προηγείται παρασάγγας από το δεύτερο σε κατάταξη τομέα, την αγορά ακινήτων. Στον Πίνακα 3 που ακολουθεί και καταδεικνύει τις έμμεσες επιπτώσεις ανά τομέα, ο ξενοδοχειακός τομέας απουσιάζει πλήρως εξαιτίας του ότι είναι προσανατολισμένος στην τελική ζήτηση.

Πίνακας 3. Κατανάλωση των μη μόνιμων κατοίκων. Έμμεσες επιπτώσεις ανά τομέα

Κωδικός	ΤΟΜΕΑΣ	ΑΞΙΑ*	ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΙΣΡΟΩΝ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%) ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ
40	Χονδρικό εμπόριο	10.204.211	14,24	4,08	3,67
55	Άλλες επιχειρηματικές δραστηριότητες	8.552.889	11,94	3,42	2,77
01	Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα και σχετικές δραστηριότητες	5.841.622	8,15	2,34	2,13
12	Βιομηχανία ποτών	5.081.844	7,09	2,03	12,07
36	Παραγωγή και διανομή ηλεκτρικού ρεύματος, φωταερίου, ατμού και ζεστού νερού	4.735.593	6,61	1,90	2,07
47	Ταχυδρομείο, Τηλεπικοινωνίες	3.558.015	4,97	1,42	2,54
43	Χερσαίες μεταφορές	3.475.093	4,85	1,39	1,34
08	Βιομηχανία κρέατος	3.202.316	4,47	1,28	3,25
03	Αλιεία, ιχθυοκαλλιέργεια	3.043.585	4,25	1,22	1,82
	Σύνολο	71.636.456	100,00	28,68	0,83

*Οι τιμές σε εκατομμύρια πεσέτες

Πηγή: Castañon, L., Pereira, X. (2007)

Όπως διαπιστώνει κανείς στον **Πίνακα 3** τομείς όπως η Βιομηχανία ποτών (12), η Παραγωγή και διανομή ηλεκτρικού ρεύματος φωταερίου, ατμού και ζεστού νερού (36), η Αλιεία και η ιχθυοκαλλιέργεια (03), η Βιομηχανία κρέατος (08), συγκεντρώνουν ποσοστό επί των απαιτήσεων στις εισροές γύρω στο 2%. Εάν λάβει κανείς υπόψη του τη σημασία που έχει η τουριστική δαπάνη για κάθε έναν από αυτούς τους τομείς, τότε η κατάταξη αλλάζει ριζικά. Ίσως το πιο ενδιαφέρον συμπέρασμα που μπορεί να αντλήσει κανείς από τη μελέτη του Πίνακα 3 είναι ότι, αν και υπάρχει ισχυρή παρουσία του τριτογενούς τομέα στις άμεσες επιπτώσεις, στις έμμεσες επιπτώσεις είναι πολύ σημαντικός ο ρόλος του πρωτογενούς και του δευτερογενούς τομέα. Αναφορικά με τις απαιτήσεις των εισροών για τους διάφορους τομείς, το συνολικό ποσοστό του 28,68% ξεχωρίζει, μιας και αυτό σημαίνει ότι το εναπομείναν 71,32% αποτελεί ενδιάμεση κατανάλωση και συνεισφορά στους παραγωγικούς τομείς.

Συμπερασματικά, θα έλεγε κανείς ότι στην περίπτωση της εξέτασης της Γαλικιανής τουριστικής οικονομίας ο ξενοδοχειακός τομέας, όπως είναι και αναμενόμενο, αποτελεί τον πυρήνα του εισερχόμενου τουρισμού. Παρόλα αυτά και οι επιπτώσεις σε άλλους τομείς, όπως η «αγορά ακινήτων», οι «ψυχαγωγικές και πολιτιστικές δραστηριότητες», το «χονδρικό» και «λιανικό εμπόριο» αποδεικνύονται ότι είναι εξίσου σημαντικές. Η συνολική επίπτωση στην παραγωγή, όπως είδαμε αναλυτικά παραπάνω, ανέρχεται στο 2,07% εξαιτίας των άμεσων επιπτώσεων, ενώ ένα επιπλέον 0,83% προέρχεται από τις έμμεσες επιπτώσεις.

Ωστόσο, σημαντικό είναι να αναλογιστούμε ότι οι μετρήσεις αυτές αφορούν μόνο τον εισερχόμενο τουρισμό, γεγονός που μας κάνει να πιστεύουμε ότι στην περίπτωση της τουριστικής οικονομίας της Γαλικίας ο τουρισμός στο σύνολό του περιλαμβάνει μια μεγάλη γκάμα επιχειρήσεων και αλληλεπιδρά με τρόπο καθοριστικό στα γενικότερα αποτελέσματα της οικονομίας της Γαλικίας.

2.4.3 3^η Μεθοδολογική προσέγγιση: Ο Τουρισμός ως μια ιδιαίτερα διαμορφούμενη ιδιωτική κατανάλωση

Η τρίτη μεθοδολογική προσέγγιση αντιμετωπίζει τον τουρισμό ως μια ιδιαίτερα διαμορφούμενη ιδιωτική κατανάλωση. Στη μέχρι τώρα ανάλυση είναι κυρίαρχη η αντιμετώπιση του τουρισμού ως «**συναλλαγματικός**», ως έναν τομέα δηλαδή που οι εισπράξεις του σε συνάλλαγμα συμβάλλουν στη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου, αλλά και ασκούν πολλαπλασιαστική επίδραση στην απασχόληση, στην αύξηση του περιφερειακού εισοδήματος και στη μείωση των ανισοτήτων.

Η μεθοδολογική προσέγγιση που εξετάζεται επιχειρεί να εξορθολογήσει τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζεται η οικονομική διάσταση του τουρισμού και να απομακρυνθεί από την αντιμετώπιση του τουρισμού ως συναλλαγματοφόρου τομέα. Ο τουρισμός σε αυτή την προσέγγιση μελετάται από την πλευρά της **τουριστικής ζήτησης**, δηλαδή από τη μεριά του τουρίστα που δεν είναι άλλος από ένα καταναλωτή με ανάγκες που καταναλώνει συγκεκριμένα αγαθά. Επιχειρείται, λοιπόν, μια αποτύπωση των αναγκών των ταξιδιωτών αλλά και των κατηγοριών στις οποίες δαπανά το συνάλλαγμά του, ή (τώρα πια με την έλευση του ευρώ για τις ευρωπαϊκές χώρες) του διαθέσιμου ποσού που έχει προϋπολογίσει να δαπανήσει, αλλάζοντας με αυτόν τον τρόπο την οπτική που είχαμε συνηθίσει ως τώρα στην αποτίμηση του οικονομικού φαινομένου του τουρισμού και θέτοντας τη βάση για περαιτέρω ανάλυση και μεγαλύτερη κατηγοριοποίηση των ταξιδιωτικών δαπανών.

Αυτή η προσέγγιση -το δίχως άλλο- αποτέλεσε την πρώτη συστηματική προσπάθεια εξορθολογισμού της τουριστικής δαπάνης καθώς και μιας συγκροτημένης αποτύπωσής της, ενώ συνέβαλε με τρόπο καθοριστικό στην προβληματική που αργότερα οδήγησε στη δημιουργία του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού, του πιο αξιόπιστου εργαλείου που υπάρχει σήμερα για την έρευνα στον τουρισμό.

Έτσι, λοιπόν, ο Ζαχαράτος¹⁸ διακρίνει πέντε κατηγορίες αναγκών, πέντε δραστηριότητες στις οποίες επιδίδεται ο τουρίστας φθάνοντας σε μια χώρα υποδοχής. Αυτές είναι **α) «ύπνος» ή «κατάλυμα», β) «διατροφή», γ) «μετακίνηση», δ)**

¹⁸ Ζαχαράτος (1999), σελ. 100 και Ζαχαράτος, Γ., (1986), σελ. 47

«αγορές» και ε) «υπηρεσίες». Πρέπει να σημειωθεί ότι οι πέντε αυτές κατηγορίες αποτελούν γενικές κατηγορίες με ευρύ περιεχόμενο και εκφράζουν βασικές ανάγκες των τουριστών-καταναλωτών, ενώ δεν εξειδικεύονται βάσει των προτιμήσεων του κάθε ατόμου ξεχωριστά. Η ανάγκη ενός τουρίστα για «ύπνο» ή «κατάλυμα», για παράδειγμα, είναι καθολική και επιβεβλημένη ανεξάρτητα αν θα επιλέξει τον έναν ή τον άλλο τύπο καταλύματος. Πιο αναλυτικά, οι πέντε αυτές κατηγορίες αναλύονται ως εξής:

Πίνακας 4: Οι πέντε κατηγορίες τουριστικών δαπανών

Κατηγορία δαπάνης	ΕΙΔΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ
1. ΚΑΤΑΛΥΜΑ ή ΥΠΝΟΣ	1. Ξενοδοχεία 2. Ενοικιαζόμενα δωμάτια 3. Κάμπινγκ 4. Ελεύθερη κατασκήνωση 5. Γιωτ 6. Κρουαζιερόπλοια, κ.α
2. ΔΙΑΤΡΟΦΗ	1. Εστιατόρια (εντός/εκτός ξενοδοχείου) 2. Προετοιμασία γεύματος από τον ίδιο τον τουρίστα 3. Ποτά (αλκοολούχα/αναψυκτικά), κ.α
3. ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ	1. Σιδηροδρομικώς 2. Οδικώς 3. Θαλασσίως 4. Αεροπορικώς
4. ΑΓΟΡΕΣ	1. Τσιγάρα 2. Εφημερίδες – Περιοδικά 3. Τρόφιμα/ Ποτά 4. Souvenirs 5. Ρούχα, Κοσμήματα κ.α
5. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	1. Ταχυδρομείο 2. Τηλέφωνο/internet 3. Spa, ευεξία 4. Ιατρικές Υπηρεσίες, κ.α

Πηγή: Ζαχαράτος (1999) και ίδια επεξεργασία

Από την παραπάνω ανάλυση των πέντε κατηγοριών διαφαίνεται ότι η τουριστική δαπάνη μπορεί, από οικονομική άποψη, να θεωρηθεί ως ιδιωτική κατανάλωση και να αποτελέσει μια ιδιαίτερη κατηγορία της τελικής ζήτησης. Είναι γεγονός ότι η κατανάλωση ενός τουρίστα δε θα διαφοροποιηθεί αισθητά από την κατανάλωση ενός μόνιμου κατοίκου μιας και οι δύο κινούνται στη βάση των ανθρωπίνων αναγκών. Παρουσιάζει όμως και μια ιδιαιτερότητα, δεδομένου ότι αυτή η ξεχωριστή

κατανάλωση του αλλοδαπού τουρίστα είναι ικανή να κινητοποιήσει την παραγωγή μιας σειράς καταναλωτικών προϊόντων που προορίζονται αποκλειστικά για την ικανοποίηση των αλλοδαπών επισκεπτών.

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι η εμμονή στον χαρακτηρισμό του τουρισμού ως «τομέα» ή «κλάδο παραγωγής ή υπηρεσιών» ή και ως μέρος των εξαγωγών μιας χώρας, προσκρούει στην καταναλωτική του χροιά, που τον κατατάσσει στην ιδιωτική κατανάλωση, ενώ ταυτοχρόνως διαφοροποιείται με τρόπο ποσοτικό και ποιοτικό από αυτήν και αποτελεί κατηγορία που μπορεί να διερευνηθεί ξεχωριστά.

Για το λόγο αυτό, αν θέλουμε να αποδώσουμε αριθμητικά τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην κατανάλωση και τον τουρισμό, θα λέγαμε ότι για τη **Χώρα Αποστολής (Α)** ισχύει η παρακάτω εξίσωση¹⁹:

$$\boxed{CD^A = CA^N + C^{AT}} \quad (1)$$

Όπου,

CD^A είναι το σύνολο της Εγχώριας Ιδιωτικής Κατανάλωσης στη χώρα αποστολής,

CA^N είναι η Εθνική Ιδιωτική Κατανάλωση, που περιλαμβάνει και τη δαπάνη για προϊόντα που διασφαλίζουν τις διεθνείς τουριστικές μετακινήσεις των κατοίκων της,

C^{AT} είναι η Δαπάνη για Τουριστική Κατανάλωση που ενεργοποιείται στη χώρα υποδοχής και που συνιστά χρηματική εκροή προς τη χώρα υποδοχής.

Ωστόσο, για τη **Χώρα Υποδοχής (Υ)** και με δεδομένο ότι το σύνολο των εισπράξεων από τα προϊόντα, τα οποία καταναλώνουν οι τουρίστες εντάσσονται, ως ιδιαίτερη κατηγορία, στην εγχώρια πραγματοποιούμενη ιδιωτική κατανάλωση, προκύπτει η παρακάτω εξίσωση:

$$\boxed{CD^Y = CN^Y + CT^Y} \quad (2)$$

Όπου,

CD^Y είναι το σύνολο της Εγχώριας Ιδιωτικής Κατανάλωσης στη χώρα υποδοχής,

¹⁹ Ζαχαράτος (1999), σελ. 145

CN^Y είναι η Εθνική Ιδιωτική Κατανάλωση,

CT^Y είναι η Τουριστική Κατανάλωση.

Εξετάζοντας κανείς τις παραπάνω δύο εξισώσεις (1) και (2) διαπιστώνει ότι η τουριστική κατανάλωση CT^Y στη χώρα υποδοχής (Y) ισούται ποσοτικά με την πραγματοποιούμενη δαπάνη C^{AT} , που νομισματικά μεταφέρεται από τη χώρα αποστολής (A), με την προϋπόθεση πάντα ότι μεταξύ της χώρας αποστολής και της χώρας υποδοχής δεν υφίστανται ταξίδια επίσκεψης ή τουριστικό ρεύμα από τη δεύτερη προς την πρώτη. Με άλλα λόγια ισχύει

$$C^{AT} = CT^Y \quad (3)$$

Οι δύο πόλοι αυτής της εξίσωσης συνιστούν θεωρητικά ως C^{AT} τις διεθνείς τουριστικές συναλλαγματικές δαπάνες της χώρας αποστολής (A) και ως CT^Y τις τουριστικές συναλλαγματικές εισπράξεις της χώρας υποδοχής (Y). Αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα είναι ότι η χώρα αποστολής μεταβιβάζει στη χώρα υποδοχής ιδιωτική κατανάλωση.

Καταλήγοντας, θα έλεγε κανείς ότι η συγκεκριμένη μεθοδολογική προσέγγιση περί του τουρισμού ως μιας ιδιαίτερα διαμορφούμενης ιδιωτικής κατανάλωσης, συντελεί με τρόπο καθοριστικό στη διερεύνηση πληθώρας θεμάτων, τα βασικότερα εκ των οποίων, όπως σημειώνει ο Ζαχαράτος²⁰, είναι:

- Δυνατότητα διερεύνησης των επιμέρους μοντέλων κατανάλωσης που προκύπτουν από τη διαφοροποίηση, σύμφωνα με τους εκάστοτε τύπους καταλυμάτων, τόσο στη χώρα υποδοχής όσο και για τη διάρθρωση της τουριστικής δαπάνης στη χώρα αποστολής.
- Τα πιο πάνω αποτελέσματα θα μπορούσαν με την εφαρμογή αναλύσεων κόστους/οφέλους να καταστήσουν δυνατές διάφορες έρευνες για την αξιολόγηση του οφέλους από τα διάφορα μοντέλα κατανάλωσης, όπου προϋποτίθεται ο καθορισμός των κριτηρίων. Τέτοιες έρευνες θα μπορούσαν

²⁰ Ζαχαράτος, 1999, σελ. 149

να αξιολογήσουν με τον πιο ουσιαστικό τρόπο την τουριστική πολιτική που ακολουθήθηκε μέχρι σήμερα, αλλά και να χρησιμεύσουν ως βάση για τον προσανατολισμό μελλοντικών ερευνών.

- Τέλος, θα ήταν δυνατές οι έρευνες για τις επιδράσεις που προκύπτουν από την παραγωγή και την κατανάλωση των διαφόρων ειδών καταναλωτικών αγαθών σε σχέση με τις εισαγωγές, την απασχόληση, τις ανάγκες σε κεφάλαια και το εισόδημα στις χώρες υποδοχής, αλλά και για τις επιπτώσεις που έχει η αύξηση της ζήτησης ταξιδιών στις χώρες αποστολής, αλλά και για τις επιπτώσεις που έχει η αύξηση της ζήτησης ταξιδιών στις χώρες αποστολής.

2.4.4 4^η Μεθοδολογική προσέγγιση: Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού

Η τέταρτη μεθοδολογική προσέγγιση του τουρισμού ως οικονομικού φαινομένου είναι η δημιουργία δορυφόρου λογαριασμού τουρισμού στο πλευρό των εθνικών λογαριασμών. Ο Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού (TSA – Tourism Satellite Account) μπορεί να θεωρηθεί μια ολοκληρωμένη – ολιστική προσέγγιση, μιας και καταφέρνει και ενσωματώνει τις προηγούμενες προσεγγίσεις και παρέχει με τρόπο επιστημονικό πλήθος οικονομικών δεδομένων που καταδεικνύουν τη σχετική βαρύτητα και σημασία που έχει στο οικονομικό και κοινωνικό γίγνεσθαι.

Η ανάγκη για τη δημιουργία αναλυτικού και στατιστικά εφαρμόσιμου πλαισίου για τη μέτρηση της τουριστικής δραστηριότητας, όπως σημειώνει ο Παυλόπουλος²¹, κρίνεται επιτακτική, δεδομένου ότι οι εθνικοί λογαριασμοί δεν εξασφαλίζουν όλες τις πλευρές μιας εθνικής οικονομίας. Υπάρχουν πλευρές της οικονομίας, όπως η υγεία, οι μεταφορές και ο τουρισμός που στερούνται ολοκληρωμένης παρουσίασης, ενώ άλλες, όπως το περιβάλλον, αγνοούνται πλήρως. Με την εισαγωγή στο σύστημα των Εθνικών Λογαριασμών παράλληλων λογαριασμών, δορυφόρων ή δορυφορικών, όπως ονομάζονται, επιδιώκεται η δημιουργία ενός εμπειρικό-στατιστικού πλαισίου για τη μικροσκοπική μελέτη και άλλων πτυχών της οικονομίας.

Το ισχύον σύστημα Εθνικών Λογαριασμών, όπως περιγράφει ο Παυλόπουλος²², αναπτύσσεται γύρω από ένα κεντρικό σύνολο λογαριασμών που αντιστοιχούν σε

²¹ Παυλόπουλος (1999), σελ. 101

²² Παυλόπουλος (1999), σελ. 101-102

μακροοικονομικά μεγέθη, όπως την παραγωγή, τη δημιουργία και διανομή του εισοδήματος, τις επενδύσεις, την αποταμίευση. Παράλληλα καταρτίζονται και κλαδικοί λογαριασμοί παραγωγής, οι οποίοι παρουσιάζουν την αλληλεξάρτηση διαφόρων κλάδων. Το πρόβλημα αναφορικά με τον τουρισμό είναι πως το παραγόμενο από αυτόν προϊόν περιλαμβάνεται μεν στο υπάρχον σύστημα λογαριασμών, αλλά δεν εξειδικεύεται. Η λειτουργία του τουρισμού δεν εξειδικεύεται στο σύστημα ως χωριστή δραστηριότητα, με αποτέλεσμα το σύνολο της παραγωγής του αλλά και η κατανάλωση από τους τουρίστες αγαθών και υπηρεσιών να βρίσκεται καταγεγραμμένο μόνο στους εθνικούς λογαριασμούς. Ο δορυφόρος λογαριασμός τουρισμού παρουσιάζει τον τομέα του τουρισμού ως ένα υποσύνολο του συστήματος εθνικών λογαριασμών, το οποίο ποσοτικοποιεί πλήρως τις πηγές της τουριστικής ζήτησης και τις προσφερόμενες υπηρεσίες.

Σε γενικές γραμμές, όπως εύστοχα παρατηρεί ο Λαγός²³, ο δορυφόρος λογαριασμός μετρά την αποδοτικότητα ενός παραγωγικού κλάδου μέσα σε μια οικονομία, την αξία των αγαθών και των υπηρεσιών που παράγονται και τις θέσεις εργασίας που δημιουργούνται. Τα **πλεονεκτήματα** της δορυφορικής προσέγγισης είναι ότι χρησιμοποιεί τα υπάρχοντα οικονομικά στοιχεία και ενσωματώνει τον τουρισμό σε ένα διεθνές αποδεκτό σύστημα λογαριασμών. Τα **μειονεκτήματα** είναι ότι οι πληροφορίες που είναι απαραίτητες για να εξαχθούν οι σχετικές επιδράσεις από τους εθνικούς λογαριασμούς δεν είναι συχνά πλήρης ή με συνέπεια συλλεγμένες. Ακόμα, η πλήρης ανάπτυξη του είναι κοστοβόρα και απαιτεί υψηλό επίπεδο ανταπόκρισης από τους εμπλεκόμενους στην τουριστική βιομηχανία. Επίσης, η εκτίμησή του σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο υπόκειται σε περιορισμούς, λόγω έλλειψης στατιστικών δεδομένων. Αντίθετα, η εφαρμογή τους σε εθνικό επίπεδο με βάση τους εθνικούς λογαριασμούς, είναι σχετικά ευκολότερη και ουσιαστικά εκφράζει μια «εκ των άνω προσέγγιση».

Η πιο σημαντική συνεισφορά του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού, όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί και πάλι ο Λαγός²⁴, έγκειται στο ότι «παρέχει περισσότερα από μια απλή αναπαραγωγή και ανατύπωση ροής οικονομικών δεδομένων που περιέχουν οι εθνικοί λογαριασμοί. Επιτρέπει στα δεδομένα αυτά να σχετίζονται με άλλες

²³ Λαγός (2005), σελ. 401

²⁴ Λαγός (2005), σελ. 402

διαστάσεις του τουρισμού, όπως εκτίμηση επενδεδυμένων κεφαλαίων, απασχόλησης, αριθμού τουριστών, κλπ.»

Κοντολογίς, θα λέγαμε ότι ο Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού αποτελεί μια **ολιστική προσέγγιση**, ενώ παρέχει μια σφαιρική εικόνα του τουρισμού σε σχέση με τους άλλους κλάδους της οικονομίας. Είναι κυρίως όμως, και έτσι πρέπει να το αντιμετωπίζουμε, ως ένα ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα, το οποίο μπορεί να συμπεριλάβει πολύ σημαντική στατιστική πληροφορία που με την κατάλληλη επεξεργασία μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικά συμπεράσματα για την ασκούμενη τουριστική πολιτική, αλλά και για το σύνολο της «τουριστικής βιομηχανίας» του τόπου.

3. Ο Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού: ιστορία, δομή, περιεχόμενο

3.1 Ιστορική εξέλιξη της ανάπτυξης του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού (1960 έως σήμερα)

Από τη δεκαετία του 1970 διάφορες τουριστικές χώρες και κυρίως η Γαλλία χρησιμοποιούσαν ήδη τον όρο «δορυφόροι λογαριασμοί» σε μια προσπάθεια να συνδέσουν το Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών με συγκεκριμένους οριζόντιους τομείς της εθνικής τους οικονομίας, ενώ παράλληλα ανέπτυξαν διαχειριστικά σχέδια για την ποσοτικοποίηση της σημασίας της τουριστικής οικονομικής δραστηριότητας. Η νέα αυτή προσέγγιση του τουρισμού ως οικονομικού φαινομένου εξελίχθηκε σε βάθος δεκαετιών και προβλημάτισε σωρεία επιστημόνων για να φτάσει στη σημερινή του μορφή. Παρακάτω παρουσιάζονται τα μικρά- μεγάλα βήματα που έκανε ο Δορυφόρος Λογαριασμός του Τουρισμού, προκειμένου να γίνει ένα αξιόπιστο και χρηστικό στατιστικό εργαλείο και να υιοθετηθεί από την πλειονότητα των τουριστικών χωρών.

Το **1983 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (ΠΟΤ)**²⁵, αλλά και αργότερα το **1985 ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)** έκαναν προσπάθειες προκειμένου να συμπεριλάβουν τον τουρισμό στους εθνικούς λογαριασμούς των χωρών. Συγκεκριμένα, ο ΟΟΣΑ προχώρησε και στη σύνταξη ενός **Εγχειριδίου με τους Οικονομικούς Λογαριασμούς Τουρισμού** εξετάζοντας πολλά από τα σύνθετα θέματα που σχετίζονται με τη μέτρηση του τουρισμού, συμπεριλαμβανομένης της εναρμόνισης της προσφοράς των τουριστικών κλάδων και της κατανάλωσης των επισκεπτών, αλλά και της μεταχείρισης των τουριστικών πακέτων.

Σημαντικός σταθμός στις εξελίξεις για τις στατιστικές ταξιδιού και τουρισμού αποτέλεσε η **Διεθνής Διάσκεψη της Οτάβας**²⁶ στον Καναδά από τις 24 έως τις 28 Ιουνίου **1991** κατά τη διάρκεια της οποίας παρουσιάστηκε το σύνολο των στατιστικών ορισμών τόσο για τον εγχώριο όσο και για το διεθνή τουρισμό, όπως επίσης και η κατάταξη των τουριστικών δραστηριοτήτων. Επιπλέον, ιδιαίτερη

²⁵ TSA: RMF 2008, § 1.23 – 1.24

²⁶ TSA: RMF 2008, § 1.25 – 1.27

έμφαση πρέπει να δοθεί στην ανάγκη που προέκυψε για τη δημιουργία ενός συστήματος που θα επεξεργάζεται την τουριστική πληροφορία κατά το πρότυπο του Συστήματος των Εθνικών Λογαριασμών και αυτό δεν είναι άλλο από το Δορυφόρο Λογαριασμό Τουρισμού. Απόρροια αυτής της διάσκεψης υπήρξε η εκπόνηση μιας μελέτης που διεξήχθη από τη Στατιστική Υπηρεσία του Καναδά τη διετία 1984-1986 και εξέτασε τη σκοπιμότητα για την εφαρμογή του δορυφόρου λογαριασμού τουρισμού.

Το επόμενο βήμα-σταθμός υπήρξε το 1994²⁷ όπου τα Ηνωμένα Έθνη και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού εξέδωσαν το **εγχειρίδιο Συστάσεις για τα Στατιστικά του Τουρισμού (Recommendations on Tourism Statistics, RTS)** που περιείχε αφενός τις συστάσεις σχετικά με τις στατιστικές του τουρισμού που πρότεινε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού σε συνέχεια της Διάσκεψης της Οτάβα και αφετέρου το εγχειρίδιο Standard International Classification of Tourism Activities (SICTA) – Τυποποιημένη Διεθνής Ταξινόμηση των Δραστηριοτήτων Τουρισμού. Το τελευταίο αποτελεί μια προσωρινή ταξινόμηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τον τουρισμό και που μπορούν να οδηγήσουν τις χώρες στη συμπλήρωση των στατιστικών στοιχείων από τη μεριά της προσφοράς, μια οπτική που προηγούμενα δεν είχε συστηματικά αξιοποιηθεί στα στατιστικά του τουρισμού.

Παράλληλα ο ΟΟΣΑ ήδη από το 1991²⁸ προχώρησε στη συγκέντρωση στοιχείων και στην ανάλυση των Οικονομικών Λογαριασμών του Τουρισμού παρέχοντας σταθερή καθοδήγηση στα κράτη-μέλη για τη συμπλήρωσή τους. Ενώ το 1997 η Επιτροπή Στατιστικής του ΟΟΣΑ έκανε την πρώτη της πρόταση για τη δημιουργία ενός δορυφόρου λογαριασμού τουρισμού για τις χώρες του ΟΟΣΑ.

Η **Στατιστική Υπηρεσία της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων**, γνωστή ως Eurostat²⁹, ανέπτυξε προγράμματα και διεξήγαγε μελέτες στα κράτη-μέλη σχετικά με τα στατιστικά στοιχεία του τουρισμού. Παράλληλα προετοίμασε μια Μεθοδολογία στατιστικών στοιχείων τουρισμού (Community Methodology on Tourism Statistics), συμβατή με τα πρότυπα των Ηνωμένων Εθνών και του ΠΟΤ (Recommendations on

²⁷ TSA: RMF 2008, § 1.29

²⁸ TSA: RMF 2008, § 1.30

²⁹ TSA: RMF 2008, § 1.31

Tourism Statistics), η οποία προσαρμόζεται στις συγκεκριμένες ανάγκες των κρατών-μελών της Eurostat.

Ο **Καναδάς**³⁰ ήταν ανάμεσα στις χώρες που ξεχώρισε στην ανάπτυξη του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου δημοσιεύοντας τα πρώτα του αποτελέσματα τον Ιούλιο του 1994. Άλλες χώρες, όπως η **Δομινικανή Δημοκρατία**, η **Γαλλία**, η **Νέα Ζηλανδία**, το **Μεξικό**, η **Πολωνία**, η **Νορβηγία**, η **Σιγκαπούρη**, η **Σουηδία** και οι **ΗΠΑ** είτε δημοσίευσαν Δορυφόρους Λογαριασμούς Τουρισμού είτε ανέπτυξαν ισχυρές πιλοτικές εφαρμογές. Πολλές από αυτές τις χώρες άντλησαν σημαντικά οφέλη από τη δουλειά που πραγματοποίησε η Επιτροπή Τουρισμού του ΟΟΣΑ κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών.

Τον Ιούνιο του 1999³¹, ο **Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού** και τα Ηνωμένα Έθνη συγκάλεσαν στη Νίκαια της Γαλλίας την **Παγκόσμια Διάσκεψη του Enzo Paci για τη Μέτρηση της Οικονομικής Επίδρασης του Τουρισμού**, όπου παρουσιάστηκε και η πρόταση για τη δημιουργία του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού. Το εννοιολογικό αυτό πλαίσιο έγινε αποδεκτό επί της αρχής από τη Διάσκεψη, η οποία και το πρότεινε ως βάση προκειμένου να επιτευχθεί συμβιβασμός με άλλους διεθνείς οργανισμούς με σκοπό την υιοθέτηση μιας μοναδικής πρότασης που θα γίνει αποδεκτή από την Επιτροπή Στατιστικών Στοιχείων των Ηνωμένων Εθνών.

3.1.1 1999-2000: Το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο, TSA:RMF 2000

Πράγματι, το Σεπτέμβριο του 1999³² δημιουργήθηκε μια ομάδα εργασίας αποτελούμενη από τον ΠΟΤ, τον ΟΟΣΑ και τη Eurostat με αντικείμενο την εγκαθίδρυση ενός κοινού εννοιολογικού πλαισίου για το μεθοδολογικό σχεδιασμό του ΔΛΤ, σε συμφωνία με τα Ψηφίσματα της Παγκόσμιας Διάσκεψης του Enzo Paci. Έτσι, λοιπόν, στην 31^η σύνοδό της η Επιτροπή Στατιστικών Στοιχείων των Ηνωμένων Εθνών επικύρωσε το σχέδιο εγγράφου, όπως τροποποιήθηκε, και το οποίο αποτέλεσε το περιεχόμενο του **Προτεινόμενου Μεθοδολογικού Πλαισίου του 2000 για το**

³⁰ TSA: RMF 2008, § 1.32

³¹ TSA: RMF 2008, § 1.33

³² TSA: RMF 2008, § 1.34- 1.35

Δορυφόρο Λογαριασμό Τουρισμού (2000 Tourism Satellite Account – Recommended Methodological Framework, TSA: RMF 2000). Αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας υπήρξε η προώθηση της εφαρμογής του ΔΛΤ σε όλα τα κράτη-μέλη.

Αξίζει να σημειωθεί³³ ότι η ανταπόκριση των χωρών στην εφαρμογή του ΔΛΤ υπήρξε άμεση. Το 2001 ήδη 44 χώρες από όλο τον κόσμο και διαφορετικού βαθμού ανάπτυξης είχαν εμπλακεί στη διαδικασία εγκαθίδρυσης ενός Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού. Αυτός ο αριθμός αναρριχήθηκε σε περισσότερες από 70 χώρες το 2007. Σε δυο παγκόσμιες συσκέψεις που πραγματοποιήθηκαν από τον ΠΟΤ στο Βανκούβερ το 2001 και στους Καταρράκτες Ιγκουαζού της Βραζιλίας το 2005 μελετήθηκε διεξοδικά η σημασία του ΔΛΤ τόσο από τους διαμορφωτές της πολιτικής όσο και από τους εμπλεκόμενους εταίρους ως ένα μέσο που συντελεί στη γνώση του τουρισμού και στη σχέση του με άλλες οικονομικές δραστηριότητες.

Το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2000 παρέχει τη μεθοδολογική βάση για την οργάνωση του ΔΛΤ. Αποτελείται από δέκα (10) αλληλοσυνδεδεμένους πίνακες καθένας από τους οποίους δείχνει μια διαφορετική άποψη του τουρισμού. Οι σχετικοί πίνακες επιτρέπουν τη διασύνδεση της ζήτησης για τουριστικά προϊόντα από τους καταναλωτές με την προσφορά των προϊόντων από τους τουριστικούς κλάδους, με αποτέλεσμα να δημιουργείται ένας μηχανισμός που αποδίδει την άμεση Προστιθέμενη Αξία του τουρισμού για κάθε κλάδο.

3.1.2 Από το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2000 στο αναθεωρημένο Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2008, TSA:RMF 2008

Παράλληλα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου³⁴ τα περισσότερα διεθνή στατιστικά στάνταρτς μπήκαν σε διαδικασία αναθεώρησης: η διεθνής ταξινόμηση των προϊόντων (CPC) και των δραστηριοτήτων (ISIC), το Ισοζύγιο Πληρωμών, το Σύστημα των Εθνικών Λογαριασμών, κτλ. Ο ΔΛΤ έπρεπε τώρα να ενταχθεί σε αυτές τις αναθεωρήσεις και με την ίδια λογική να επικαιροποιηθεί.

³³ TSA: RMF 2008, § 1.36 – 1.37

³⁴ TSA: RMF 2008, § 1.39 – 1. 40

Υπό το φως αυτών των εξελίξεων το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2000 για το ΔΛΤ υπέστη σημαντικές αναθεωρήσεις εξαιτίας της δομικής σχέσης που έχει ο ΔΛΤ με τα άλλα στατιστικά πλαίσια, κυρίως με το Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών του 1993. Έτσι, λοιπόν, οδηγήθηκε σε τροποποιήσεις αναφορικά με τους ορισμούς που είχαν υιοθετηθεί το 1993 βάσει του εγχειριδίου για τις Συστάσεις στα Στατιστικά του Τουρισμού (Recommendations on Tourism Statistics) και πιο συγκεκριμένα σε αλλαγές που αφορούσαν στα είδη του τουρισμού, στις κατηγορίες της τουριστικής κατανάλωσης, αλλά και ταξινομήσεις σε τουριστικά προϊόντα και παραγωγικές δραστηριότητες.

Έτσι, λοιπόν, το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2008 αποτελεί μια επικαιροποίηση του παλαιότερου πλαισίου του 2000 λαμβάνοντας υπόψη τις Διεθνείς Συστάσεις για τα Στατιστικά του Τουρισμού του 2008 (International Recommendations on Tourism Statistics-2008), τις αναθεωρήσεις των σχετικών μακροοικονομικών πλαισίων και την εμπειρία των κρατών-μελών που εφαρμόζουν τον ΔΛΤ³⁵.

Πιο αναλυτικά, το **αναθεωρημένο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2008**³⁶

- ξεκαθαρίζει τις διαφορές ανάμεσα στην τουριστική δαπάνη και στην πιο περιεκτική έννοια της τουριστικής κατανάλωσης,
- περιλαμβάνει την επεξεργασία που έχει γίνει από τους ειδικούς του τουρισμού κατά τη συμμετοχή τους σε αναθεωρήσεις άλλων διεθνών στάνταρτς και σχετίζονται με τη βελτίωση της διεθνούς κατάταξης των παραγωγικών δραστηριοτήτων και των προϊόντων που έχουν ιδιαίτερη σημασία για την περιγραφή και ανάλυση του τουρισμού
- εμπεριέχει την πρόοδο που έχει επιτευχθεί στην κατανόηση της απασχόλησης στον τομέα του τουρισμού
- αυξάνει την κατανόηση για τη σημασία και χρησιμότητα των πινάκων και των αθροισμάτων

³⁵ Στο Παράρτημα της παρούσας εργασίας υπάρχει συνοπτική παρουσίαση των διαφορών

³⁶ TSA: RMF 2008, § 1.42

3.1.3 Το Ευρωπαϊκό Εγχειρίδιο Εφαρμογής (ΕΕΕ)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή³⁷, μέσω των εργασιών που πραγματοποιήθηκαν από τη Eurostat, κατέβαλε τεράστια προσπάθεια, έτσι ώστε το Συνιστώμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο να είναι συμβατό με την Κοινοτική Μεθοδολογία και την Οδηγία του Συμβουλίου (95/57/EC). Επιπλέον, διενεργήθηκαν συγκεντρωτικές αναλύσεις προκειμένου να εξακριβωθεί το ενδιαφέρον και η προθυμία των κρατών-μελών για τη δημιουργία ΔΛΤ, καθώς και οι απαιτήσεις σε δεδομένα αλλά και η σκοπιμότητα του.

Ακολούθως, όπως σημειώνεται στην εισαγωγή του Ευρωπαϊκού Εγχειριδίου Εφαρμογής³⁸, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθόρισε σειρά δράσεων προτεραιοτήτων που πρέπει να εφαρμοστούν βραχυπρόθεσμα, προκειμένου να αναπτυχθεί η απασχόληση στον τουριστικό τομέα και να ενισχυθεί ο ρόλος του συγκεκριμένου τομέα στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Η εφαρμογή του ΔΛΤ στα κράτη-μέλη της Ένωσης επελέγη ως μια από τις προτεραιότητες και καθορίστηκαν τα οφέλη και οι στόχοι. Συγκεκριμένα οι στόχοι είναι οι εξής³⁹:

- τόνωση όσον αφορά την παροχή αδιάψευστων πληροφοριών και δεικτών σχετικά με το ρόλο που διαδραματίζει και μπορεί να διαδραματίσει στην οικονομία, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η **αξιοπιστία** των μετρήσεων, η **συνέπειά** τους με τους Εθνικούς Λογαριασμούς, η **συγκρισιμότητα** στο χρόνο εντός της ίδιας οικονομίας και μεταξύ άλλων οικονομιών, καθώς και με άλλα πεδία των οικονομικών δραστηριοτήτων,
- προσέλκυση αναγνώρισης και εμπιστοσύνης στον κλάδο του τουρισμού, ως έναν από τους σημαντικότερους τομείς της οικονομίας,
- απόδοση μεγαλύτερης αξιοπιστίας στις στατιστικές του τουρισμού και ειδικότερα στους δείκτες που αναλύουν την κλίμακα και τη σημασία του τουρισμού ως οικονομικής δραστηριότητας,
- παροχή πλούσιας και ενημερωμένης θεώρησης των τουριστικών κλάδων και των δραστηριοτήτων που την πλαισιώνουν,

³⁷ Eurostat, EIM, (2002), σελ. 6

³⁸ Eurostat, EIM, (2002), σελ. 6

³⁹ Eurostat, EIM, (2002), σελ. 6

- διαμόρφωση εύχρηστων και πρακτικών πληροφοριών για εταιρίες και ιδίως για Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις,
- προσφορά αξιόπιστου και ασφαλούς εργαλείου, απαραίτητο τόσο για αποτελεσματικές δημόσιες πολιτικές και αποδοτικές επιχειρηματικές συναλλαγές, όσο και για τη λήψη αποφάσεων σε επίπεδο προορισμών και περιφερειών
- ανάπτυξη έρευνας και καινοτόμων μεθοδολογικών προσεγγίσεων

Επιπλέον, τα βασικά βήματα για την εφαρμογή του ΔΛΤ ορίστηκαν ως εξής⁴⁰:

1. διασφάλιση / δημιουργία βασικών εργαλείων
2. διευκόλυνση / διαμόρφωση βασικών συνθηκών
3. διευκόλυνση κατά το αρχικό στάδιο
4. καθορισμός προτεραιοτήτων
5. παρακολούθηση της πορείας ανάπτυξης
6. σύνθεση και σύγκριση των αποτελεσμάτων που επετεύχθησαν και ακολούθως διάδοση

Προκειμένου η Ευρωπαϊκή Ένωση να στηρίξει την εφαρμογή των Δορυφόρων Λογαριασμών Τουρισμού στα κράτη-μέλη της, προχώρησε στη διαμόρφωση κοινής σειράς εννοιών, ορισμών και δεικτών καθώς και στην εκπόνηση πρακτικού οδηγού εφαρμογής. Παράλληλα συνέβαλε στη διάδοση της συνειδητοποίησης της σημασίας των ΔΛΤ στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα σε εθνικό και τοπικό επίπεδο. Επίσης, στη στρατηγική της είναι η προώθηση της χρήσης των συστημάτων των εθνικών λογαριασμών καθώς και του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού ως εργαλείων για την καταγραφή των επιδόσεων του τουρισμού σε εθνικό και διεθνές επίπεδο καθώς και για την αύξηση των γνώσεων σχετικά με το συγκεκριμένο τομέα.

Το **Ευρωπαϊκό Εγχειρίδιο Εφαρμογής** (EEE) για το Δορυφόρο Λογαριασμό Τουρισμού, όπως σημειώνεται πάντα στην εισαγωγή του Εγχειριδίου⁴¹, συνιστά ένα βήμα προς αυτή την κατεύθυνση: στοχεύει στην παροχή τεχνικών και λειτουργικών κατευθυντήριων γραμμών όσον αφορά την εφαρμογή είτε του συνόλου είτε μέρος των λογαριασμών ανάλογα με τις ανάγκες και τις προτεραιότητες των χωρών.

⁴⁰ Eurostat, EIM, (2002), σελ. 7

⁴¹ Eurostat, EIM, (2002), σελ. 7

Παράλληλα το ΕΕΕ συνδυάζει τη θεωρία με χρήσιμες οδηγίες και παραδείγματα προκειμένου να καταστεί εφικτή η μετάβαση από τη θεωρία στην πράξη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, ενώ από τη μια μεριά το ΕΕΕ θεωρείται ότι σέβεται τη διαδικασία που ακολουθούν τα κράτη-μέλη για την εφαρμογή του ΔΛΤ, γεγονός που οφείλεται στις διαφορετικές καταστάσεις που χαρακτηρίζουν κάθε χώρα, από την άλλη παρέχει πρακτικές οδηγίες για την εκπόνηση και τη χρήση των βασικών δεδομένων που διατίθενται γενικώς στα κράτη μέλη όσον αφορά στην εφαρμογή του ΔΛΤ. Πράγματι, αν και ο ΔΛΤ παρέχει μια πλούσια βάση δεδομένων, η υλοποίησή του απαιτεί σημαντικό όγκο πληροφοριών, οι οποίες εν μέρει, εξακολουθούν να μην αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας.

Σύμφωνα με τις λειτουργικές κατευθυντήριες γραμμές που προτείνει το ΕΕΕ, και πάντα όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην εισαγωγή του Εγχειριδίου⁴², ο ΔΛΤ:

- θα είναι συνεπής με τους εθνικούς λογαριασμούς και ειδικότερα θα παρέχει σειρά συγκρίσιμων λογαριασμών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο στο πλαίσιο των εθνικών αρχών λογιστικής ώστε να εξετάζεται ο τουρισμός ως οικονομικό φαινόμενο
- θα συνιστά ένα δομικό και ευέλικτο πλαίσιο ικανό να ανταποκρίνεται ταυτόχρονα στις ανάγκες των κρατικών φορέων, των ερευνητών, των στατιστικολόγων και του ιδιωτικού τομέα (όπως για παράδειγμα, η ανάλυση πολιτικής, η διαμόρφωση προτύπων, η ανάλυση της τουριστικής ανάπτυξης και ο υπολογισμός της παραγωγικότητας)
- θα αποτελεί εργαλείο για την κατανόηση και μέτρηση όλου του τουριστικού οικονομικού συστήματος, καθώς και του ρόλου που διαδραματίζει στις οικονομίες
- θα διαμορφωθεί σταδιακά αποδίδοντας προτεραιότητα σε έναν βασικό και απλουστευμένο κοινό πυρήνα μεταβλητών και πινάκων.

Κοντολογίς⁴³, η ανάγκη για αξιόπιστη και συγκρίσιμη ποσοτική περιγραφή των οικονομιών των κρατών-μελών, έτσι όπως προκύπτει από τη Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκφράζεται μέσα από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εθνικών και

⁴² Eurostat, EIM, (2002), σελ. 8

⁴³ Eurostat, EIM, (2002), σελ. 12

Περιφερειακών Λογαριασμών του 1995 (European System of Accounts, ESA 95). Μέσα από αυτό το Σύστημα του 1995 και προκειμένου να έρθουν στο φως ιδιαίτερες όψεις της οικονομίας που καταχρηστικά έχουν ταυτιστεί με τους Εθνικούς Λογαριασμούς, δημιουργήθηκε ένα σύνολο από Δορυφόρους Λογαριασμούς που συνδέονται με τον πυρήνα του Συστήματος. Αυτός είναι και ο λόγος που ο τουρισμός ως οικονομικό μέγεθος, αν και έχει ήδη ενσωματωθεί στους Εθνικούς Λογαριασμούς, δεν εμφανίζεται με ευκρίνεια σε όλες τις εκφάνσεις του. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι η ανάγκη ενεργοποίησης του ΔΛΤ καθίσταται όλο και πιο επιτακτική.

Το μεθοδολογικό σύστημα μέτρησης του τουρισμού της Eurostat⁴⁴ έχει δομηθεί με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να αντικατοπτρίζει τις ιδιαίτερες ανάγκες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και της εθνικής τους νομοθεσίας. Για το λόγο αυτό, λοιπόν, η Eurostat καλείται να διαδραματίσει το ρόλο του εγγυητή της συνοχής του ΔΛΤ με τους Εθνικούς Λογαριασμούς των χωρών της ΕΕ, του Κανονισμού αριθ. 58/97 του Συμβουλίου της 20^{ης} Δεκεμβρίου 1996 για τις στατιστικές διάρθρωσης των επιχειρήσεων (Structural Business Statistics Regulation-Council Regulation No 58/97, 96/12/20), του Κανονισμού αριθ. 1165/98 του Συμβουλίου της 19^{ης} Μαΐου 1998 για τις βραχυπρόθεσμες στατιστικές των Επιχειρήσεων (Short-term Business Statistics Regulation- Council Regulation No 1165/98, 98/05/19), του Κανονισμού αριθ. 2186/93 του Συμβουλίου της 22ας Ιουλίου του 1993 για τον Κατάλογο των Επιχειρήσεων (Business Register Regulation-Council Regulation No 2186/93, 93/7/22) και του Κανονισμού αριθ. 696/93 του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου του 1993 για τις στατιστικές ενότητες, κτλ.

3.2 Περιεχόμενο και δομή του αναθεωρημένου Προτεινόμενου Μεθοδολογικού Πλαισίου του 2008 (TSA:RMF 2008) - Βασικές Έννοιες

Το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο διαρθρώνεται σε 4 κεφάλαια.

Το **πρώτο κεφάλαιο** αποτελεί μια γενική εισαγωγή στα στατιστικά του τουρισμού, ενώ υπογραμμίζει τη χρησιμότητα της εφαρμογής αυτού του νέου στατιστικού εργαλείου.

⁴⁴ Eurostat, EIM, (2002), σελ.12

Στο **δεύτερο κεφάλαιο** παρουσιάζονται - από τη μεριά της ζήτησης - οι έννοιες και οι ορισμοί που συναντά κανείς στο Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** παρουσιάζονται - από τη μεριά της προσφοράς - οι έννοιες και οι ορισμοί που συναντά κανείς στο Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο.

Στο **τέταρτο κεφάλαιο** βρισκόμαστε στον πυρήνα του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού, μιας και εδώ, έχοντας ξεκαθαρίσει και οριοθετήσει τις βασικές έννοιες του στατιστικού αυτού εργαλείου στα προηγούμενα κεφάλαια, μπορούμε να δούμε το σύνολο των 10 Πινάκων που τον συνθέτουν. Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται περιγραφή του περιεχομένου κάθε πίνακα ξεχωριστά καθώς και η αμοιβαία σύνδεσή τους. Επίσης, παρουσιάζονται τα αθροίσματα από τα οποία μπορεί να προκύψει το μέγεθος του τουρισμού.

Τέλος, μια σειρά από **Παραρτήματα** ολοκληρώνουν το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2008 και παρέχουν περαιτέρω διευκρινίσεις.

Στις παρακάτω παραγράφους παρουσιάζονται οι βασικές τουριστικές έννοιες, έτσι όπως αυτές ορίζονται στο αναθεωρημένο Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2008 (TSA:RMF 2008) και οι οποίες διαμορφώνουν τόσο εννοιολογικά όσο και τεχνικά τα χαρακτηριστικά του τουρισμού που καλείται ο ΔΛΤ να ποσοτικοποιήσει.

3.3 Η Ζήτηση του Τουρισμού

3.3.1 Τουρισμός

Ο Τουρισμός ως έννοια είναι πιο περιορισμένη σε σχέση με την έννοια του *Ταξιδιού*⁴⁵. Ο *Ταξιδιώτης*, δηλ. αυτός που πραγματοποιεί ένα ταξίδι, είναι κάποιος που γενικά μετακινείται από τον έναν τόπο στον άλλο για κάποιο σκοπό και με κάποια διάρκεια. Αντιθέτως ο *Τουρισμός* αναφέρεται σε συγκεκριμένο είδος ταξιδιού: αφορά κάθε επισκέπτη που ταξιδεύει σε μέρος διαφορετικό από το σύνηθες περιβάλλον του για λιγότερο από δώδεκα μήνες και του οποίου ο κύριος σκοπός είναι διαφορετικός από την εξάσκηση αμειβόμενης εργασίας στην περιοχή που επισκέπτεται.

⁴⁵ TSA: RMF 2008, § 2.1 – 2.2

Η έννοια του τουρισμού, ως οικονομική δραστηριότητα⁴⁶, περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες που κάνει ένας επισκέπτης για την προετοιμασία του ταξιδιού του και φυσικά κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του. Ο ΔΛΤ καταγράφει την κατανάλωση που διαπράττεται όχι μόνο στη χώρα υποδοχής του επισκέπτη, αλλά και στο σύννηθες περιβάλλον του κατά τη διάρκεια προετοιμασίας του ταξιδιού του, όπως π.χ. η αγορά εξοπλισμού για κάμπινγκ ή η αγορά αποσκευών, η απόκτηση ταξιδιωτικής ασφάλειας, τα έξοδα του ταξιδιωτικού γραφείου ή τα έξοδα μετακίνησης, κ.α. Η έννοια του τουρισμού δεν περιορίζεται μόνο στις τυπικές τουριστικές δραστηριότητες όπως είναι η ηλιοθεραπεία, η περιήγηση, κτλ. Το να ταξιδεύει κανείς για λόγους δουλειάς ή για λόγους εκπαιδευτικούς μπορεί να θεωρηθεί τουριστική δραστηριότητα υπό ορισμένες προϋποθέσεις. Γενικά, ο ΔΛΤ επικεντρώνεται στην οικονομική διάσταση των ταξιδιών καταγράφοντας τη δαπάνη των ίδιων ταξιδιωτών ή και άλλων για λογαριασμό τους. Το είναι κανείς επισκέπτης θεωρείται μια μεταβατική κατάσταση, που σχετίζεται με ένα συγκεκριμένο ταξίδι. Τη στιγμή που το ταξίδι ολοκληρώνεται, παύει και η ιδιότητα του επισκέπτη.

3.3.2 Σύννηθες Περιβάλλον

Το *σύννηθες περιβάλλον*⁴⁷ ορίζεται ως εκείνη η γεωγραφική περιοχή στα όρια της οποίας ένα άτομο διάγει τον βίο του και βιώνει την καθημερινότητά του. Σύμφωνα με τις Διεθνείς Συστάσεις στη Στατιστική του Τουρισμού (International Recommendations for Tourism Statistics IRTS-2008) του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (§ 2.25) το σύννηθες περιβάλλον ενός ατόμου περιλαμβάνει το μέρος της συνήθους διαμονής του, δηλ. την κατοικία του, το μέρος όπου εργάζεται ή σπουδάζει, αλλά και οποιοδήποτε άλλο μέρος το άτομο επισκέπτεται συχνά, ακόμα κι αν αυτό βρίσκεται αρκετά μακριά από τον τόπο διαμονής του.

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι η οριοθέτηση της έννοιας του συνήθους περιβάλλοντος διαφέρει από χώρα σε χώρα και γίνεται πιο σύνθετη ιδιαίτερα σε χώρες που έχουν χερσαία σύνορα που οι ταξιδιώτες μπορούν να διαβούν ελεύθερα. Για το λόγο αυτό οι

⁴⁶ TSA:RMF 2008, § 2.3

⁴⁷ TSA:RMF 2008, § 2.6- 2.8

χώρες καλούνται να οριοθετήσουν από μόνες τους την έννοια του συνήθους περιβάλλοντος ενός ατόμου λαμβάνοντας υπόψη τα παρακάτω **κριτήρια**⁴⁸:

- συχνότητα του ταξιδιού (εξαιρείται η επίσκεψη σε δευτερεύουσα κατοικία),
- διάρκεια του ταξιδιού,
- παρέλευση διοικητικών ή εθνικών συνόρων,
- απόσταση από τον τόπο της συνήθους διαμονής τους.

Γενικά, στον τουρισμό ισχύουν οι παρακάτω **συνθήκες**⁴⁹, οι οποίες βρίσκουν εφαρμογή στον Δορυφόρο Λογαριασμό Τουρισμού

- η μεταφορά από τον τόπο κατοικίας στον τόπο εργασίας θεωρείται ταξίδι και όχι τουριστική δραστηριότητα,
- σε περίπτωση που το άτομο αφήσει τον τόπο διαμονής του προκειμένου να εγκατασταθεί σε ένα νέο μέρος δε θεωρείται τουρίστας ακόμα και αν δεν έχει συμπληρώσει ένα χρόνο σε αυτόν και αυτό γιατί αποτελεί πια το νέο τόπο διαμονής του,
- σε περίπτωση που το άτομο έχει παρουσία σε ένα μέρος πάνω από ένα χρόνο, αυτός ο τόπος θεωρείται μέρος του συνήθους περιβάλλοντός του. Με αυτή την έννοια δε δύναται να θεωρείται ως τουρίστας στον τόπο αυτό, μολονότι δεν είναι μόνιμος κάτοικος με το οικονομικό ή νομικό νόημα του όρου.

3.3.3 Δευτερεύουσες Κατοικίες

Κάθε νοικοκυριό έχει μια κύρια κατοικία, που συνήθως προσδιορίζεται από το χρόνο που ξοδεύει κανείς εκεί, και που καθορίζει τη χώρα και το μέρος της συνήθους διαμονής των μελών αυτού του νοικοκυριού. Όλες οι άλλες κατοικίες που μπορεί να είναι είτε στην κατοχή τους ή νοικιασμένες θεωρούνται **δευτερεύουσες κατοικίες**⁵⁰.

Για τους σκοπούς της τουριστικής ανάλυσης είναι σημαντικό να καθοριστεί, εάν η επίσκεψη σε δεύτερη κατοικία από κάποιο μέλος του νοικοκυριού θεωρείται τουριστική δραστηριότητα. Εξ ορισμού, κάθε μέλος του νοικοκυριού, το οποίο επισκέπτεται μια δεύτερη κατοικία, η οποία δεν είναι στο άμεσα σύνηθες περιβάλλον

⁴⁸ IRTS, 2008, § 2.52

⁴⁹ TSA: RMF, 2000, § 2.12

⁵⁰ TSA:RMF 2008, § 2.9

του, θεωρείται τουρίστας σε αυτήν. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι φυσικά η επίσκεψη αυτή να γίνει μόνο για λόγους αναψυχής και διακοπών αποκλείοντας κάθε επαγγελματικό λόγο ή παρεμφερή που να σχετίζεται με τη δευτερεύουσα κατοικία⁵¹. Τέλος, η εξοχική κατοικία⁵² μπορεί να βρίσκεται είτε στην ίδια εθνική επικράτεια με την κύρια κατοικία είτε σε διαφορετική.

3.3.4 Διάρκεια Ταξιδιού

Ένας επισκέπτης θεωρείται τουρίστας στην περίπτωση που πραγματοποιήσει τουλάχιστον μια διανυκτέρευση. Διαφορετικά θεωρείται *αυθημερόν επισκέπτης* ή εκδρομέας⁵³.

Οι περισσότεροι αυθημερόν επισκέπτες⁵⁴ είναι εγχώριοι/ντόπιοι τουρίστες αλλά υπάρχουν και περιπτώσεις ξένων τουριστών που επισκέπτονται τη χώρα χωρίς να πραγματοποιούν διανυκτέρευση ιδιαίτερα αν έχουμε να κάνουμε με μια μικρή χώρα ή όταν η παρέλευση των συνόρων είναι σχετικά εύκολη. Για το λόγο αυτό για κάποιες χώρες οι αυθημερόν τουρίστες αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι της τουριστικής κατανάλωσης.

Ο όγκος του τουρισμού μπορεί να προσδιοριστεί όχι μόνο από τον αριθμό των ταξιδιών, αλλά και από τον *αριθμό των διανυκτερεύσεων*. Η διάρκεια ενός ταξιδιού είναι σημαντική μεταβλητή στη μέτρηση του επιπέδου της ζήτησης των υπηρεσιών του τουρισμού, όπως η διαμονή, καθώς και η εκτίμηση της συνολικής δαπάνης που συνδέεται με το ταξίδι.

3.3.5 Κύριος σκοπός του ταξιδιού

Σύμφωνα με τις Συστάσεις για τα Στατιστικά του Τουρισμού ο *κύριος σκοπός ενός ταξιδιού*⁵⁵ ορίζεται ως ο σκοπός εκείνος, η απουσία του οποίου, δε θα οδηγούσε στην πραγματοποίηση του ταξιδιού. Με άλλα λόγια, ο κύριος σκοπός του ταξιδιού⁵⁶ αποτελεί ένα από τα κριτήρια που χρησιμοποιείται προκειμένου να καθοριστεί εάν

⁵¹ TSA:RMF 2000, § 2.16

⁵² TSA:RMF 2008, § 2.11

⁵³ IRTS 2008, § 2.13

⁵⁴ TSA:RMF 2008, § 2.13-2.14

⁵⁵ IRTS 2008, § 3.10

⁵⁶ IRTS 2008, § 3.11

ένα ταξίδι μπορεί να χαρακτηριστεί ως τουριστικό ταξίδι και ένας ταξιδιώτης ως τουρίστας.

Η πληροφορία για το σκοπό του τουριστικού ταξιδιού χρησιμεύει στη διαμόρφωση της τουριστικής δαπάνης, όπως επίσης και από τη μεριά της ζήτησης του τουρισμού συντελεί στο σχεδιασμό, στο μάρκετινγκ και στην προώθηση.

Παρακάτω παρουσιάζονται οι λόγοι⁵⁷ για τους οποίους ένας αυθημερόν τουρίστας θα πραγματοποιήσει ένα ταξίδι. Οι *λόγοι* αυτοί είναι είτε προσωπικοί είτε επαγγελματικοί ή άλλοι:

1. Προσωπικοί λόγοι

- 1.1. διακοπές, ελεύθερος χρόνος και αναψυχή
- 1.2. επισκέψεις σε φίλους και συγγενείς
- 1.3. εκπαίδευση και επιμόρφωση
- 1.4. υγεία και ιατρική φροντίδα
- 1.5. θρησκεία/προσκύνημα
- 1.6. ψώνια
- 1.7. διαμετακόμιση (transit)
- 1.8. άλλοι λόγοι

2. Επαγγελματικοί λόγοι

3.3.6 Κατηγοριοποίηση των Επισκεπτών

Για λόγους ανάλυσης πολλές χώρες κατηγοριοποιούν τους επισκέπτες τους με βάση τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, τον τύπο διαμονής που επιλέγουν, το μεταφορικό μέσο που χρησιμοποιούν, το αν έχουν αγοράσει πακέτο, κτλ.

Σε μια γενική κατηγοριοποίηση των επισκεπτών – με βάση τη χώρα προέλευσης- θα κάναμε τις εξής διακρίσεις⁵⁸ :

- **Οι διεθνείς επισκέπτες**, των οποίων η χώρα διαμονής τους είναι διαφορετική από τη χώρα που επισκέπτονται. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι ομοεθνείς επισκέπτες, οι οποίοι κατοικοεδρεύουν μόνιμα στο εξωτερικό και οι οποίοι δύναται να κατέχουν ένα μεγάλο κομμάτι της αγοράς έχοντας ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

⁵⁷ TSA:RMF 2008, § 2.18

⁵⁸ TSA:RMF 2000, § 2.20

- *Οι εγχώριοι επισκέπτες*, των οποίων η χώρα διαμονής τους είναι η ίδια με τη χώρα που επισκέπτονται.

3.4 Τουριστική Δαπάνη και Τουριστική Κατανάλωση

3.4.1 Ορισμός και Σκοπός της Τουριστικής Δαπάνης

*Τουριστική δαπάνη*⁵⁹ θεωρείται το ποσό το οποίο ξοδεύεται κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού για την απόκτηση καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, όπως επίσης και τιμαλφή, που προορίζονται είτε για προσωπική χρήση είτε για δώρα. Η δαπάνη αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε για το ταξίδι, είτε κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και περιλαμβάνει έξοδα που έκαναν οι ίδιοι οι τουρίστες, όπως επίσης και δαπάνες που πληρώνονται για άλλους ή καλύπτονται από άλλους.

Ειδικότερα η τουριστική δαπάνη περιλαμβάνει⁶⁰:

- χρηματική δαπάνη για την κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών που καταβάλλεται απευθείας από τον εργοδότη για τους υπαλλήλους του
- χρηματική δαπάνη που πραγματοποιείται από τον ίδιο τον επισκέπτη και που όμως του επιστρέφεται είτε από τον εργοδότη του, είτε από μέλος της οικογένειάς του, είτε από την κοινωνική του ασφάλιση
- χρηματικές πληρωμές που έκαναν οι επισκέπτες για ατομικές υπηρεσίες και που επιδοτούνται από το κράτος και αφορούν την εκπαίδευση, την υγεία, τα μουσεία, τις τέχνες, κτλ.
- πληρωμές για υπηρεσίες τουρισμού παρεχόμενες σε υπαλλήλους και τις οικογένειές τους που χρηματοδοτούνται κατά κύριο λόγο από εργοδότες όπως μεταφορά, διαμονή σε κατοικίες που ανήκουν σε εργοδότες, κτλ.
- συμπληρωματικές πληρωμές που πραγματοποιήθηκαν από επισκέπτες προκειμένου να παρακολουθήσουν αθλητικά ή άλλα πολιτιστικά γεγονότα που καλύφθηκαν από τρίτους (εταιρίες, κράτος, κτλ.)

⁵⁹ IRTS 2008, § 4.2

⁶⁰ IRTS 2008, § 4.5

3.4.2 Ορισμός και Σκοπός της Τουριστικής Κατανάλωσης

Η τουριστική κατανάλωση έχει τον ίδιο τυπικό ορισμό με την τουριστική δαπάνη⁶¹. Παρόλα αυτά, η έννοια της τουριστικής κατανάλωσης που χρησιμοποιείται στον ΔΛΤ πάει ένα βήμα παρά πέρα από την έννοια της τουριστικής δαπάνης. Με άλλα λόγια, εκτός από «το ποσό το οποίο ξοδεύεται κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού για την απόκτηση καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών, όπως επίσης και τιμαλφή, που προορίζονται είτε για προσωπική χρήση είτε για δώρα» και που αφορούν χρηματικές συναλλαγές, η **τουριστική κατανάλωση** περιλαμβάνει επίσης υπηρεσίες διαμονής, κοινωνικές μεταβιβάσεις τουρισμού σε είδος (π.χ. υπηρεσίες δημόσιας υγείας) και οποιαδήποτε άλλη αποδιδόμενη κατανάλωση. Αυτές οι συναλλαγές χρειάζεται να εκτιμηθούν χρησιμοποιώντας άλλου είδους πηγές, όπως αναφορές σε ανταλλαγές σπιτιών, εκτιμήσεις ενοικίων εξοχικών σπιτιών, κα.

Συγκεκριμένα, πέρα από αγορές που περιλαμβάνονται ήδη στην τουριστική δαπάνη έχουμε και άλλες καταναλώσεις και ειδικότερα⁶²:

- η αξία που αποδίδεται σε μια ανταλλαγή (π.χ. η πρόσκαιρη ανταλλαγή κατοικιών για διακοπές)
- η αξία που αποδίδεται σε αγαθά (λαχανικά, φρούτα, ψάρια, κτλ.), τα οποία έχουν παραχθεί από τον τουρίστα και μόνο μακριά από το σύννηθες περιβάλλον του ή προκύπτουν από χόμπι, όπως ψάρεμα, κυνήγι, κηπουρική
- η αξία των υπηρεσιών που συνδέονται με τη διαμονή και αφορούν κυρίως εξοχικές κατοικίες
- το καθαρό κόστος που κάνει ο οικοδεσπότης όταν δέχεται επισκέπτες σχετικά με το φαγητό, αναλώσιμα, δώρα, κτλ.
- το κόστος των επιχειρήσεων, του κράτους και γενικά αυτών που καλύπτουν τα έξοδα που πραγματοποιούνται σε ένα επαγγελματικό ταξίδι και δεν εμπεριέχουν αναγκαστικά χρηματική καταβολή, με την έννοια ότι πρόκειται για δωρεάν διαμονή σε καταλύματα της εταιρίας, δωρεάν γεύματα, δωρεάν μεταφορά με οχήματα του εργοδότη, κτλ.
- μέρος της αξίας της κρατικής καταναλωτικής δαπάνης για υπηρεσίες όπως εκπαίδευση, κοινωνικές εξυπηρετήσεις, υγεία, μουσεία, ψυχαγωγία που

⁶¹ TSA: RMF 2000, § 2.25

⁶² TSA:RMF 2008, § 2.26

μπορούν να θεωρηθούν κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος, όπως το Εθνικό Σύστημα Λογαριασμών περιγράφει (SNA 1993).

3.4.2.1 Είδη Τουριστικής Κατανάλωσης

Τα είδη της τουριστικής κατανάλωσης προκύπτουν από τα διαφορετικά είδη τουρισμού. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζεται η κατηγοριοποίηση του τουρισμού με τους αντίστοιχους ορισμούς των ειδών τουριστικής κατανάλωσης σύμφωνα με το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο.

Πίνακας 5. Είδη τουρισμού και είδη τουριστικής κατανάλωσης

ΕΙΔΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΕΙΔΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ
Εγχώριος Τουρισμός (domestic tourism): ο τουρισμός των ημεδαπών τουριστών εντός της εθνικής οικονομίας της χώρας αναφοράς	Εγχώρια Τουριστική Κατανάλωση (domestic tourism consumption): η κατανάλωση από ημεδαπούς επισκέπτες στη χώρα αναφοράς
Εισερχόμενος Τουρισμός (inbound tourism): ο τουρισμός από αλλοδαπούς επισκέπτες εντός της εθνικής οικονομίας της χώρας αναφοράς	Εισερχόμενη Τουριστική Κατανάλωση (inbound tourism consumption): η κατανάλωση από αλλοδαπούς επισκέπτες οι οποίοι ταξιδεύουν προς και εντός της χώρας αναφοράς
Εξερχόμενος Τουρισμός (outbound tourism): ο τουρισμός ημεδαπών εκτός της εθνικής οικονομίας της χώρας αναφοράς	Εξερχόμενη Τουριστική Κατανάλωση (outbound tourism consumption): η τουριστική κατανάλωση που προκύπτει από ταξίδια ημεδαπών σε χώρες διαφορετικές από τη χώρα αναφοράς
Εσωτερικός Τουρισμός (internal tourism): ο τουρισμός από ημεδαπούς και αλλοδαπούς επισκέπτες εντός της εθνικής οικονομίας της χώρας αναφοράς	Εσωτερική Τουριστική Κατανάλωση (internal tourism consumption): η τουριστική καταναλωτική δαπάνη που αναπτύσσεται εντός εθνικής οικονομίας της χώρας αναφοράς. Περιλαμβάνει την εγχώρια τουριστική κατανάλωση και την εισερχόμενη τουριστική κατανάλωση
Εθνικός Τουρισμός (national tourism): ο τουρισμός των ημεδαπών εντός και εκτός της εθνικής οικονομίας της χώρας αναφοράς	Εθνική Τουριστική Κατανάλωση (national tourism consumption): η τουριστική κατανάλωση από ημεδαπούς επισκέπτες εντός και εκτός της εθνικής οικονομίας της χώρας αναφοράς. Αποτελείται από την εγχώρια και εξερχόμενη τουριστική κατανάλωση

Πηγή: TSA:RMF 2008, § 2.29

3.5 Ειδικά Θέματα

Κάποιες περιπτώσεις απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή στον ορισμό της τουριστικής κατανάλωσης. Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένες από αυτές:

3.5.1 Η Τουριστική Κατανάλωση ως Ενδιάμεση Κατανάλωση των Παραγωγών

Σε πολλές περιπτώσεις και ιδιαίτερα στα έξοδα μεταφοράς και διαμονής, το Εθνικό Σύστημα Λογαριασμών (SNA 1993) θεωρεί αυτά τα έξοδα ως μέρος της ενδιάμεσης κατανάλωσης της παραγωγής ανεξάρτητα της διαδικασίας που προηγήθηκε για την πραγματοποίησή τους⁶³. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα αυτή η κατανάλωση να μην εντάσσεται στην έννοια της τελικής καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών, όπως υπαγορεύει το Εθνικό Σύστημα Λογαριασμών, αλλά να είναι μέρος της τουριστικής κατανάλωσης, όπως θεωρείται η απόκτηση υπηρεσιών που σχετίζονται άμεσα με τις δραστηριότητες ενός τουρίστα κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του.

Αυτή η διαφορά σκοπού δε θα πρέπει να ξεχαστεί καθώς θα προσπαθούμε να συγκρίνουμε τα αθροίσματα της τουριστικής κατανάλωσης με το άθροισμα της τελικής κατανάλωσης των νοικοκυριών μιας και ο σκοπός της τουριστικής κατανάλωσης εκτείνεται περισσότερο από την τελική κατανάλωση των νοικοκυριών. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η τουριστική κατανάλωση να μην είναι πάντα μέρος της τελικής κατανάλωσης των υποκειμένων.

3.5.2 Υπηρεσίες που παρέχονται στο νοικοκυριό επ' ωφελεία των μελών του

Υπηρεσίες που πραγματοποιούνται μέσα στο νοικοκυριό για κατανάλωση από τα μέλη του συνήθως εξαιρούνται από τους περιορισμούς που καθορίζει το Εθνικό Σύστημα Λογαριασμών, εκτός από δύο περιπτώσεις: την παροχή των υπηρεσιών από τους ιδιοκτήτες των ακινήτων καθώς και την παροχή οικιακών υπηρεσιών από έμμισθο προσωπικό⁶⁴. Το Προτεινόμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2008 υιοθετεί αυτούς τους περιορισμούς. Ως συνέπεια, η μεταφορά της οικογένειας, για

⁶³ TSA:RMF 2008, § 2.32-2.33

⁶⁴ TSA:RMF 2008, § 2.34.

παράδειγμα, σε έναν προορισμό μακριά από το σύνηθες περιβάλλον και η προετοιμασία των γευμάτων της οικογένειας μέσα στο ενοικιαζόμενο κατάλυμα, θεωρούνται εκτός των ορίων της παραγωγικής διαδικασίας και εξαιρούνται από τη μέτρηση της τουριστικής κατανάλωσης.

3.5.3 Διαρκή αγαθά αποκλειστικά τουριστικού σκοπού

Διαρκή αγαθά είναι αγαθά, τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν επανειλημμένως για μια περίοδο ενός έτους ή και παραπάνω⁶⁵. Όταν αγοράζονται από την παραγωγή, τότε θεωρούνται κεφαλαϊκά αγαθά που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία, όπως στην περίπτωση των οχημάτων, των ηλεκτρονικών υπολογιστών, κτλ. όταν όμως αγοράζονται από τα νοικοκυριά, τότε θεωρούνται διαρκή καταναλωτικά αγαθά.

Από τη σκοπιά του τουρισμού μπορεί να διακριθούν δύο είδη διαρκών καταναλωτικών αγαθών: αυτά που χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για τα ταξίδια ή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού και αυτά που χρησιμοποιούνται σε πολλαπλές καταστάσεις. Στην πρώτη κατηγορία έχουμε αγαθά όπως αποσκευές, εξοπλισμός κάμπινγκ, αυτοκινούμενα τροχήσπιτα, ενώ στη δεύτερη κατηγορία έχουμε αγαθά όπως αυτοκίνητα ή κάμερες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο στο σύνηθες περιβάλλον όσο και στις διακοπές. Εξαιτίας της χρήσης τους συστήνεται η αγορά διαρκών αγαθών τουριστικού σκοπού αποκλειστικά να υπολογίζεται στην τουριστική δαπάνη, ιδίως όταν η αγορά πραγματοποιείται πριν το ταξίδι.

3.5.4 Τουριστικός ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου

Το Εθνικό Σύστημα Λογαριασμών (SNA 1993) ορίζει τον ακαθάριστο σχηματισμό παγίου κεφαλαίου στον τουρισμό ως «τη συνολική αξία των αποκτημάτων της παραγωγής σε πάγια περιουσιακά στοιχεία κατά τη διάρκεια μιας λογιστικής περιόδου προσθέτοντας την αξία των μη παραγόμενων περιουσιακών στοιχείων που πραγματώνονται στην παραγωγική δραστηριότητα από θεσμικές μονάδες. Τα πάγια περιουσιακά στοιχεία είναι υλικά ή άυλα περιουσιακά στοιχεία που αποτελούν εκροές της παραγωγικής διαδικασίας και χρησιμοποιούνται συνεχώς και κατ’

⁶⁵ TSA:RMF 2008, § 2.39

επανάληψη και σε άλλες διαδικασίες της παραγωγής για περισσότερο από ένα χρόνο».

Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάλυση των επενδύσεων στον τουρισμό είναι ιδιαίτερος σημαντική εξαιτίας του ότι τουρισμός και τουριστική ανάπτυξη δε μπορεί να υπάρξει ελλείψει βασικών υποδομών στις μεταφορές, στη διαμονή, στη διασκέδαση, στις υπηρεσίες υγείας, κ.α

Έτσι, λοιπόν, η επένδυση στον τουρισμό μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε τρεις βασικές κατηγορίες, όπως⁶⁶:

- **άμεσες τουριστικές επενδύσεις-πάγιο τουριστικό κεφάλαιο** (tourism specific fixed assets), δηλ. κεφάλαιο το οποίο χρησιμοποιείται αποκλειστικά στην παραγωγή τουριστικών χαρακτηριστικών προϊόντων και υπηρεσιών, όπως πούλμαν, κρουαζιερόπλοια, μαρίνες, χιονοδρομικά κέντρα, κτλ.
- **επενδύσεις σε βοηθητικές υπηρεσίες** (investment by the tourism industries in non tourism specific fixed assets), δηλ. κεφάλαια που επενδύονται στον τουρισμό όχι εξαιτίας της φύσης των ίδιων των επενδύσεων, αλλά εξαιτίας της χρήσης τους, όπως προγράμματα πληροφορικής για κρατήσεις σε ξενοδοχεία ή τουριστικά γραφεία, τουριστική διαφήμιση, ανταλλακτήρια συναλλάγματος, κτλ.
- **επενδύσεις σε υποδομή σχετική με τον τουρισμό** (tourism related infrastructure), δηλ. κεφάλαια τα οποία επενδύονται σε υποδομές κυρίως από το κράτος για να εξυπηρετήσουν όχι αποκλειστικά τον τουρισμό, αλλά και άλλες κοινωνικές ανάγκες, όπως μουσεία, αξιοθέατα, κτλ.

Στην περίπτωση του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού συστήνεται, εξαιτίας της δυσκολίας να διακρίνει κανείς την αμιγώς τουριστική επένδυση, να θεωρούνται τουριστική επένδυση οι δύο πρώτες κατηγορίες και όσο για την τελευταία κατηγορία να διερευνάται το κατά πόσο επωφελήθηκε αποκλειστικά ο τουριστικός τομέας και αναλόγως να συμπεριλαμβάνεται η επένδυση στον Πίνακα 8, όπου καταγράφονται οι τουριστικές επενδύσεις.

⁶⁶ TSA:RMF 2008, § 2.46 – 2.50

3.5.5 Τουριστική συλλογική κατανάλωση

Σε πολλές χώρες ο δημόσιος τομέας διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του τουρισμού⁶⁷. Ο δημόσιος τομέας έχει την ευθύνη της ανάπτυξης του νομικού πλαισίου για την εύρυθμη λειτουργία της τουριστικής δραστηριότητας, τον έλεγχο στην ποιότητα των υπηρεσιών μέσω της παροχής των σχετικών αδειοδοτήσεων, τη διευκόλυνση της ιδιωτικής επένδυσης, αλλά και την καθιέρωση κανόνων για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Επίσης, ο δημόσιος τομέας μέσα από τη μελέτη της ροής των τουριστών μπορεί να αναπτύξει πρωτοβουλίες προκειμένου να προσελκύσει τουρίστες σε συγκεκριμένες περιοχές κάποιες περιόδους του χρόνου, αλλά και πολλές άλλες δραστηριότητες ανάλογα με την πολιτική βούληση και τις προτεραιότητες που τίθενται σε κάθε χώρα.

Όλες οι παραπάνω ενέργειες, γίνεται λοιπόν σαφές, ότι περιλαμβάνουν ένα κόστος, μια δαπάνη για το κράτος που κατά κύριο λόγο τη διαπράττει. Κάτω από αυτή την οπτική ο Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού ενδιαφέρεται να παρατηρήσει αυτή τη δαπάνη και να τη συμπεριλάβει στους υπολογισμούς του. Έτσι, λοιπόν, εκτός από την τουριστική κατανάλωση και τις κοινωνικές μεταβιβάσεις τουρισμού σε είδος (social transfers in kind) που είδαμε στην § 3.4.2 του παρόντος κεφαλαίου και που αποτυπώνονται στον Πίνακα 4 του ΔΛΤ, έχουμε και τη συλλογική κατανάλωση που δεν αφορά σε υπηρεσίες της αγοράς (collective non-market services) και έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά⁶⁸:

- απευθύνεται σε κάθε άτομο ανεξαιρέτως
- δεν προϋποθέτει τη συμφωνία κανενός ούτε την ενεργητική συμμετοχή των ατόμων για να υλοποιηθεί
- η παροχή του σε ένα άτομο δεν αποκλείει, ούτε μειώνει την ποσότητα που προορίζεται για κάποιον άλλο

Στον Πίνακα 9 του ΔΛΤ, όπως θα δούμε παρακάτω, παρουσιάζονται τα προϊόντα της συλλογικής τουριστικής κατανάλωσης και αφορούν σε διοικητικές υπηρεσίες, υπηρεσίες προώθησης τουρισμού, έρευνα αγοράς και δημοσκοπήσεις, εκπαίδευση, αστυνομία, πυροπροστασία, κτλ.

⁶⁷ TSA:RMF 2008, § 2.57 – 2.58

⁶⁸ TSA:RMF 2008, § 2.61

3.6 Η Προσφορά του Τουρισμού

Μια από τις πιο σημαντικές συνεισφορές του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού στη Στατιστική του Τουρισμού εν γένει αποτελεί η υπογράμμιση της σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στην κατανάλωση των τουριστών και στην προσφορά αγαθών και υπηρεσιών κυρίως από τον τουριστικό τομέα. Παρόλο που τις περισσότερες φορές άλλες παραγωγικές δραστηριότητες εξετάζονται από την πλευρά της προσφοράς των παραγωγών, ο τουρισμός είναι ένα φαινόμενο που παραδοσιακά καθορίζεται από την πλευρά της ζήτησης των τουριστών. Προκειμένου όμως να προσελκύσει μια χώρα τουρίστες, μια πλειάδα αγαθών και υπηρεσιών πρέπει να είναι διαθέσιμα στην ποσότητα και στην ποιότητα που μπορεί αυτοί να αναζητήσουν. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι μέσα από την προσφορά μπορεί να ιχνηλατηθεί και να καταμετρηθεί η οικονομική συνεισφορά του τουρισμού και ότι το ενδιαφέρον πρέπει να επικεντρώνεται στην προσφορά αγαθών και υπηρεσιών, προκειμένου να κατανοήσουμε και να περιγράψουμε τον τουρισμό σε μια χώρα.

Ως **τουριστική προσφορά**⁶⁹, λοιπόν, νοείται η άμεση διάθεση στους επισκέπτες αγαθών και υπηρεσιών, δυο κατηγοριών δηλαδή που συνθέτουν την τουριστική δαπάνη.

Παρακάτω παρουσιάζονται δύο μεγάλες κατηγοριοποιήσεις που σχετίζονται με τον τουρισμό: η πρώτη αφορά τα **προϊόντα** και η άλλη τις **παραγωγικές δραστηριότητες**⁷⁰.

3.6.1 Προϊόντα

Τα τουριστικά προϊόντα διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες: τα **καταναλωτικά αγαθά** και τα **μη καταναλωτικά αγαθά**.

A. Καταναλωτικά Προϊόντα

A.1 Τουριστικά χαρακτηριστικά προϊόντα, που διακρίνονται σε δύο κατηγορίες)⁷¹:

⁶⁹ IRTS 2008, § 6.2.

⁷⁰ TSA:RMF 2008, § 3.6-3.10

A.1.i Διεθνώς συγκρίσιμα τουριστικά χαρακτηριστικά προϊόντα που αποτελούν τα κεντρικά προϊόντα που μπορούν να συγκριθούν διεθνώς αναφορικά με την τουριστική τους δαπάνη.

A.1.ii Εγχώρια τουριστικά χαρακτηριστικά προϊόντα, που καθορίζονται από κάθε χώρα ξεχωριστά: οι δραστηριότητες που παράγουν τέτοια προϊόντα θεωρούνται ως χαρακτηριστικές του τουρισμού και οι κλάδοι, των οποίων η κυρίαρχη δραστηριότητα είναι τουριστικά χαρακτηριστική θα ονομάζονται τουριστικοί κλάδοι (tourism industries).

A.2 Άλλα καταναλωτικά προϊόντα, τα οποία διακρίνονται σε δύο υπο-κατηγορίες και καθορίζονται από κάθε χώρα ξεχωριστά:

A.2.i Τουριστικά συνδεδεμένα προϊόντα, που περιλαμβάνει προϊόντα σχετικά με τον τουρισμό.

A.2.ii Μη συναφή με τον τουρισμό καταναλωτικά προϊόντα, που περιλαμβάνει όλα τα άλλα καταναλωτικά αγαθά και υπηρεσίες που δεν ανήκουν στις προηγούμενες κατηγορίες.

B. Μη καταναλωτικά Προϊόντα. Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει όλα τα προϊόντα εκείνα, τα οποία εξαιτίας της φύσης τους δε μπορούν να θεωρηθούν καταναλωτικά αγαθά ή υπηρεσίες και ως εκ τούτου δε μπορούν να είναι μέρος της τουριστικής δαπάνης, ούτε και της τουριστικής κατανάλωσης, εκτός από τα τιμαλφή, που μπορούν να αγοραστούν από τους τουρίστες στα ταξίδια τους. Διακρίνονται δυο υπο-κατηγορίες:

B.1 Τιμαλφή

B.2 Άλλα μη καταναλωτικά προϊόντα: περιλαμβάνει εκείνα τα προϊόντα που σχετίζονται με τις επενδύσεις και τη συλλογική κατανάλωση.

⁷¹ TSA:RMF 2008, § 3.7

3.6.2 Τουριστικές Χαρακτηριστικές Δραστηριότητες

Οι **τουριστικές χαρακτηριστικές (παραγωγικές) δραστηριότητες**⁷² είναι εκείνες οι δραστηριότητες, οι οποίες παράγουν τουριστικά χαρακτηριστικά προϊόντα.

3.6.3 Τουριστικοί Κλάδοι

Ο **Τουριστικός Κλάδος** (tourism industry)⁷³ αναφέρεται στο σύνολο εκείνων των επιχειρήσεων, των οποίων η κύρια ενασχόληση αφορά στην τουριστική χαρακτηριστική δραστηριότητα. Με τον όρο κύρια ενασχόληση εννοούμε τη δραστηριότητα εκείνη που προσφέρει τη μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία.

3.7 Ειδικά Θέματα

3.7.1 Πλήρης Ιδιοκτησία

Από στατιστική οπτική, η ιδιοκτησία μιας εξοχικής κατοικίας είναι ιδιόμορφη, γιατί αποτελεί τόσο μια τουριστικά χαρακτηρισμένη υπηρεσία, όσο και τουριστική κατανάλωση⁷⁴. Στο Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών του 1993 μια κατοικία, η οποία κατοικείται από τον ιδιοκτήτη της θεωρείται παραγωγική δραστηριότητα αλλά και κατανάλωση μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας. Για το λόγο αυτό συστήνεται στις χώρες που αναπτύσσουν το ΔΛΤ να δημιουργούν μια συγκεκριμένη υπο-κατηγορία για τα εξοχικά σπίτια που κατοικούνται από τους ιδιοκτήτες τους τόσο ως προϊόν, όσο και ως «βιομηχανία», στην περίπτωση που ο αριθμός αυτών των οικημάτων είναι αρκετά μεγάλος (όπως θα δούμε παρακάτω αυτή η περίπτωση καταλαμβάνει την κατηγορία 1.β στους Πίνακες 1-4 του ΔΛΤ).

3.7.2 Χρονομερίδια και νέες καινοτόμες μορφές ιδιοκτησίας εξοχικών κατοικιών

Τελευταία παρατηρείται η τάση της ανάπτυξης καινοτόμων μορφών ιδιοκτησίας εξοχικών κατοικιών⁷⁵ που συνδυάζουν την ιδιωτικότητα ενός εξοχικού σπιτιού και τις ανέσεις, τις υπηρεσίες και την ευελιξία που προσφέρει η συλλογική διαμονή όπως

⁷² TSA:RMF 2008, § 3.8

⁷³ TSA:RMF 2008, § 3.1

⁷⁴ TSA:RMF 2008, § 3.14-3.17

⁷⁵ TSA:RMF 2008, § 3.18

επίσης και η μείωση του κόστους για τον χρήστη-ιδιοκτήτη την περίοδο που ο ίδιος δεν κάνει χρήση της «ιδιοκτησίας» του. Πρόκειται για την περίπτωση των χρονομεριδίων, όπου ουσιαστικά αυτό που αγοράζει κανείς είναι το «δικαίωμα για χρήση» μιας δεδομένης φυσικής ιδιοκτησίας για μια συγκεκριμένη περίοδο κατά τη διάρκεια της ζωής του. Βαθμιαία εισήχθη και η ευελιξία στο σύστημα των χρονομεριδίων που σε γενικές γραμμές χαλαρώνει τις συνθήκες που αφορούν την ιδιοκτησία, τη διάρκεια του project, κτλ. μέσα από το σχεδιασμό διαφορετικών διοικητικών και οικονομικών δομών.

Εκτός από την περίπτωση των χρονομεριδίων⁷⁶ υπάρχουν και νέες μορφές, όπως τα ξενοδοχεία condo, τα ιδιωτικά club κατοικιών, οι ξενοδοχειακές κατοικίες, κτλ. Πρόκειται για ένα μεικτό σύστημα ιδιοκτησίας και πρόσβασης σε μια ευρεία γκάμα υπηρεσιών μέσω αγοράς συγκεκριμένων «διαχειριστικών» υπηρεσιών, που δίνουν τη δυνατότητα στον ιδιοκτήτη-χρήστη να νοικιάσει την κατοικία του, όταν δεν τη χρησιμοποιεί, παρέχοντας του έτσι ένα επιπλέον εισόδημα.

Την πολυπλοκότητα των παραπάνω περιπτώσεων ο Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού επιχειρεί να αντιμετωπίσει με ομοιογενή τρόπο⁷⁷:

- η περίπτωση των χρονομεριδίων θεωρείται ως βραχυχρόνια διαμονή
- η αξία των υπηρεσιών που παρέχεται σε αυτού του είδους τα καταλύματα εκτιμάται σε τιμές αγοράς των μισθωμάτων αντίστοιχων μονάδων
- τα καθημερινά τρέχοντα έξοδα συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών διαχείρισης και άλλων πληρωμών, όπως φόροι περιουσίας θεωρούνται δαπάνες της παραγωγικής δραστηριότητας που σχετίζονται με την ιδιοκτησιακή χρήση. Κατά συνέπεια, οι διαχειριστικές πληρωμές δεν αποδίδονται στον επισκέπτη ως καταναλωτή, αλλά στον ιδιοκτήτη ή στον δικαιούχο ως ενδιάμεση κατανάλωση (TSA:RMF 2008, § 3.20).

⁷⁶ TSA:RMF 2008, § 3.19

⁷⁷ TSA:RMF 2008, § 3.20

3.7.3 Ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators και άλλοι πάροχοι υπηρεσιών κρατήσεων

Το συνολικό ποσό που πληρώνουν οι τουρίστες για υπηρεσίες μεσολαβητών, όπως ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators, κ.α διακρίνεται σε δύο μέρη⁷⁸:

- το ένα μέρος αντιστοιχεί στην αξία της υπηρεσίας που παρέχει το τουριστικό γραφείο, η προμήθειά του δηλαδή, το μεικτό περιθώριο κέρδους, και
- το άλλο μέρος αντιστοιχεί στην καθαρή αξία των ίδιων των τουριστικών υπηρεσιών που παρέχονται

Στην περίπτωση των τουριστικών «πακέτων» χρειάζεται να γίνει διαχωρισμός των τριών διαφορετικών υπηρεσιών που αυτά περιλαμβάνουν⁷⁹:

- οι καθαρά τουριστικές υπηρεσίες (π.χ. μεταφορά, διαμονή)
- οι υπηρεσίες που παρέχονται από τον tour operator
- και το περιθώριο κέρδους του τουριστικού γραφείου που πουλάει το ταξίδι.

Ο ακριβής καθορισμός των «συστατικών» του τουριστικού πακέτου⁸⁰ έχει μεγάλη σημασία μιας και υπολογίζεται στα μεγέθη της εγχώριας τουριστικής κατανάλωσης, της εισερχόμενης τουριστικής κατανάλωσης και της εξερχόμενης τουριστικής κατανάλωσης. Και αυτό γιατί η χώρα διαμονής του τουρίστα μπορεί να διαφέρει από αυτή του ταξιδιωτικού γραφείου ή του πάροχου της υπηρεσίας κράτησης ή του tour operator και του πάροχου της ίδιας της τουριστικής υπηρεσίας εν γένει.

3.7.4 Η βιομηχανία των συνεδρίων

Η βιομηχανία των συνεδρίων κερδίζει σημαντικό έδαφος με την πάροδο του χρόνου⁸¹. Ημερίδες, συνέδρια, συμπόσια, διασκέψεις διοργανώνονται από τις επιχειρήσεις σε όλο το εύρος της οικονομίας. Μέχρι πρόσφατα δεν είχε γίνει καμιά προσπάθεια να απομονωθεί το φαινόμενο του συνεδριακού τουρισμού και να εκτιμηθούν τα έσοδα και τα κόστη του. Ενδιαφέρον για την έρευνα αυτού του είδους

⁷⁸ TSA:RMF 2008, § 3.21

⁷⁹ TSA:RMF 2008, § 3.22

⁸⁰ TSA:RMF 2008, § 3.24

⁸¹ TSA:RMF 2008, § 3.25-3.29

τουρισμού έχει εκδηλωθεί από τουριστικούς παράγοντες και αυτό γιατί η συμμετοχή σε συνέδρια θεωρείται τουριστική δραστηριότητα για τους συμμετέχοντες σε αυτά στο βαθμό που βρίσκονται μακριά από το σύνηθες περιβάλλον τους. Παρόλα αυτά, αυτός ο ισχυρός δεσμός της βιομηχανίας συνεδρίων με τον τουρισμό δε σημαίνει ότι αποτελεί έναν ακόμα τουριστικό κλάδο: αυτό που συμβαίνει στην πραγματικότητα είναι ότι το χαρακτηριστικό παραγόμενο προϊόν ενός συνεδρίου δεν καταναλώνεται από τους τουρίστες, αλλά από τους διοργανωτές που παρέχουν υπηρεσίες στους συμμετέχοντες του συνεδρίου.

Για το λόγο αυτό⁸² οι χώρες ή οι περιοχές που διοργανώνουν συχνά συνέδρια ενθαρρύνονται να αναλύουν ξεχωριστά την κατηγορία αυτών των τουριστών και την κατανάλωσή τους.

3.8 Περιγραφή Πινάκων Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού

Η μεθοδολογική προσέγγιση για την ανάπτυξη του ΔΛΤ έγκειται στην αποτύπωση ενός συνόλου ορισμών και κατηγοριοποιήσεων προσαρμοσμένου σε πίνακες με λογική και άρτια οργάνωση⁸³. Με αυτό τον τρόπο πετυχαίνεται η εξέταση ολόκληρου του οικονομικού χώρου του τουρισμού τόσο σε θέματα ζήτησης όσο και προσφοράς.

Οι 10 Πίνακες που συνθέτουν τον ΔΛΤ⁸⁴ προκύπτουν και σχετίζονται με τους Πίνακες Προσφοράς και Χρήσης του Συστήματος Εθνικών Λογαριασμών (1993) και επιχειρούν να συγκεντρώσουν τη σχετική οικονομική πληροφορία που αφορά στον τουρισμό καθώς και να συγκρίνουν σε διεθνές επίπεδο την οικονομική συνεισφορά του στην ανάπτυξη. Πρόκειται στην ουσία για 10 αθροιστικούς Πίνακες που σκοπεύουν να προάγουν την ομοιογένεια ανάμεσα στις χώρες. Κάθε μεμονωμένη χώρα θα πρέπει να συμπληρώσει αυτούς τους πίνακες προσθέτοντας τα δεδομένα από πιο αναλυτικούς πίνακες με τρόπο που να επιτρέπει την ανάλυση και τη μεταξύ τους σύγκριση.

⁸² TSA:RMF 2008, § 3.30

⁸³ TSA:RMF 2000, § 4.1

⁸⁴ TSA:RMF 2008, § 4.1-4.2

Η συμπλήρωση των Πινάκων γίνεται σε δύο ή και περισσότερα στάδια⁸⁵ ανάλογα με τις πηγές στοιχείων που υπάρχουν σε κάθε χώρα.

Στο πρώτο στάδιο στόχος είναι η συμπλήρωση των Πινάκων 1 έως 7 και ο Πίνακας 10. Προκειμένου να μιλήσουμε για Δορυφόρο Λογαριασμό Τουρισμού το ελάχιστο που πρέπει να συμπεριλάβουμε είναι μια αναλυτική παρουσίαση της προσφοράς και της κατανάλωσης σε όρους προϊόντων και υπηρεσιών που αποκτώνται από τους τουρίστες (Πίνακες 1-4) και των κλάδων που τα παράγουν (Πίνακας 5) καθώς και μια συνολική αντιπαράθεση των δεδομένων τους, μιας και αυτό συνιστά την καρδιά του συστήματος του ΔΛΤ (Πίνακας 6).

Εξαιτίας της συχνά στρατηγικής σημασίας του τουρισμού στην ανάπτυξη της πολιτικής απασχόλησης, η απασχόληση στους τουριστικούς κλάδους επίσης αποτελεί μέρος του κεντρικού πυρήνα (Πίνακας 7), όπως επίσης και ο Πίνακας 10 μιας και οι οικονομικές μεταβλητές του τουρισμού γίνονται καλύτερα κατανοητές λαμβάνοντας υπόψη τις ροές των τουριστών και άλλα περιγραφικά χαρακτηριστικά της προσφοράς και της ζήτησης του τουρισμού.

Αντιθέτως, **η κατάρτιση των Πινάκων 8** (Ακαθάριστος Σχηματισμός Παγίων Κεφαλαίων Τουρισμού και λοιπών κλάδων) **και 9** (Συλλογική Τουριστική Κατανάλωση ανά προϊόντα και επίπεδα κυβέρνησης) **απαιτεί όχι μόνο τη συγκέντρωση στοιχείων, τα οποία αρκετές χώρες δε διαθέτουν, αλλά απαιτεί να ξεπεραστούν και κάποιες εννοιολογικές δυσκολίες.** Κατά συνέπεια, η συμπλήρωση των Πινάκων 8 και 9 προτείνεται να διεξαχθεί σε ένα **δεύτερο στάδιο ανάπτυξης.**

Οι προτεινόμενες αρχές αξιολόγησης⁸⁶ είναι όμοιες με αυτές που ισχύουν στο Σύστημα Εθνικών Λογαριασμών (1993), δηλ. η παραγωγή υπολογίζεται σε σταθερές τιμές και η κατανάλωση σε αγοραίες τιμές. Όσον αφορά το χρόνο καταγραφής των μεγεθών, αυτός γίνεται, όπως και στους εθνικούς λογαριασμούς, σε λογιστική βάση.

Οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους Πίνακες του ΔΛΤ και εκείνους της Προσφοράς και Χρήσης⁸⁷ οφείλονται κυρίως σε διαφορές στην παρουσίαση και στη διαθεσιμότητα των απαιτούμενων στοιχείων και όχι τόσο σε εννοιολογικές διαφορές.

⁸⁵ TSA:RMF 2008, § 4.3-4.6

⁸⁶ TSA:RMF 2008, § 4.9

⁸⁷ TSA:RMF 2008, § 4.11-4.12

Κατά συνέπεια, η ανάπτυξη του ΔΛΤ από τους ειδικούς προϋποθέτει όχι μόνο το μετασχηματισμό και διαχωρισμό της υπάρχουσας πληροφορίας από τους Πίνακες Προσφοράς και Χρήσης της χώρας, αλλά και άμεσες διαδικασίες συλλογής τουριστικών δεδομένων.

Αυτοί οι μετασχηματισμοί και διαχωρισμοί περιλαμβάνουν⁸⁸:

- την εξαγωγή αναλυτικών δεδομένων που αφορούν συναφή τουριστικά προϊόντα και τουριστικές επιχειρήσεις από έρευνες, διοικητικές και άλλες βάσεις δεδομένων που χρησιμοποιούνται στη συμπλήρωση των Πινάκων Προσφοράς και Χρήσης,
- τον καθορισμό της αξίας των συστημάτων κράτησης (που παρέχονται από τα ταξιδιωτικά γραφεία, τους tour operators) που βασίζεται στο ακαθάριστο περιθώριο κέρδους. Αυτή η διόρθωση χρειάζεται να γίνει για να καθοριστεί η καθαρή αξία της τουριστικής υπηρεσίας,
- τη διπλή ταξινόμηση των τουριστικών δαπανών που είναι ενδιάμεση κατανάλωση των παραγωγών.

Αναφορικά με την **ταξινόμηση των προϊόντων (products)** για τους Πίνακες 1 ως 4 η κατάταξη θα έχει ως εξής:

⁸⁸ TSA:RMF 2008, § 4.13

Πίνακας 6. Ταξινόμηση Προϊόντων για τους Πίνακες 1-4

A. ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

A.1 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

1. ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ
 - 1.A ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ 1.B
 - 1.B ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΕΞΟΧΙΚΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ
2. ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΠΑΡ
3. ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
4. ΧΕΡΣΑΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
5. ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
6. ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ
7. ΕΚΜΙΣΘΩΣΗ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
8. ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΡΑΤΗΣΕΩΝ
9. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ
10. ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
11. ΕΘΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ
12. ΕΘΝΙΚΕΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

A.2 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΣΥΝΔΕΔΕΜΕΝΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

A.3 ΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

B. 1 ΤΙΜΑΛΦΗ

Πηγή: TSA:RMF 2008, § 4.15

Αναφορικά με την **ταξινόμηση των τουριστικών κλάδων (tourism industries)** σε σχέση με τα προϊόντα για τους Πίνακες 5 και 6 η κατάταξη έχει ως εξής:

Πίνακας 7. Ταξινόμηση Προϊόντων και Τουριστικών Κλάδων για τους Πίνακες 5 & 6

ΠΡΟΪΟΝΤΑ	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ
A. Καταναλωτικά Προϊόντα	
A.1 Τουριστικά Χαρακτηριστικά Προϊόντα	
1. Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες	1. Καταλύματα για Τουρίστες
1.α Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες εκτός από 1.β	1.α. Καταλύματα για Τουρίστες εκτός από 1.β
1.β Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος σχετικές με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών	1.β. Καταλύματα σχετικά με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών
2. Εστιατόρια και Μπαρ	2. Κλάδος Εστιατορίων και Μπαρ
3. Σιδηροδρομικές Μεταφορές	3. Σιδηροδρομική Μεταφορά Επιβατών
4. Χερσαίες Μεταφορές	4. Οδική Μεταφορά Επιβατών
5. Θαλάσσιες Μεταφορές	5. Μεταφορά Επιβατών με πλωτά μέσα
6. Αεροπορικές Μεταφορές	6. Αεροπορική Μεταφορά Επιβατών
7. Εκμίσθωση Αυτοκινήτων και Εξοπλισμού Μεταφορών	7. Ενοικίαση Εξοπλισμού Μεταφοράς Επιβατών
8. Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπές υπηρεσίες κρατήσεων	8. Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπά γραφεία κρατήσεων
9. Πολιτιστικές Υπηρεσίες	9. Πολιτιστικές Υπηρεσίες
10. Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Υπηρεσίες	10. Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Υπηρεσίες
11. Εθνικά Χαρακτηριστικά Τουριστικά Προϊόντα	11. Λιανικό Εμπόριο Εθνικών Χαρακτηριστικών Τουριστικών Προϊόντων
12. Εθνικές Χαρακτηριστικές Τουριστικές Υπηρεσίες	12. Κλάδος Εθνικών Χαρακτηριστικών Τουριστικών Προϊόντων
A.2 Τουριστικά Συνδεδεμένα Προϊόντα	
A.3 Μη Τουριστικά Καταναλωτικά Προϊόντα	
B. 1 Τιμαλφή	

Πηγή: TSA:RMF 2008, § 4.16

3.8.1 Πίνακες 1, 2, 3: Τουριστική Δαπάνη ανά Προϊόν και Κατηγορία Επισκέπτη

Οι Πίνακες 1 έως 3 περιγράφουν το πιο σημαντικό συστατικό της τουριστικής κατανάλωσης, την τουριστική δαπάνη⁸⁹. Περιλαμβάνει όχι μόνο τη δαπάνη που κάνουν οι τουρίστες από την ίδια τους την τσέπη, αλλά και τη δαπάνη που κάνουν οι επιχειρήσεις, το κράτος, οι μη κερδοσκοπικές επιχειρήσεις, κ.α.

Ο Πίνακας 1 εστιάζει στον εισερχόμενο τουρισμό, ο Πίνακας 2 στον εγχώριο τουρισμό και ο Πίνακας 3 στον εξερχόμενο τουρισμό. Σε όλους τους πίνακες ισχύουν οι προτεινόμενες ταξινομήσεις, διαχωρισμοί και αρχές αποτίμησης. Η τουριστική δαπάνη διαχωρίζεται στους επισκέπτες που διανυκτερεύουν και στους αυθημερόν επισκέπτες και αυτό γιατί η δομή της κατανάλωσης είναι συνήθως διαφορετική. Εάν είναι δυνατόν, συστήνεται να δημιουργηθεί και μια πρόσθετη κατηγορία με διαμετακομιστικούς επιβάτες (transit passengers).

Στην περίπτωση του Πίνακα 2, Εγχώρια Τουριστική Δαπάνη, χρειάζεται να γίνουν ορισμένες μετατροπές. Η εγχώρια τουριστική δαπάνη δεν περιλαμβάνει μόνο τα έξοδα των επισκεπτών σε εγχώρια ταξίδια, αλλά και τη δαπάνη που κάνουν οι επισκέπτες στη χώρα διαμονής τους πριν πραγματοποιήσουν το ταξίδι τους στο εξωτερικό.

Παρόμοια περίπτωση έχουμε και στον Πίνακα 3, Εξερχόμενη Τουριστική Δαπάνη, που αντιστοιχεί στην τουριστική δαπάνη των κατοίκων μιας χώρας σε αγαθά και υπηρεσίες που αποκτώνται όμως από προμηθευτές που δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι αυτής της χώρας.

⁸⁹ TSA:RMF 2008, § 4.36-4.40

3.8.2 Πίνακας 4: Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού, Δαπάνη Εσωτερικού Τουρισμού και άλλα συστατικά της Τουριστικής Κατανάλωσης ανά Προϊόν

Ο Πίνακας 4 συνδυάζει τη δαπάνη του εσωτερικού τουρισμού, που προκύπτει από την εισερχόμενη τουριστική δαπάνη του Πίνακα 1 (στήλη 1.3) και την εγχώρια τουριστική δαπάνη του Πίνακα 2 (στήλη 2.9) με τα άλλα συνιστώντα μέρη της τουριστικής κατανάλωσης⁹⁰. Αυτά τα άλλα συνιστώντα μέρη της τουριστικής κατανάλωσης περιλαμβάνουν τρεις ευρύτερες κατηγορίες:

- υπηρεσίες σχετικές με τη διαμονή των τουριστών, π.χ. χρονομερίδια
- τουριστικές κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος, π.χ. είσοδος σε μουσεία, υγεία
- λοιπή κατανάλωση για υπηρεσίες που ωφελούν τους τουρίστες χωρίς οι ίδιοι να δαπανούν τα χρήματά τους, π.χ. διαμονή σε κατοικίες που ανήκουν στην εταιρία τους

Η τελευταία στήλη (στήλη 4.3) που αφορά την κατανάλωση εσωτερικού τουρισμού θα είναι η βάση για το σχηματισμό της προστιθέμενης αξίας του τουρισμού καθώς και του υπολογισμού του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

3.8.3 Πίνακας 5: Λογαριασμοί Παραγωγής Τουριστικών και άλλων κλάδων (καθαρή αποτίμηση)

Ο Πίνακας 5 παρουσιάζει το μέγεθος της παραγωγής τουριστικών και άλλων κλάδων στην οικονομία της χώρας αναφοράς⁹¹. Είναι εναρμονισμένος με το πρότυπο των εθνικών λογαριασμών (SNA 1993): τα στοιχεία του δηλαδή επιμερίζονται ανά προϊόν, υπολογίζονται σε σταθερές τιμές και καταλαμβάνουν την πρώτη δέσμη γραμμών στο ανώτερο μέρος του πίνακα. Κατόπιν, παρουσιάζεται η ενδιάμεση κατανάλωση υπολογισμένη σε τιμές αγοραστή. Η διαφορά μεταξύ των δύο αυτών μεγεθών ονομάζεται ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε σταθερές τιμές και σχετίζεται με κάθε κλάδο στο σύνολό του, ενώ επιμερίζεται σε μια δεύτερη δέσμη γραμμών που περιλαμβάνει αποζημιώσεις υπαλλήλων, ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα, ακαθάριστο μικτό εισόδημα και φόροι πλην των επιδοτήσεων.

⁹⁰ TSA:RMF 2008, § 4.41-4.43

⁹¹ TSA:RMF 2008, § 4.44-4.46

Στις στήλες εισάγονται τα παραγωγικά μεγέθη των τουριστικών κλάδων ξεχωριστά. Η παραγωγή εκτιμάται σε σταθερές τιμές και η αποτίμηση ακολουθεί την αρχή της καταγραφής των υπηρεσιών κρατήσεων ξεχωριστά.

Εξαιτίας της εφαρμογής αυτής της αρχής, λοιπόν, η παραγωγή και η ενδιάμεση κατανάλωση κάθε κλάδου και η αντίστοιχη συνολική της οικονομίας που εμφανίζεται στην τελευταία στήλη (5.15) δεν αντιστοιχίζεται απαραίτητα με τις τιμές που εμφανίζονται στους Εθνικούς Λογαριασμούς της χώρας. Παρόλα αυτά, για κάθε κλάδο και για την οικονομία στο σύνολό της η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία σε σταθερές τιμές, που προκύπτει από τη διαφορά ανάμεσα στην παραγωγή σε σταθερές τιμές και την ενδιάμεση κατανάλωση σε τιμές αγοραστή, πρέπει να είναι ίδια με την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία της οικονομίας που παρουσιάζεται στους Εθνικούς Λογαριασμούς και οι διορθώσεις που προκύπτουν από την εφαρμογή αυτής της αρχής δεν έχουν καμία επίδραση στην προστιθέμενη αξία κανενός από τους κλάδους.

3.8.4 Πίνακας 6: Συνολική Εγχώρια Προσφορά και Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού ανά Προϊόν (σε τιμές αγοραστή)

Ο Πίνακας 6 βρίσκεται στον πυρήνα του ΔΛΤ καθώς γίνεται η αντιπαραβολή των στοιχείων της προσφοράς και της κατανάλωσης εσωτερικού τουρισμού⁹². Παρέχει δηλαδή τη βασική πληροφόρηση που είναι αναγκαία για τον υπολογισμό της άμεσης ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας του τουρισμού και του άμεσου ακαθάριστου εγχώριου τουριστικού προϊόντος.

Αναφορικά με τη διάρθρωση του Πίνακα, οι γραμμές του Πίνακα 6 είναι ίδιες με αυτές του Πίνακα 5. Σε ό,τι αφορά τις στήλες διακρίνουμε τρεις κατηγοριοποιήσεις:

- η πρώτη κατηγοριοποίηση είναι ίδια με αυτή του Πίνακα 5 και αφορά τους τουριστικούς κλάδους (στήλες 1-15)
- η δεύτερη κατηγοριοποίηση (εισαγωγές, φόροι μείον τις επιδοτήσεις, το μεικτό περιθώριο κέρδους στο εμπόριο και τις μεταφορές) παρουσιάζει επιπλέον μεταβλητές και διορθώσεις στις αξίες που χρειάζονται προκειμένου να έχουμε τη συνολική προσφορά σε τιμές αγοραστή (στήλη 6.4)

⁹² TSA:RMF 2008, § 4.47-4.61

- η τρίτη κατηγοριοποίηση αποτελείται μόνο από δύο στήλες: την κατανάλωση εσωτερικού τουρισμού (στ. 4.3) και το ποσοστό του τουρισμού στην προσφορά

Οι στήλες αρχικά είναι οργανωμένες ανά παραγωγική δραστηριότητα δίνοντας έμφαση στους τουριστικούς κλάδους με το άθροισμά τους να εμφανίζεται στη στήλη με τη συνολική παραγωγή εγχώριων παραγωγών σε σταθερές τιμές (στήλη 5.15). Η στήλη αυτή προστίθεται στην επόμενη με τον τίτλο «εισαγωγές» (στήλη 6.1), η οποία αναφέρεται στην προσφορά εισαγόμενων αγαθών και υπηρεσιών, και στη συνέχεια προστίθεται με τη στήλη που καταγράφει τους φόρους μειωμένους από τις επιδοτήσεις σε προϊόντα που αφορούν την εγχώρια παραγωγή και τις εισαγωγές (στήλη 6.2) και τέλος προστίθεται στην τελευταία στήλη που αφορά το μεικτό περιθώριο κέρδους στο εμπόριο και τις μεταφορές (στήλη 6.3). Το άθροισμα των παραπάνω στηλών (στήλες 5.15, 6.1, 6.2, 6.3) μας δίνει τη συνολική εγχώρια προσφορά σε τιμές αγοραστή (στήλη 6.4).

Η τελευταία στήλη που αφορά το ποσοστό του τουρισμού (%) επιτρέπει τον υπολογισμό δύο μεγεθών: της Άμεσης Ακαθάριστη Προστιθέμενης Αξίας του Τουρισμού και του Άμεσου Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος στον Τουρισμό.

Το μερίδιο της κατανάλωσης του εσωτερικού τουρισμού για κάθε στοιχείο της προσφοράς καταγράφεται ξεχωριστά σε κάθε ένα από αυτά. Αυτός είναι και ο λόγος της ύπαρξης ξεχωριστής στήλης με τον τίτλο μερίδιο τουρισμού.

Αναφορικά με τις δύο πρώτες κατηγοριοποιήσεις το μερίδιο τουρισμού θα μπορεί να προκύπτει από τις παρακάτω πηγές:

- από την άμεση πληροφόρηση που προέρχεται από τους παραγωγούς και τους προμηθευτές (πληροφόρηση για τις κατηγορίες των πελατών τους και του αντίστοιχου μεριδίου αγοράς)
- από τους ίδιους τους τουρίστες (έρευνα δαπανών ανά προϊόν)
- από τη γνώμη ειδικών στο χώρο της τουριστικής συμπεριφοράς

Στην πρώτη στήλη και στις γραμμές που εμφανίζουν τις υπηρεσίες, η συνολική αξία του μεριδίου του τουρισμού είναι ίδια με την αξία της κατανάλωσης του εσωτερικού τουρισμού που παρουσιάζεται στις τελευταίες στήλες. Στην περίπτωση των γραμμών που αντιστοιχούν στα αγαθά (χαρακτηριστικά ή όχι), μόνο το λιανικό εμπόριο δημιουργεί μερίδιο τουρισμού. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση των αγαθών, τα ποσά του μεριδίου του τουρισμού στην προσφορά δεν είναι ίδια με αυτά της κατανάλωσης του εσωτερικού τουρισμού, αλλά μόνο με την αξία των υπηρεσιών του λιανικού εμπορίου.

Είναι δυνατόν, επίσης, για κάθε κλάδο να καθιερωθεί το μερίδιο του τουρισμού στην παραγωγή ως το ποσό του μεριδίου του τουρισμού που αντιστοιχεί σε κάθε συστατικό προϊόν της παραγωγής του. Επίσης, είναι πιθανόν να καθιερωθεί για κάθε κλάδο ένα ποσοστό τουρισμού.

3.8.5 Πίνακας 7: Απασχόληση στους τουριστικούς κλάδους

Η εποχικότητα, η μεγάλη μεταβλητότητα στις εργασιακές συνθήκες, η ευελιξία και η έλλειψη επαγγελματικών συμβολαίων σε μεγάλο εύρος τουριστικών δραστηριοτήτων είναι οι μεγαλύτερες προκλήσεις για τη μέτρηση της απασχόλησης στον τουριστικό τομέα⁹³. Επομένως, υπάρχουν στατιστικοί περιορισμοί, οι οποίοι ενέχονται για την αδυναμία μέτρησης του σημαντικότερου παραγωγικού συντελεστή στον τουριστικό τομέα. Η μέτρηση της απασχόλησης περιορίζεται στους τουριστικούς κλάδους και οι μεταβλητές που χρησιμοποιούνται για να εκφραστεί το μέγεθος της είναι ο αριθμός των θέσεων εργασίας και ο αριθμός των ωρών εργασίας.

Ο Πίνακας 7 περιλαμβάνει επίσης μια πρόσθετη μεταβλητή που έχει να κάνει με τον αριθμό των επιχειρήσεων για κάθε τουριστικό κλάδο (μια πληροφορία που συμπληρώνεται στον Πίνακα 10 με το διαχωρισμό του αριθμού τους ανάλογα με το μέγεθός τους). Αυτό μας δίνει τη δυνατότητα να υπολογίσουμε το μέσο αριθμό των θέσεων εργασίας.

Δυο μεγάλοι διαχωρισμοί προτείνονται στον αριθμό των θέσεων εργασίας και των ωρών απασχόλησης: η μία κατηγορία αφορά στο φύλο του ατόμου που απασχολείται

⁹³ TSA:RMF 2008, § 4.62-4.69

και η άλλη αφορά στη φύση της θέσης εργασίας που καταλαμβάνει. Η εποχικότητα της ροής των τουριστών επηρεάζει και την απασχόληση στο συγκεκριμένο κλάδο και πιο συγκεκριμένα στις υπηρεσίες παροχής καταλύματος, στην εστίαση και την ψυχαγωγία. Για το λόγο αυτό, οι χώρες παροτρύνονται να μετρούν την απασχόληση τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο, τόσο στην υψηλή όσο και στη χαμηλή περίοδο. Τα στοιχεία που προκύπτουν από αυτόν τον Πίνακα παρέχουν τη βασική πληροφόρηση που χρειάζεται κανείς για να κατανοήσει και να ελέγξει τα επίπεδα και τη συνεισφορά της τουριστικής δραστηριότητας.

3.8.6 Πίνακας 8: Σχηματισμός Τουριστικού Ακαθάριστου Παγίου Κεφαλαίου Τουριστικών και άλλων Κλάδων

Οι γραμμές στον Πίνακα 8 δείχνουν μια προτεινόμενη λίστα με τα στοιχεία εκείνα που σχηματίζουν το ακαθάριστο πάγιο τουριστικό κεφάλαιο και οι στήλες δείχνουν τις διαφορετικές ομάδες που εξετάζονται⁹⁴. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει την καθαρή κατοχή όλων των καπιταλιστικών αγαθών από τις τουριστικές βιομηχανίες και επιτρέπει την εξαγωγή του μεγέθους που ονομάζεται «σχηματισμός ακαθάριστου παγίου κεφαλαίου των τουριστικών κλάδων». Η πρώτη ομάδα ακολουθείται από μια στήλη που δείχνει την καθαρή κατοχή των τουριστικών καπιταλιστικών αγαθών από όλους τους άλλους κλάδους. Η τελευταία στήλη καταγράφει το σύνολο κάθε καπιταλιστικού αγαθού που αποκτιέται.

Συνιστάται επίσης να συμπεριληφθούν υπό τη μορφή σημειώματος μη-παραγόμενα υλικά και άυλα στοιχεία του ενεργητικού (ακινητοποιήσεις). Με τον όρο «μη-παραγόμενα υλικά/ενσώματα στοιχεία του ενεργητικού» νοείται η γη για την κατασκευή κτιρίων και δομών για τον τουρισμό καθώς και γη για δημόσια και ιδιωτική αναψυχή, ενώ με τον όρο «μη-παραγόμενα άυλα/ασώματα στοιχεία ενεργητικού» περιλαμβάνονται άδειες, συμφωνίες leasing και άλλες συμβάσεις που απαιτούν καλή θέληση.

⁹⁴ TSA:RMF 2008, § 4.70-4.71

3.8.7 Πίνακας 9: Τουριστική συλλογική κατανάλωση ανά Λειτουργία και Επίπεδα Κυβέρνησης

Οι γραμμές στον Πίνακα 9 δείχνουν μια προτεινόμενη λίστα με μη-αγοραίες υπηρεσίες⁹⁵. Επίσης, προτείνει η συμπλήρωση αυτής της πληροφορίας να γίνει ανά είδος υπηρεσίας και επίπεδο κυβέρνησης. Η παραγωγή μετριέται χρησιμοποιώντας το παραγωγικό κόστος και συμπεριλαμβάνοντας τη χρήση πάγιων της κατανάλωσης παγίου κεφαλαίου ως συστατικού αυτού του κόστους.

Μια επιπλέον στήλη προτείνεται με τη μορφή σημειώματος προκειμένου να συγκεντρωθεί πληροφορία σε υπηρεσίες που δρουν προς όφελος του τουριστικού κλάδου και χρηματοδοτούνται από τις επιχειρήσεις του κλάδου. Σε αυτή την περίπτωση δεν αποτελούν τουριστική συλλογική κατανάλωση. Σε πολλές χώρες, όμως, ο τουριστικός κλάδος χρηματοδοτεί ένα μέρος της προβολής του τουρισμού, των γραφείων πληροφοριών, κτλ. Αυτές οι δαπάνες είναι σημαντικές, όταν μετράμε την αποτελεσματικότητα των δημόσιων πολιτικών.

3.8.8 Πίνακας 10: Μη νομισματικοί Δείκτες

Στον Πίνακα 10 περιλαμβάνονται ορισμένοι δείκτες που σχετίζονται με τους προηγούμενους και είναι σημαντικοί για την ερμηνεία των οικονομικών πληροφοριών που απορρέουν από το ΔΛΤ⁹⁶. Οι δείκτες αυτοί αναφέρονται:

- στον αριθμό των ταξιδίων για κάθε μορφή τουρισμού
- σε κατηγορίες επισκεπτών και διάρκεια παραμονής τους
- σε κατηγορίες ειδών καταλύματος
- στα μέσα μεταφοράς που χρησιμοποιούν οι αλλοδαποί τουρίστες
- στον αριθμό και το μέγεθος μονάδων που χαρακτηρίζονται ως τουριστικές ή είναι συναφείς τουριστικές δραστηριότητες

⁹⁵ TSA:RMF 2008, § 4.72- 4.75

⁹⁶ TSA:RMF 2008, § 4.76- 4.77

4. Παρουσίαση Πινάκων Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού (TSA: RMF 2008)

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Εγχώρια Τουριστική Δαπάνη ανά Προϊόν, Κατηγορία Επισκεπτών και Είδος Ταξιδιού

Προϊόντα	Εγχώρια Τουριστική Δαπάνη								
	Εγχώρια Ταξίδια (**)			Εξεργαζόμενα Ταξίδια(**)			Όλα τα είδη ταξιδιών		
	Τουρίστες (διανυκτερεύοντες επισκέπτες) (2.1)	Εκδρομείς (επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή) (2.2)	Επισκέπτες (2.3) = (2.1) + (2.2)	Τουρίστες (διανυκτερεύοντες επισκέπτες) (2.4)	Εκδρομείς (επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή) (2.5)	Επισκέπτες (2.6) = (2.4) + (2.5)	Τουρίστες (διανυκτερεύοντες επισκέπτες) (2.7) = (2.1) + (2.4)	Εκδρομείς (επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή) (2.8) = (2.2) + (2.5)	Επισκέπτες (2.9) = (2.3) + (2.6)
A. Καταναλωτικά Προϊόντα (*)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
A.1 Τουριστικά Χαρακτηριστικά Προϊόντα									
1 –Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες		X			X			X	
1.α – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες εκτός από 1.β		X			X			X	
1.β – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος σχετικές με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών		X			X			X	
2 – Εστιατόρια και Μπαρ									
3 – Σιδηροδρομικές Μεταφορές									
4 – Χερσαίες Μεταφορές									
5 – Θαλάσσιες Μεταφορές									
6 – Αεροπορικές Μεταφορές									
7 – Εκμίσθωση Αυτοκινήτων και Εξοπλισμού Μεταφορών									
8 – Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπές υπηρεσίες κρατήσεων									
9 – Πολιτιστικές Υπηρεσίες									
10 – Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Δραστηριότητες									
11 – Εθνικά Χαρακτηριστικά Τουριστικά Προϊόντα									
12 – Εθνικές Χαρακτηριστικές Τουριστικές Υπηρεσίες									
A.2 Άλλα Καταναλωτικά Προϊόντα (α)									
B.1 Τιμολογία									
ΣΥΝΟΛΟ	-	-	-	-	-	-	-	-	-

X - δεν εφαρμόζεται

(*) Η αξία για τα Α. Καταναλωτικά Προϊόντα, είναι η καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των ακαθάριστων κρατήσεων που καταβάλλονται σε ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators και άλλες υπηρεσίες κρατήσεων.

(**) Ο εγχώριος τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες ενός κατοίκου επισκέπτη μέσα στη χώρα αναφοράς είτε ως μέρος ενός εγχώριου ταξιδιού είτε ως μέρος ενός εισερχόμενου ταξιδιού (2.1).

(α) Αν είναι σχετικό και εφικτό, οι χώρες θα πρέπει να προσδιορίσουν σε δυο ξεχωριστές κατηγορίες τα δυο του συστατικά («τουριστικά συνδεδεμένα προϊόντα» και «μη συναφή τουριστικά καταναλωτικά προϊόντα»). Και στις δύο περιπτώσεις τα αγαθά και οι υπηρεσίες θα προσδιορίζονται ξεχωριστά.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Εξερχόμενη Τουριστική Δαπάνη ανά Προϊόν και Κατηγορία Επισκέπτη

Προϊόντα	Εξερχόμενη Τουριστική Δαπάνη		
	Τουρίστες (διανυκτερεύοντες επισκέπτες) (3.1)	Εκδρομείς (επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή) (3.2)	Επισκέπτες (3.3)=(3.1)+(3.2)
A. Καταναλωτικά Προϊόντα (*)	-	-	-
A.1 Τουριστικά Χαρακτηριστικά Προϊόντα		X	
1 –Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες		X	
1.α – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες εκτός από 1.β		X	
1.β – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος σχετικές με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών			
2 – Εστιατόρια και Μπαρ			
3 – Σιδηροδρομικές Μεταφορές			
4 – Χερσαίες Μεταφορές			
5 – Θαλάσσιες Μεταφορές			
6 – Αεροπορικές Μεταφορές			
7 – Εκμίσθωση Αυτοκινήτων και Εξοπλισμού Μεταφορών			
8 – Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπές υπηρεσίες κρατήσεων			
9 – Πολιτιστικές Υπηρεσίες			
10 – Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Δραστηριότητες			
11 – Εθνικά Χαρακτηριστικά Τουριστικά Προϊόντα			
12 – Εθνικές Χαρακτηριστικές Τουριστικές Υπηρεσίες			
A.2 Άλλα Καταναλωτικά Προϊόντα (α)			
B.1 Τιμολογία			
ΣΥΝΟΛΟ	-	-	-

X δεν εφαρμόζεται

(*) Η αξία για τα Α. Καταναλωτικά Προϊόντα, είναι η καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των ακαθάριστων κρατήσεων που καταβάλλονται σε ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators και άλλες υπηρεσίες κρατήσεων.

(α) Αν είναι σχετικό και εφικτό, οι χώρες θα πρέπει να προσδιορίσουν σε δυο ξεχωριστές κατηγορίες τα δυο του συστατικά («τουριστικά συνδεδεμένα προϊόντα» και «μη συναφή τουριστικά καταναλωτικά προϊόντα»). Και στις δύο περιπτώσεις τα αγαθά και οι υπηρεσίες θα προσδιορίζονται ξεχωριστά.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού ανά Προϊόν

Προϊόντα	Δαπάνη Εσωτερικού Τουρισμού			Άλλα συστατικά της τουριστικής κατανάλωσης (**) (4.2)	Εσωτερική Τουριστική Κατανάλωση (4.3) = (4.1) + (4.2)
	Δαπάνη Εισερχόμενου Τουρισμού (1.3)	Δαπάνη Εγχώριου Τουρισμού (2.9)	Δαπάνη Εσωτερικού Τουρισμού (1.3) + (2.9) = (4.1)		
Α. Καταναλωτικά Προϊόντα (*)					
Α.1 Τουριστικά Χαρακτηριστικά Προϊόντα					
1 –Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες					
1.α – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες εκτός από 1.β					
1.β – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος σχετικές με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών					
2 – Εστιατόρια και Μπαρ					
3 – Σιδηροδρομικές Μεταφορές					
4 – Χερσαίες Μεταφορές					
5 – Θαλάσσιες Μεταφορές					
6 – Αεροπορικές Μεταφορές					
7 – Εκμίσθωση Αυτοκινήτων και Εξοπλισμού Μεταφορών					
8 – Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπές υπηρεσίες κρατήσεων					
9 – Πολιτιστικές Υπηρεσίες					
10 – Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Δραστηριότητες					
11 – Εθνικά Χαρακτηριστικά Τουριστικά Προϊόντα					
12 – Εθνικές Χαρακτηριστικές Τουριστικές Υπηρεσίες					
Α.2 Άλλα Καταναλωτικά Προϊόντα (α)					
Β.1 Τιμολογή					
ΣΥΝΟΛΟ	-	-	-	-	-

(*) Η αξία για τα Α. Καταναλωτικά Προϊόντα, είναι η καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των ακαθάριστων κρατήσεων που καταβάλλονται σε ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators και άλλες υπηρεσίες κρατήσεων.

(**) Τα συστατικά θα πρέπει να διακρίνονται ξεχωριστά, αν είναι δυνατόν.

(α) Αν είναι σχετικό και εφικτό, οι χώρες θα πρέπει να προσδιορίσουν σε δυο ξεχωριστές κατηγορίες τα δυο του συστατικά («τουριστικά συνδεδεμένα προϊόντα» και «μη συναφή τουριστικά καταναλωτικά προϊόντα»).

Και στις δύο περιπτώσεις τα αγαθά και οι υπηρεσίες θα προσδιορίζονται ξεχωριστά).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Λογαριασμοί Παραγωγής Τουριστικών και άλλων κλάδων (σε βασικές τιμές)

Προϊόντα	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ																
	1. Καταλύματα για Τουρίστες (5.1)	1α.Καταλύματα για Τουρίστες εκτός της περιπτ. 1.β (5.1α)	1.β Καταλύματα σχετικά με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών (5.1b)	2. Κλάδος Εστιατορίων και Μπαρ (5.2)	3.Σιδηροδρομική Μεταφορά Επιβατών (5.3)	4. Οδική Μεταφορά Επιβατών (5.4)	5. Μεταφορά Επιβατών με πλωτά μέσα (5.5)	6. Αεροπορική Μεταφορά Επιβατών (5.6)	7. bΕνοικίαση εξοπλισμού μεταφορής επιβατών (5.7)	8. Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπά γραφεία κρατήσεων (5.8)	9. Πολιτιστικές Υπηρεσίες (5.9)	10. Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Υπηρεσίες (5.10)	11. Λιανικό Εμπόριο Εθνικών Χαρακτηριστικών Τουριστικών Αγαθών (5.11)	12. Κλάδος Εθνικών Χαρακτηριστικών Τουριστικών Προϊόντων (5.12)	ΣΥΝΟΛΟ (5.13)	Άλλες Βιομηχανίες (5.14)	Παραγωγή εγχώριων παραγόντων (σε σταθερές τιμές) (5.15) = (5.13)+(5.14)
A. Καταναλωτικά Προϊόντα (*) A.1 Τουριστικά Χαρακτηριστικά Προϊόντα 1 –Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες 1.α – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες εκτός από 1.β 1.β – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος σχετικές με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών 2 – Εστιατόρια και Μπαρ 3 – Σιδηροδρομικές Μεταφορές 4 – Χερσαίες Μεταφορές 5 – Θαλάσσιες Μεταφορές 6 – Αεροπορικές Μεταφορές 7 – Εκμίσθωση Αυτοκινήτων και Εξοπλισμού Μεταφορών 8 – Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπές υπηρεσίες κρατήσεων 9 – Πολιτιστικές Υπηρεσίες 10 – Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Δραστηριότητες	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

11 – Εθνικά Χαρακτηριστικά Τουριστικά Προϊόντα																	
12 – Εθνικές Χαρακτηριστικές Τουριστικές Υπηρεσίες																	
A.2 Άλλα Καταναλωτικά Προϊόντα (α) B. Μη Καταναλωτικά Προϊόντα B.1 Τιμολογία B.2. Άλλα μη Καταναλωτικά Προϊόντα (**) (β)																	
I. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ (σε σταθερές τιμές) II. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ (σε τιμές αγοραστική) (γ)																	-
(I-II) ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ (σε σταθερές τιμές)																	
Αποζημίωση Υπαλλήλων Λοιποί φόροι μείον τις επιδοτήσεις της παραγωγής Ακαθάριστο μικτό εισόδημα Ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα																	

(*) Η αξία για τα Α. Καταναλωτικά Προϊόντα, είναι η καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των ακαθάριστων κρατήσεων που καταβάλλονται σε ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators και άλλες υπηρεσίες κρατήσεων.

(**) Περιλαμβάνει όλα τα άλλα αγαθά και υπηρεσίες που κυκλοφορούν στην οικονομία της χώρας αναφοράς.

(α) Αν είναι σχετικό και εφικτό, οι χώρες θα πρέπει να προσδιορίσουν σε δυο ξεχωριστές κατηγορίες τα δυο του συστατικά («τουριστικά συνδεδεμένα προϊόντα» και «μη συναφή τουριστικά καταναλωτικά προϊόντα»).

(β) Τα αγαθά και οι υπηρεσίες θα πρέπει να προσδιορίζονται ξεχωριστά.

(γ) Ο διαχωρισμός ανά προϊόν θα πρέπει να γίνεται, όπου είναι δυνατό (σύμφωνα με το CPC, κατηγορίες προϊόντων)

8 – Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπές υπηρεσίες κρατήσεων																				X	X			
9 – Πολιτιστικές Υπηρεσίες																				X	X			
10 – Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Δραστηριότητες																				X	X			
11 – Εθνικά Χαρακτηριστικά Τουριστικά Προϊόντα		X		X		X		X		X		X		X		X								
12 – Εθνικές Χαρακτηριστικές Τουριστικές Υπηρεσίες																				X	X			
A.2 Άλλα Καταναλωτικά Προϊόντα (α)																				X	X			
B. Μη Καταναλωτικά Προϊόντα																				X	X			
B.1 Τιμαλφή		X		X		X		X		X		X		X		X								
B2. Άλλα μη Καταναλωτικά Προϊόντα (**) (β) (δ)																				X	X			
I. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ (σε σταθερές τιμές)																								
II. ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ (σε τομή αγοραστή) (γ)																								
(I-II) ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ (σε σταθερές τιμές)																								
Αποζημίωση Υπαλλήλων Λοιποί φόροι μείον τις επιδοτήσεις της παραγωγής Ακαθάριστο μικτό εισόδημα Ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα																								

X δεν εφαρμόζεται

Σημαίνει ότι όλοι οι τουριστικοί κλάδοι πρέπει να φαίνονται στην καταγραφή.

* Στις εισαγωγές αποκλείεται η άμεση αγορά τον κατοίκων του εξωτερικού

(*) Η αξία για τα Α. Καταναλωτικά Προϊόντα, είναι η καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των ακαθάριστων κρατήσεων που καταβάλλονται σε ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators και άλλες υπηρεσίες κρατήσεων.

(**) Περιλαμβάνει όλα τα άλλα αγαθά και υπηρεσίες που κυκλοφορούν στην οικονομία της χώρας αναφοράς.

(α) Αν είναι σχετικό και εφικτό, οι χώρες θα πρέπει να προσδιορίσουν σε δυο ξεχωριστές κατηγορίες τα δυο του συστατικά («τουριστικά συνδεδεμένα προϊόντα» και «μη συναφή τουριστικά καταναλωτικά προϊόντα»).

(β) Τα αγαθά και οι υπηρεσίες θα πρέπει να προσδιορίζονται ξεχωριστά.

(γ) Ο διαχωρισμός ανά προϊόν θα πρέπει να γίνεται, όπου είναι δυνατό (σύμφωνα με το CPC, κατηγορίες προϊόντων)

(δ) Για τα αγαθά, το μερίδιο του τουρισμού συνίσταται στο περιθώριο κέρδους του λιανικού εμπορίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: Απασχόληση στον τουριστικό κλάδο

	Αριθμός επιχειρήσεων	Αριθμός Απασχολούμενων (*)						Αριθμός ωρών εργασίας (*)						Αριθμός Ατόμων Πλήρους Απασχόλησης στην Εργασία (*)					
		Υπάλληλοι			Αυτο απασχολούμενοι			Υπάλληλοι			Αυτο απασχολούμενοι			Υπάλληλοι			Αυτο απασχολούμενοι		
		Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
Τουριστικοί Κλάδοι																			
1 – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες 1.α – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες εκτός από 1.β 1.β – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος σχετικές με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών 2 – Εστιατόρια και Μπαρ 3 – Σιδηροδρομικές Μεταφορές 4 – Χερσαίες Μεταφορές 5 – Θαλάσσιες Μεταφορές 6 – Αεροπορικές Μεταφορές 7 – Εκμίσθωση Αυτοκινήτων και Εξοπλισμού Μεταφορών 8 – Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπές υπηρεσίες κρατήσεων 9 – Πολιτιστικές Υπηρεσίες 10 – Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Δραστηριότητες 11 – Λιανικό Εμπόριο Εθνικών Τουριστικών Χαρακτηριστικών αγαθών 12 – Εθνικές Χαρακτηριστικές Τουριστικές Υπηρεσίες																			
ΣΥΝΟΛΟ																			

(*) σε περίοδο αναφοράς

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: Σχηματισμός Τουριστικού Ακαθάριστου Πάγιου Κεφαλαίου Τουριστικών και άλλων Κλάδων

Προϊόντα	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΚΛΑΔΟΙ															14 - Άλλοι Κλάδοι	14 - Σχηματισμός Τουριστικού Πάγιου Κεφαλαίου
	1. Καταλύματα για Τουρίστες	1 α Υπηρεσίες παροχής καταλύματος για τουρίστες εκτός της περίπτ. 1.β	1 β Καταλύματα σχετικά με όλα τα είδη εξοχικών κατοικιών	2. Κλάδος Εστιατορίων και Μπαρ (8.2)	3. Σιδηροδρομική Μεταφορά Επιβατών	4. Οδική Μεταφορά Επιβατών	5. Μεταφορά Επιβατών με πλοιά μέσα	6. Αεροπορική Μεταφορά Επιβατών	7. Ενοικίαση Εξοπλισμού Μεταφοράς Επιβατών	8. Ταξιδιωτικά γραφεία και λοιπά γραφεία κρατήσεων	9. Πολιτιστικός Κλάδος	10 – Αθλητικός και Ψυχαγωγικός Κλάδος	11 – Λιανικό Εμπόριο Εθνικών Χαρακτηριστικών Τουριστικών Αγαθών	12 – Κλάδος Εθνικών Χαρακτηριστικών Τουριστικών Προϊόντων	13-Σύνολο		
	(8.1)	(8.1a)	(8.1b)		(8.3)	(8.4)	(8.5)	(8.6)	(8.7)	(8.8)	(8.9)	(8.10)	(8.11)	(8.12)	(8.13)	(8.14)	(8.15) = (8.13)+ (8.14)
1. Τουριστικά Ειδικά Πάγια Περιουσιακά Στοιχεία 1. Διαμονή για Τουρίστες 1.1. Ξενοδοχεία και άλλες εξυπηρετήσεις καταλυμάτων για τουρίστες 1.2. Ιδιόκτητες Εξοχικές Κατοικίες 1.3. Εξοχικές Κατοικίες υπό καινοτόμα μορφή ιδιοκτησίας 2. Άλλα Κτίρια και Οικοδομές για τουριστική χρήση 2.1. Εστιατόρια και παρόμοια κτίρια 2.2. Κτίρια και Υποδομές για μεταφορά επιβατών μεγάλων αποστάσεων 2.3. Κτίρια για πολιτιστικές και παρόμοιες υπηρεσίες 2.4. Κατασκευές για αθλήματα, αναψυχή και διασκέδαση 2.5. Άλλες κατασκευές και υποδομές 3. Εξοπλισμός μεταφοράς επιβατών 3.1. Σιδηροδρομικός και Χερσαίος 3.2. Πλωτός 3.3. Αεροπορικός 4. Μηχανήματα και Εξοπλισμός για την παραγωγή τουριστικών																	

χαρακτηριστικών προϊόντων 5. Βελτιώσεις οικοπέδων για τουριστικούς σκοπούς Π. Επένδυση από τον τουριστικό κλάδο σε άλλα μη-τουριστικά παραγόμενα περιουσιακά στοιχεία																	X	
(I+II) ΣΥΝΟΛΟ																		
Σημείωμα: ΠΙ. Άλλα μη χρηματο-οικονομικά πάγια περιουσιακά στοιχεία																		

X δεν εφαρμόζεται

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: Τουριστική Συλλογική Κατανάλωση ανά Λειτουργία και επίπεδα Δημόσιας Διοίκησης

	Εθνικό Επίπεδο	Περιφερειακό Επίπεδο	Τοπικό Επίπεδο	Συνολική Τουριστική Συλλογική Κατανάλωση	Ενδιάμεση Κατανάλωση Τουριστικών Κλάδων
Λειτουργία (*)	(9.1)	(9.2)	(9.3)	(9.4) = (9.1) + (9.2) + (9.3)	
85561 Προώθηση τουρισμού					
85562 Πληροφόρηση τουριστών					X
91135 Διοίκηση Υπηρεσιών σχετικές με το διανεμητικό και επισιτιστικό εμπόριο, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια					X
91136 Διοικητικές Υπηρεσίες Τουρισμού					
Μέρος:					
83700 Έρευνα Αγοράς και Δημοσκοπήσεις της Κοινής Γνώμης					X
91260 Αστυνομία και Πυροπροστασία					X
92219 Εκπαίδευση και Επιμόρφωση					
92920 Υπηρεσίες Υποστήριξης Εκπαίδευσης					
TOTAL					

X δεν εφαρμόζεται

(*) CPC, Rev 2.0 Subclasses.

(**) Αυτή η στήλη αντιπροσωπεύει τις δαπάνες των τουριστικών κλάδων στην προώθηση του τουρισμού ή σε άλλες υπηρεσίες σχετικές με τη λειτουργία που περιγράφονται

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: α. Αριθμός ταξιδίων και διανυκτερεύσεων ανά είδος τουρισμού και κατηγορία επισκέπτη

	Διανυκτερεύοντες Επισκέπτες	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Συνολικοί Επισκέπτες	Διανυκτερεύοντες Επισκέπτες	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Συνολικοί Επισκέπτες	Διανυκτερεύοντες Επισκέπτες	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Συνολικοί Επισκέπτες
Αριθμός Ταξιδίων (*)									
Αριθμός Διανυκτερεύσεων		X			X			X	

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: β. Εισερχόμενος Τουρισμός: αριθμός αφίξεων και διανυκτερεύσεων ανά μέσο μεταφοράς

	Αριθμός Αφίξεων	Αριθμός Διανυκτερεύσεων
1. Αεροπορικές Μεταφορές 1.1 Προγραμματισμένες πτήσεις 1.2 Μη προγραμματισμένες πτήσεις 1.3 Ιδιωτικά Αεροσκάφη 1.4 Άλλα μέσα αεροπορικών μεταφορών		
2. Μεταφορές με πλωτά μέσα 2.1 Επιβατικές γραμμές και φέριμποτ 2.2 Κρουαζιέρα 2.3 Γιωτ 2.4 Άλλα μέσα μεταφοράς επιβατών με πλωτά μέσα		
3. Επίγειες Μεταφορές 3.1 Σιδηροδρομικές μεταφορές 3.2 Πούλμαν ή λεωφορείο και άλλα ΜΜΜ (i) ταξί, λιμουζίνες και ιδιωτικά ενοικιαζόμενα αυτοκινούμενα οχήματα με οδηγό (ii) Ενοικίαση Άμαξας 3.4 Ιδιωτικά Οχήματα (μέχρι 8 άτομα) 3.5 Ενοικίαση Αυτοκινήτου χωρίς οδηγό (μέχρι 8 άτομα) 3.6 Άλλα μέσα επίγειας μεταφοράς (ποδήλατα, μηχανάκια, κτλ.) 3.7 Με τα πόδια		
ΣΥΝΟΛΟ		

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: γ. Αριθμός επιχειρήσεων και χωρητικότητα ανά τύπο καταλύματος

	Διαμονή			Μεσιτικές Υπηρεσίες	
	Βραχυπρόθεσμη Διαμονή	Κάμπινγκ, πούλμαν	Άλλου είδους διαμονή	Μεσιτικές Υπηρεσίες για ιδιόκτητα καταλύματα ή με leasing	Μεσιτικές Υπηρεσίες για ενοικίαση ή αγορά
Αριθμός Ιδρυμάτων					
Χωρητικότητα (δωμάτια)					
Χωρητικότητα (κρεβάτια)					
Πληρότητα (δωμάτια)					
Πληρότητα (κρεβάτια)					

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: δ. Αριθμός επιχειρήσεων του τουριστικού κλάδου ταξινομημένες με βάση το μέσο όρο των θέσεων εργασίας

	1-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-249	250-499	500-999	>1000	TOTAL
Χαρακτηριστικές Δραστηριότητες Τουρισμού										
1 – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες										
1.α – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος για Τουρίστες εκτός από την										
1.β.										
1.β. 1.β – Υπηρεσίες Παροχής Καταλύματος σχετικές με όλα										
τα										
είδη εξοχικών κατοικιών										
2 – Εστιατόρια και Μπαρ										
3 – Σιδηροδρομικές Μεταφορές										
4 – Χερσαίες Μεταφορές										
5 – Θαλάσσιες Μεταφορές										
6 – Αεροπορικές Μεταφορές										
7 – Εκμίσθωση Αυτοκινήτων και Εξοπλισμού										
Μεταφορών										
8 – Ταξιδιωτικά Γραφεία και λοιπές υπηρεσίες										
κρατήσεων										
9 – Πολιτιστικές Υπηρεσίες										
10 – Αθλητικές και Ψυχαγωγικές Δραστηριότητες										
11 – Εθνικά Χαρακτηριστικά Τουριστικά										
Προϊόντα										
12 – Εθνικές Χαρακτηριστικές Τουριστικές										
Υπηρεσίες										
ΣΥΝΟΛΟ										

5. Ο Ελληνικός Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού

5.1 Η Πορεία Υλοποίησης του Ελληνικού Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού

Η πορεία υλοποίησης του πρώτου ελληνικού Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού είναι μια πορεία εξαιρετικά μακροχρόνια και για αυτό το λόγο επίπονη και δυσάρεστη, μιας και σε μεγάλο βαθμό αναδεικνύει την κακοδαιμονία της ελληνικής δημόσιας διοίκησης και του νεοελληνικού κράτους, εν γένει.

Ουσιαστικά, τα πρώτα βήματα της Ελλάδας για την υλοποίηση του ΔΛΤ από πλευράς δημόσιας διοίκησης ξεκινούν - ούτε λίγο ούτε πολύ- στις αρχές της δεκαετίας του 2000, ενώ δε λείπει και ο σχετικός προβληματισμός στην ελληνική επιστημονική βιβλιογραφία τις προηγούμενες δεκαετίες⁹⁷. Το τελευταίο αναφέρεται ακριβώς για να τονιστεί ότι η επιστημονική σκέψη στην Ελλάδα ακολουθούσε τις επιταγές του ευρωπαϊκού γίνεσθαι στον τομέα των στατιστικών του τουρισμού και μπορούσε να παρακολουθήσει το διαμορφούμενο κλίμα των διαφορετικών προσεγγίσεων.

Είναι γεγονός, πάντως, ότι η ανάπτυξη ενός ΔΛΤ για μια χώρα όπως η Ελλάδα δεν είναι εύκολη περίπτωση και αυτό γιατί, αφενός προϋποθέτει από πλευράς τουριστικών παραγόντων τη γνώση ενός ευρύτερου και πολύπλοκου – εν πολλοίς - συστήματος καταγραφής και παρουσίασης της εθνικής οικονομίας, του Συστήματος Εθνικών Λογαριασμών, και αφετέρου από πλευράς παραγόντων χάραξης μακροοικονομικής πολιτικής τον στρατηγικό προσδιορισμό του τουριστικού κλάδου ως κεντρικού μοχλού ανάπτυξης και πηγή πλούτου της ελληνικής οικονομίας. Κοντολογίς, θα λέγαμε ότι οι μεν αδυνατούν να συλλάβουν το Όλον και οι δε δυσκολεύονται να διακρίνουν μέσα από το Όλον τους τομείς εκείνους που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και σχεδιασμού. Στο βαθμό που θα παρακάμπτεται ο διατομεακός (και κατ' επέκταση διυπουργικός) χαρακτήρας του τουρισμού και η οικονομική του συνεισφορά, θα παραμένει – δυστυχώς- μια ακόμα προεκλογική εξαγγελία.

⁹⁷ Ο Ζαχαράτος, για παράδειγμα, με το έργο του «Τουριστική Κατανάλωση. Η μέθοδος υπολογισμού και η χρησιμότητά της για την έρευνα των επιδράσεων του τουρισμού στην εθνική οικονομία», ΚΕΠΕ, επιχειρεί ήδη από το 1986 να προσδιορίσει τον τουρισμό ως μια ιδιαίτερα διαμορφούμενη ιδιωτική κατανάλωση και να αποτελέσει μια ξεχωριστή στήλη της τελικής ζήτησης στους Πίνακες Εισροών-Εκροών της οικονομίας.

Η υλοποίηση, λοιπόν, του έργου «Δορυφόρος⁹⁸ Λογαριασμός Τουρισμού» για την Ελλάδα έχει πολλές φορές εξαγγελθεί από πολλούς Υπουργούς, Υφυπουργούς, Γενικούς Γραμματείς, και άλλους ιθύνοντες που ανέλαβαν για κάποιο χρονικό διάστημα τα ηνία του ελληνικού τουρισμού. Όλοι αυτοί με τη σειρά τους εξήραν τη σοβαρότητα, αλλά –πρωτίστως – την αναγκαιότητα απόκτησης ενός τέτοιου εργαλείου και έδειχναν πρόθυμοι να προχωρήσουν στην πραγματοποίησή του. Η καλή τους, όμως, πρόθεση «σκόνταφτε» - κατά τη γνώμη μας- σε δύο – κυρίως - παράγοντες: πρώτον, στην ασυνέχεια που χαρακτηρίζει την ελληνική δημόσια διοίκηση, που θα όφειλε να συγκρατεί στη μνήμη της όλες εκείνες τις πολιτικές και εξελίξεις που διέπουν ένα συγκεκριμένο θέμα και να τις διοχετεύει στην επόμενη αιρετή εξουσία, και, δεύτερο και σπουδαιότερο, στη δυσκολία που παρουσίαζε εκ των πραγμάτων ένα τέτοιο εγχείρημα, μιας και ευλόγως προϋποθέτει για τους δημόσιους λειτουργούς που θα ασχοληθούν εξειδικευμένη γνώση και πολύ – μα πολύ – κόπο και μελέτη από τη μεριά τους προκειμένου να κατανοήσουν και στη συνέχεια να υλοποιήσουν και να διαχειριστούν έναν τέτοιο λογαριασμό.

Αυτοί και άλλοι λόγοι, λοιπόν, καθυστέρησαν επί σειρά ετών την υλοποίηση ενός τέτοιου έργου, ενώ, αν δεν υπήρχε η οικονομική ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης μέσω του προγράμματος της Κοινωνίας της Πληροφορίας, ίσως ακόμα και τώρα που μιλάμε να μην είχαμε στα χέρια μας τίποτα.

Για αυτούς και πολλούς άλλους λόγους, που οι απαιτήσεις μιας διπλωματικής εργασίας δε μας επιτρέπουν να επεκταθούμε περισσότερο, φτάσαμε το Σεπτέμβριο του 2005⁹⁹ στη Διακήρυξη από την Κοινωνία της Πληροφορίας του Ανοικτού Διαγωνισμού για το έργο **«Ανάπτυξη και Λειτουργία Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος Στρατηγικού Σχεδιασμού του Τουριστικού Τομέα: Δορυφόρος Λογαριασμός (ΔΛΤ) και Παρατηρητήριο Τουρισμού¹⁰⁰»**. Δυο μήνες αργότερα και ύστερα από την τήρηση της νόμιμης διαδικασίας υπεγράφη Σύμβαση

⁹⁸ Για τη μετάφραση του όρου “satellite” έχει επικρατήσει το ουσιαστικό «δορυφόρος» και όχι ο επιθετικός προσδιορισμός «δορυφορικός», που εμείς θεωρούμε ορθότερα ότι έπρεπε να είχε αποδοθεί στα ελληνικά.

⁹⁹ Η Διακήρυξη δημοσιεύτηκε στον ημερήσιο τύπο στις 19 Σεπτεμβρίου 2005. Είμαι σε θέση να γνωρίζω, όμως, ότι οι σχετικές διεργασίες σύνταξής της είχαν ξεκινήσει τουλάχιστον δυο χρόνια πριν.

¹⁰⁰ Ο συνολικός προϋπολογισμός ανερχόταν στο ποσό των € 2.313.300 συμπεριλαμβανομένου ΦΠΑ 19% και ο χρόνος υλοποίησης του έργου καθοριζόταν στους 27 μήνες από την υπογραφή της σύμβασης.

μεταξύ της Κοινωνίας της Πληροφορίας ΑΕ και της κοινοπραξίας εταιριών Singular Logic Integrator ΑΕ Ολοκλήρωσης Πληροφοριακών Συστημάτων, Deloitte Business Solutions ΑΕ και της BPM ΑΕ- Εταιρεία Διοικήσεως Επιχειρήσεων και Έργων.

Όπως γίνεται αντιληπτό από τον τίτλο κιόλας το έργο περιλαμβάνει εκτός από το Υποσύστημα του Ελληνικού ΔΛΤ (Hellas Tourism Satellite Account) και το εξειδικευμένο **Παρατηρητήριο Τουρισμού** (Hellas Tourism Observatory). Το Παρατηρητήριο Τουρισμού (ενότητα Διακήρυξης Α 2.2) αποτελεί ένα σύστημα διαχείρισης πληροφοριών (συγκέντρωση, επεξεργασία, επικαιροποίηση πρωτογενώς ή/και δευτερογενώς) που άπτονται της Ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας και γενικότερα του σχηματισμού του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Οι ενδιαφερόμενοι ενός τέτοιου συστήματος μπορεί να είναι ειδικότερα όσοι εμπλέκονται στη βιομηχανία του τουρισμού, αλλά και γενικότερα το ευρύ ελληνικό κοινό και όσοι εισέρχονται στη χώρα ως τουρίστες. Ενώ σε ό,τι αφορά τα προϊόντα αυτού του συστήματος θα εξωτερικεύονται μέσω της νέας **Διαδικτυακής Πύλης Τουρισμού (Portal)** (ενότητα Διακήρυξης Α.4.3.6.2.8) παρέχοντας τη δυνατότητα ψηφιακής πληροφόρησης (στατιστικές πληροφορίες, αγορά, επενδύσεις, ανταγωνισμός, επιχειρήσεις, διαδικασίες επιχορηγήσεων και αδειοδοτήσεων, μητρώο οργανισμών και φορέων σε διεθνές επίπεδο, αρθρογραφία, περιοδικές εκθέσεις και ανακοινώσεις της Πολιτείας και ξένων Οργανισμών, μελέτες, έρευνες, κ.ο.κ.).

Σημαντικό σημείο της παραπάνω Διακήρυξης είναι η υποχρέωση του Αναδόχου να αναλάβει την αναλυτική προετοιμασία – σχεδιασμό καθώς και τη **διενέργεια κατάλληλα σχεδιασμένων ερευνών πεδίου** ανάλογα με τη διαθεσιμότητα στοιχείων και τους τομείς στους οποίους υπάρχει έλλειψη πληροφόρησης (ενότητα Διακήρυξης Α.4.3.5)

Από τα Υποσυστήματα Λογισμικού του ΔΛΤ που ο Ανάδοχος καλείται να αναπτύξει, ξεχωρίζουμε και αναφέρουμε το **Υποσύστημα Μήτρας Εισροών – Εκροών** (ενότητα Διακήρυξης Α.4.3.6.1.2) καθώς και το **Υποσύστημα Υποστήριξης Στρατηγικής και Αποφάσεων ΔΛΤ** (ενότητα Διακήρυξης Α.4.3.6.2.7). Η ανάπτυξη αναλυτικής Μήτρας Εισροών-Εκροών περιλαμβάνει πλήθος στοιχείων με τη μορφή στατιστικών διανυσμάτων τουλάχιστον 1500 X 1500 (Κλάδος-Υποκλάδος-Δραστηριότητα της Στατιστικής Ταξινόμησης των Δραστηριοτήτων - ΣΤΑΚΟΔ), ενώ το βάθος

στοιχείων, εκτιμάται, κυρίως λόγω των χρονολογικών σειρών που θα αναπτυχθούν, αρχικά σε επίπεδο 5-10 ετών και, στη συνέχεια σε 15-20 έτη, ανάλογα με τα διαθέσιμα στοιχεία. Κατά συνέπεια, η τελική μορφή της Μήτρας του Ελληνικού Δ.Λ.Τ. προβλέπεται ότι θα ξεπερνά ως όγκο διαθέσιμων πληροφοριών τα 1500 X 1500 X 20. Ουσιαστικά πρόκειται για ένα Πληροφοριακό Σύστημα με εξαιρετικά μεγάλη δυναμικότητα που θα βαίνει αυξανόμενη. Το Υποσύστημα Υποστήριξης Στρατηγικής και Αποφάσεων αφορά στην ανάπτυξη μιας πλατφόρμας επιχειρηματικής ευφυΐας (Business Intelligence) που θα επιτελούνται λειτουργίες συνδυασμού διαφορετικών στοιχείων, αναλύσεις σεναρίων και υπόδειξης στρατηγικών.

Πάντως, σε ό,τι αφορά στους **στόχους λειτουργίας του ΔΛΤ** αυτοί τίθενται από την αρχή και είναι ξεκάθαροι (ενότητα Διακήρυξης Α2.1):

- Η διαμόρφωση συγκεκριμένου μοντέλου αποτίμησης, παρακολούθησης και αξιολόγησης της συνεισφοράς του Τομέα Τουρισμού στο ετήσιο Α.Ε.Π. της χώρας
- Η ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της τουριστικής αναπτυξιακής στρατηγικής, βασισμένης σε συγκεκριμένα στοιχεία και μοντέλα, καθώς και η δυνατότητα έγκαιρης αντίδρασης σε έκτακτα φαινόμενα, μέσω της πρόβλεψης και διαχείρισης κρίσεων και
- Η χρησιμοποίηση του νέου στατιστικού συστήματος σαν εργαλείου οργάνωσης και λειτουργίας της τουριστικής αγοράς.

Ενώ σύμφωνα πάντα με τη Διακήρυξη του έργου ο ΔΛΤ καλείται να παράσχει απαντήσεις σε **πλήθος ερωτημάτων** (ενότητα Διακήρυξης Α2.1), όπως π.χ., στη συνεισφορά του τουρισμού στην εθνική οικονομία, στον προσδιορισμό του μεγέθους της άμεσης και έμμεσης προστιθέμενης αξίας που δημιουργείται από την τουριστική κατανάλωση, στον προσδιορισμό της τουριστικής δαπάνης κατά ομάδα-στόχο επισκεπτών, στην υποστήριξη της λήψης αποφάσεων και κατάρτισης στρατηγικής τουρισμού, καθώς και στην πραγματοποίηση «σεναρίων διαχείρισης κρίσεων», στη συνεχή παρακολούθηση της πορείας του τουριστικού προϊόντος, στην προσέλκυση επενδύσεων, κ.α.

Κοντολογίς, θα λέγαμε ότι σημαντικό σημείο της όλης Διακήρυξης, που φαίνεται ήδη από την Εισαγωγή της είναι –εμμέσως πλην σαφώς– η επίσημη **παραδοχή της**

Πολιτείας για τον ανορθόδοξο τρόπο με τον οποίο γινόταν η καταγραφή των στατιστικών στοιχείων του τουρισμού, αφήνοντας έτσι να διαφανεί η πρόθεσή της για αλλαγή και ανανέωση. Διατυπώνεται χαρακτηριστικά: «Η ορθολογική συλλογή και αξιοποίηση της πληροφορίας αποτελεί, για όσους εμπλέκονται με την τουριστική βιομηχανία, χρήσιμο *εργαλείο λήψης αποφάσεων*, καθιστώντας κάθε απόφαση στρατηγικής ανεξάρτητη από εντυπώσεις, απόψεις ή, ακόμη χειρότερα, από προδιαθέσεις και στερεότυπα» (ενότητα Διακήρυξης Α2.1).

Διαφαίνεται δηλ. η ξεκάθαρη πρόθεση της Πολιτείας να μεταχειριστεί τον ΔΛΤ όχι τόσο ως ένα στατιστικό εργαλείο, αλλά ως ένα *εργαλείο πολιτικής*, ένα εργαλείο επιρροής και λήψης αποφάσεων, τονίζοντας με αυτό τον τρόπο την αναπτυξιακή του σημασία για την ελληνική οικονομία. Διακινδυνεύοντας κανείς ακόμα περισσότερο θα τολμούσε να πει ότι διακρίνει στην όλη προσπάθεια και μια πρόθεση της ελληνικής πλευράς να ανοίξει διάλογο με το ευρωπαϊκό και διεθνές γίνεσθαι στον τομέα της συλλογής και επεξεργασίας στατιστικών δεδομένων τουρισμού με τρόπο που να συμπεριληφθεί στις χώρες που όχι μόνο διατηρούν αλλά και αναπτύσσουν ΔΛΤ με συστηματικότητα και υπευθυνότητα.

Δεν υπάρχει πλέον καμία αμφιβολία ότι τόσο το περιεχόμενο της Διακήρυξης του ΔΛΤ με το μεγάλο αριθμό παραδοτέων, το φιλόδοξο στόχο του να συγκεντρώσει - ούτε λίγο ούτε πολύ - όλη τη διαθέσιμη και μη τουριστική πληροφορία και το μεγάλο του προϋπολογισμό, όσο και η πολυετής αναμονή και προσμονή υλοποίησής του οδήγησαν στην *καλλιέργεια μεγάλων προσδοκιών*. Προσδοκίες που αν δεν υλοποιηθούν στο έπακρο, θα προκαλέσουν για άλλη μια φορά μεγάλη απογοήτευση.

5.2 Μεθοδολογία Υλοποίησης Ελληνικού Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού¹⁰¹

5.2.1 Ταξινομήσεις εναρμονισμένων στατιστικών

Η μεθοδολογία υλοποίησης του πρώτου ελληνικού ΔΛΤ βασίζεται, όπως ήταν αναμενόμενο και όπως προδιαγράφεται εξάλλου στην προκήρυξη του έργου, στις επιταγές του Συνιστώμενου Μεθοδολογικού Πλαισίου (Recommended Methodological Framework), που για την περίοδο υλοποίησής του ήταν σε εφαρμογή το Μεθοδολογικό Πλαίσιο του 2000¹⁰², καθώς και στο Ευρωπαϊκό Εγχειρίδιο Εφαρμογής (European Implementation Manual). Οι δύο **βασικές πηγές δεδομένων** του είναι:

- τα μεγέθη των εθνικών λογαριασμών και
- τα στοιχεία της ζήτησης που συλλέγονται μέσω των πρωτογενών ερευνών και τα οποία αφορούν σε αποκλειστικά μεγέθη τουριστικής κατανάλωσης

Η Ελλάδα ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης εφαρμόζει από το έτος 1988 και μετά το νέο Ευρωπαϊκό Σύστημα Λογαριασμών, το οποίο αποτελεί την Κοινοτική εκδοχή του Συστήματος Εθνικών Λογαριασμών (ΣΕΛ) των Ηνωμένων Εθνών (SNA 1993) με αποτέλεσμα να είναι διαθέσιμα μια ευρεία γκάμα μεγεθών και αναλυτικών πινάκων για το σύνολο των προϊόντων και κλάδων της ελληνικής οικονομίας.

Οι Δορυφόροι Λογαριασμοί Τουρισμού (ΔΛΤ) αποτελούν, έναντι του κεντρικού ΣΕΛ μια δέσμη συμπληρωματικών πινάκων και λογαριασμών με χρηματικά και ποσοτικά στοιχεία που έχουν επίκεντρο τον τουρισμό.

Αντιλαμβάνεται, κανείς, ότι για να υπάρξει η δυνατότητα σύγκρισης των στατιστικών στοιχείων μεταξύ των χωρών χρειάζεται να γίνει χρήση εναρμονισμένων ταξινομήσεων. Η ταξινόμηση που ακολουθήθηκε για τους κλάδους είναι η Ευρωπαϊκή Οικονομική Ταξινόμηση των Οικονομικών Δραστηριοτήτων γνωστή ως **NACE** (“Nomenclature Generale des Activites Economiques dans les Communautes Europeennes”, Rev. 1.1), ενώ η ταξινόμηση που χρησιμοποιείται για τα προϊόντα

¹⁰¹ Η σύνταξη του παρόντος κεφαλαίου βασίζεται κατά βάσει στο Παραδοτέο της Κοινοπραξίας των εταιριών Singular Logic Integrator AE, Deloitte Business Solutions AE και της BPM AE για το έργο «Ανάπτυξη και Λειτουργία Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος Στρατηγικού Σχεδιασμού του Τουριστικού Τομέα: Δορυφόρος Λογαριασμός (ΔΛΤ) και Παρατηρητήριο Τουρισμού»

¹⁰² Με μια πρώτη ματιά οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στα δύο Μεθοδολογικά Πλαίσια (TSA: RMF 2000 vs TSA:RMF 2008) δεν είναι μεγάλες και εμφανείς. Αν παρατηρήσει όμως κανείς καλύτερα έναν – έναν τους Πίνακες θα διακρίνει ανάμεσα στα δύο πρότυπα μια πιο αναλυτική ανάπτυξη των ορισμών, των εννοιών και των ταξινομήσεων. Στο Παράρτημα Ι της παρούσας εργασίας θα βρει κανείς έναν συνοπτικό πίνακα των κυριότερων διαφορών ανάμεσα στα δύο Πλαίσια.

είναι η Ταξινόμηση των Προϊόντων ανά Δραστηριότητα (“Classification of Products by Activity”), γνωστή ως **CPA**.

Η αξιοποίηση όλων των διαθέσιμων στατιστικών πηγών και στοιχείων, σε συνδυασμό με την χρησιμοποίηση των βασικών μεθόδων υπολογισμού του Ακαθαρίστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ), (μέθοδος παραγωγής, μέθοδος απασχόλησης, μέθοδος δαπάνης, μέθοδος εισοδήματος) οδήγησαν στην ανάπτυξη και στην κατάρτιση αναλυτικών τεχνικών υπολογισμού εισροών-εκροών οι οποίες είναι:

- α) η Μήτρα Παραγωγής (Make Matrix)
- β) τα Ισοζύγια Πόρων και Χρήσεων (Balances of Resources and Uses)
- γ) η Μήτρα των Ενδιάμεσων Χρήσεων (Matrix of Intermediate Uses) και
- δ) οι Λογαριασμοί Παραγωγής και Συντελεστών Δημιουργίας Εισοδήματος (Production Accounts and Creation of Factor Incomes)

α) Μήτρα Παραγωγής (Make Matrix)

Η Μήτρα Παραγωγής (make matrix) είναι το πρώτο εργαλείο εισροών-εκροών, το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βασική τεχνική κατάρτισης του πλαισίου των ΠΕΕ και βεβαίως του ΔΛΤ. Οι σειρές της μήτρας παραγωγής δείχνουν τα παραγόμενα εγχωρίως κύρια και δευτερεύοντα **προϊόντα** της διανεμηθείσας παραγωγής στην ταξινόμηση των προϊόντων (αγαθών και υπηρεσιών), ενώ οι στήλες της μήτρας παραγωγής παρουσιάζουν, την πραγματική παραγωγή στους **κλάδους** στους οποίους παράγεται αυτή για τα διάφορα κύρια και δευτερεύοντα προϊόντα.

Με βάση τη μήτρα αυτή της εγχώριας παραγωγής μπορεί να καταρτιστεί ο Πίνακας 5 του ΔΛΤ, αρκεί ο σχεδιασμός της ταξινόμησης να έχει γίνει κατά έναν τέτοιο τρόπο που να περιλαμβάνει στις σειρές του όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά και συνδεδεμένα με τον τουρισμό προϊόντα και για τις στήλες του τους χαρακτηριστικούς και λοιπούς κλάδους που σχετίζονται με τον τουρισμό.

β) Ισοζύγια Πόρων και Χρήσεων (Balances of Resources and Uses)

Το Ισοζύγιο Πόρων και Χρήσεων κατά προϊόν (ή ομάδα ομοιογενών προϊόντων) είναι ένα εργαλείο εισροών-εκροών, το οποίο παρακολουθεί σε βασικές και σε

αγοραίες τιμές τα επιμέρους στοιχεία που προκύπτουν με βάση τη μέθοδο της παραγωγής και της δαπάνης από έτος σε έτος σε τρέχουσες τιμές και σε σταθερές τιμές του προηγούμενου έτους για την κάθε μία ομάδα της ταξινόμησης των προϊόντων.

Η πλευρά των Πόρων (ή της Προσφοράς) περιλαμβάνει:

- την κύρια και τη δευτερεύουσα παραγωγή ενός προϊόντος (σε βασικές τιμές) που προέρχονται από τα στοιχεία της μήτρας παραγωγής. Οι πληροφορίες της εγχώριας παραγωγής αποτελούν ανά προϊόν τη διανεμόμενη παραγωγή,
- τις αντίστοιχες εισαγωγές και τους ανάλογους δασμούς του υπό εξέταση εισαγόμενου προϊόντος,
- το εμπορικό περιθώριο,
- τους λοιπούς φόρους τις επιδοτήσεις και τον μη εκπεστέο ΦΠΑ,
- το μέγεθος της συνολικής προσφοράς του προϊόντος, το οποίο ισούται με το μέγεθος των συνολικών χρήσεων του συγκεκριμένου προϊόντος.

Υπογραμμίζεται ότι στην κατηγορία των εισαγωγών περιλαμβάνονται οι ***Δαπάνες μόνιμων κατοίκων στην αλλοδαπή (προς χώρες ΕΕ και προς Τρίτες Χώρες)***, που προέκυψαν ως πληροφορίες από τα στοιχεία της Έρευνας Συνόρων, προκειμένου να καταρτιστεί το Ισοζύγιο Πληρωμών.

Η πλευρά των Χρήσεων περιλαμβάνει:

- την Ενδιάμεση Κατανάλωση
- την Τελική Καταναλωτική Δαπάνη
- τον Ακαθάριστο Σχηματισμό Παγίου Κεφαλαίου
- τις Εξαγωγές

Και εδώ στην κατηγορία των Εξαγωγών (αγαθών και υπηρεσιών) προκύπτουν από τη διάσπαση οι ***Δαπάνες μη μόνιμων κατοίκων στην ελληνική επικράτεια (από χώρες ΕΕ και από Τρίτες Χώρες)***.

Το αναλυτικό αυτό πλαίσιο εργασίας κατάρτισης των Ελληνικών ΠΠΧ ικανοποιεί πλήρως επίσης τις απαιτήσεις της τυποποιημένης ταξινόμησης για τα προϊόντα (αγαθά και υπηρεσίες), της CPA, και της τυποποιημένης διεθνώς ταξινόμησης για τις δραστηριότητες, της NACE, που είναι χαρακτηριστικές και επίσης συνδεδεμένες με τον τουρισμό σύμφωνα με το Συνιστώμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο για την κατάρτιση του ΔΛΤ.

γ) Μήτρα των Ενδιάμεσων Χρήσεων (Matrix of Intermediate Uses)

Η μήτρα των ενδιάμεσων χρήσεων (ή καταναλώσεων) αποτελεί το κεντρικό τμήμα ενός ΠΠΧ (ή/και ΠΕΕ) μιας Εθνικής Οικονομίας. Η ελληνική μήτρα των ενδιάμεσων χρήσεων του εκάστοτε έτους βασίζεται στα αναλυτικά στοιχεία των ενδιάμεσων εισροών των λογαριασμών παραγωγής, που προέκυψαν από τις διάφορες βασικές και ειδικές έρευνες και σε στοιχεία διαφόρων άλλων φορέων, όπως είναι τα διοικητικά στοιχεία των διαφόρων Δημόσιων Οργανισμών και Επιχειρήσεων καθώς επίσης και στοιχεία των διαφόρων Υπουργείων τα οποία συλλέγονται σε ετήσια βάση.

Οι ενδιάμεσες εισροές των κλάδων προκύπτουν από τις ετήσιες επιχειρησιακές έρευνες της ΕΣΥΕ (SBS) οι οποίες διενεργούνται με απογραφικό ή και δειγματοληπτικό τρόπο και από τις οποίες έρευνες συλλέγονται στοιχεία που αφορούν κυρίως:

- τις ενδιάμεσες εισροές πρώτων και βοηθητικών υλών αναλυτικά κατ' είδος προϊόντος,
- τη δαπάνη καυσίμων κατ' είδος,
- τη δαπάνη ηλεκτρικής ενέργειας,
- τις λοιπές βασικές εισροές, που αναφέρονται στα υλικά συσκευασίας, στα λοιπά αναλώσιμα, στα ανταλλακτικά,
- τις δαπάνες ίδιων μεταφορικών μέσων, και
- τις δαπάνες διαφόρων υπηρεσιών.

Τα στοιχεία αυτά υπόκεινται σε ειδική επεξεργασία, προκειμένου να προκύψουν τα αποτελέσματα των ενδιάμεσων χρήσεων.

δ) Λογαριασμοί Παραγωγής και Συντελεστών Δημιουργίας Εισοδήματος (Production Accounts and Creation of Factor Incomes)

Οι λογαριασμοί παραγωγής καταρτίστηκαν για τον καθένα κλάδο (industry) της εθνικής ταξινόμησης και παρουσιάζουν τα στοιχεία:

- εγχώριας (κύριας και δευτερεύουσας) πραγματικής (actual) παραγωγής σε βασικές τιμές
- συνολικές ενδιάμεσες εισροές (total intermediate inputs)

- τις βασικές πληροφορίες των αρχικών εισροών (οι μισθοί, οι λοιποί καθαροί φόροι παραγωγής, οι αποσβέσεις παγίου κεφαλαίου και ο αριθμός απασχολουμένων).

Ανακεφαλαιώνοντας, την περιγραφή των μεθόδων της κατάρτισης και των υπολογισμών των ΠΠΧ, βλέπουμε ότι οι ΠΠΧ καταρτίζονται στο πλαίσιο εργασίας εισροών-εκροών, όπου η οικονομία διασπάται σε διάφορους κλάδους (του τομέα γεωργίας, βιομηχανίας και υπηρεσιών που μπορεί να είναι σχετικοί αλλά και να μην είναι σχετικοί με τον τουρισμό), οι οποίοι όμως παρουσιάζουν τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των οικονομικών μεταβλητών. Οι συναλλαγές των αγαθών και υπηρεσιών είναι διασπασμένες ανά προμηθευτή και χρήστη και ανά κατηγορία χρήσης (ενδιάμεση ή τελική, όπου στις συνολικές χρήσεις περιλαμβάνεται και η ζήτηση των τουριστών).

Με την ανάπτυξη και κατάρτιση των αναλυτικών τεχνικών υπολογισμού εισροών-εκροών που είδαμε παραπάνω (Μήτρα Παραγωγής, Ισοζύγια Πόρων και Χρήσεων, Μήτρα των Ενδιάμεσων Χρήσεων και Λογαριασμοί Παραγωγής και Συντελεστών Δημιουργίας Εισοδήματος) μπορούν να καλυφθούν αρκετά ικανοποιητικά οι ανάγκες κατάρτισης των ΔΛΤ σε βασικά στοιχεία. Βέβαια, η κατάρτιση των επιμέρους στηλών των 10 πινάκων του ΔΛΤ απαιτεί την αξιοποίηση συμπληρωματικών στοιχείων και ερευνών.

Στο σχήμα που ακολουθεί απεικονίζεται το Συνολικό Πλαίσιο της Μεθοδολογίας Υλοποίησης του Ελληνικού ΔΛΤ.

Σχήμα 1: Πλαίσιο Μεθοδολογίας Υλοποίησης Ελληνικού ΔΛΤ

5.2.2 Αξιοποίηση της ταξινόμησης των ΠΠΧ για τον προσδιορισμό των ειδικών τουριστικών προϊόντων και κλάδων που σχετίζονται με τον τουρισμό

Όπως γίνεται πλέον αντιληπτό, στο κεντρικό ΣΕΛ και τους ΠΠΧ ο Τουρισμός αποτελείται από ένα σύμπλεγμα βιομηχανιών (κλάδων) με σύνθετη λειτουργία χωρίς να μπορεί να προσδιοριστεί σαν μια ξεχωριστή και μόνη δραστηριότητα. Τα στοιχεία όλων των χαρακτηριστικών προϊόντων, που παράγονται, καταναλώνονται και προορίζονται για την ικανοποίηση της χαρακτηριστικής ζήτησης των τουριστών, είναι ενσωματωμένα στα στοιχεία των κεντρικών λογαριασμών. Δεν υπάρχει διάκριση της παραγωγής σε προϊόντα που παράγονται μόνο για τουρίστες και σε προϊόντα που παράγονται για μη τουρίστες. Είναι σαφές ότι ορισμένοι κλάδοι προσφέρουν περισσότερα ή λιγότερα προϊόντα που ικανοποιούν περισσότερο ή λιγότερο την χαρακτηριστική ζήτηση των τουριστών.

Για το λόγο αυτό χρειάστηκε να γίνει μια αναλυτική ταξινόμηση των προϊόντων και των κλάδων που σχετίζονται περισσότερο ή λιγότερο με τον τουρισμό. Η ταξινόμηση των προϊόντων και κλάδων οδηγεί στην κατάρτιση ενός συμμετρικού Πίνακα Εισροών-Εκροών (ΠΕΕ) με επίκεντρο τον τουρισμό, που στην πλέον αναλυτική ταξινόμηση θα ήταν της τάξεως των 65 κλάδων (εκ των οποίων οι 24 θα είναι χαρακτηριστικοί κλάδοι με τον τουρισμό).

Σύμφωνα με το Συνιστώμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο στους περισσότερους πίνακες του ΔΛΤ η καταναλωτική δαπάνη των τουριστών θα πρέπει να διακρίνεται στις ακόλουθες βασικές κατηγορίες ταξινόμησης των προϊόντων:

α) *ειδικά με τον τουρισμό προϊόντα*, τα οποία διακρίνονται:

- στις 7 βασικές κατηγορίες προϊόντων που αναλύονται σε 19 προϊόντα που είναι τα *χαρακτηριστικά* με τον τουρισμό και
- στα *συνδεδεμένα* με τον τουρισμό προϊόντα, όπως είναι π.χ. τα εμπορικά περιθώρια των αγαθών που καταναλώνουν οι τουρίστες.

β) *μη ειδικά προς τον τουρισμό προϊόντα*

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται οι αντιστοιχίες των *χαρακτηριστικών προϊόντων* με τον τουρισμό σύμφωνα με τα εμπειρικά δεδομένα των ΠΠΧ των Εθνικών

Λογαριασμών και τους κωδικούς αντιστοιχίας του Συνιστώμενου Μεθοδολογικού Πλαισίου για τους ΔΛΤ.

Πίνακας 8: Κατάλογος 7 βασικών κατηγοριών προϊόντων που είναι χαρακτηριστικά με τον τουρισμό και κωδικοί χαρακτηριστικών προϊόντων προς τον τουρισμό σύμφωνα με την CPA ταξινόμηση των ΕΛ της ΕΣΥΕ

Κωδικός του χαρακτηριστικού προϊόντος προς τον τουρισμό σύμφωνα με RMF	Κωδικός του χαρακτηριστικού προϊόντος προς τον τουρισμό σύμφωνα με RMF	Κωδικός του χαρακτηριστικού προϊόντος προς τον τουρισμό σύμφωνα με την CPA ταξινόμηση των ΕΛ της ΕΣΥΕ	Ονοματολογία χαρακτηριστικών προς τον τουρισμό προϊόντων (των αγαθών και των υπηρεσιών) σύμφωνα με την ταξινόμηση CPA των ΕΛ της ΕΣΥΕ
1		1	Υπηρεσίες διαμονής
	1.1	P5510	Υπηρεσίες ξενοδοχείων και μοτέλ
	1.1	P5521	Υπηρεσίες ξενώνων νεότητας και ορεινών καταφύγιων
	1.1	P5522	Υπηρεσίες εγκαταστάσεων κατασκήνωσης (κάμπινγκ), περιλαμβανομένων και των εγκαταστάσεων για τροχόσπιτα
	1.1	P5523	Υπηρεσίες άλλων επιχειρήσεων παροχής καταλύματος
	1.2	Μέρος του P7020	Υπηρεσίες εκμίσθωσης ιδιόκτητων ακινήτων όπου εντάσσονται και οι δευτερεύουσες κατοικίες (Second homes services)
2		2	Υπηρεσίες εστιατορίων μπαρ, καντινών, τροφοδοσίας με τρόφιμα
	2.1	P5530	Υπηρεσίες εστιατορίων
	2.2	P5540	Υπηρεσίες μπαρ
	2.3	P5551	Υπηρεσίες καντινών
	2.4	P5552	Υπηρεσίες τροφοδοσίας με τρόφιμα
3		3	Υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών
	3.1	P6010	Υπηρεσίες σιδηροδρομικών μεταφορών
	3.2.1	P6021	Υπηρεσίες άλλων προγραμματισμένων χερσαίων μεταφορών επιβατών
	3.2.2	P6022	Υπηρεσίες εκμετάλλευσης ταξί
	3.2.3	P6023	Υπηρεσίες άλλων χερσαίων μεταφορών επιβατών
	3.3.1	P6110	Υπηρεσίες θαλάσσιων και ακτοπλοϊκών μεταφορών
	3.3.2	P6120	Υπηρεσίες μεταφορών μέσω εσωτερικών υδάτινων οδών
	3.4.1	P6210	Υπηρεσίες προγραμματισμένων αεροπορικών μεταφορών
	3.4.2	P6220	Υπηρεσίες μη προγραμματισμένων αεροπορικών μεταφορών
	3.4.3	P6230	Υπηρεσίες διαστημικών μεταφορών

	3.5.1	P6311	Υπηρεσίες διακίνησης φορτίων
	3.5.2	P6312	Υπηρεσίες αποθήκευσης
	3.5.3	P6321	Υπηρεσίες άλλων βοηθητικών χερσαίων μεταφορικών δραστηριοτήτων
	3.5.4	P6322	Υπηρεσίες άλλων βοηθητικών μεταφορικών δραστηριοτήτων μέσω υδάτινων οδών
	3.5.5	P6323	Υπηρεσίες άλλων βοηθητικών αεροπορικών μεταφορικών δραστηριοτήτων
	3.6.1	P7111	Υπηρεσίες εκμίσθωσης αυτοκινήτων
	3.6.2	P7121	Υπηρεσίες εκμίσθωσης άλλων χερσαίων μεταφορικών μέσων
	3.6.3	P7122	Υπηρεσίες εκμίσθωσης μεταφορικών μέσων για μεταφορές μέσω υδάτινων οδών
	3.6.4	P7123	Υπηρεσίες εκμίσθωσης εναέριων μεταφορικών μέσων για αεροπορικές μεταφορές
	3.7	P5020	Υπηρεσίες συντήρησης και επισκευής αυτοκινήτων οχημάτων
4		4	Υπηρεσίες ταξιδιωτικών πρακτορείων και επιχειρήσεων οργανωμένων εκδρομών· υπηρεσίες παροχής τουριστικής βοήθειας π.δ.κ.α.
	4.1 4.2 4.3	P6330	Υπηρεσίες ταξιδιωτικών πρακτορείων και επιχειρήσεων οργανωμένων εκδρομών· υπηρεσίες παροχής τουριστικής βοήθειας π.δ.κ.α.
5		5	Πολιτιστικές υπηρεσίες
	5.1	P9231	Υπηρεσίες καλλιτεχνικής και λογοτεχνικής δημιουργίας και ερμηνείας
	5.2	P9232	Υπηρεσίες εκμετάλλευσης αιθουσών θεαμάτων και συναφών δραστηριοτήτων
	5.3	P9233	Υπηρεσίες υπαίθριων ψυχαγωγικών εκδηλώσεων και πάρκων αναψυχής
	5.4	P9234	Υπηρεσίες άλλων δραστηριοτήτων θεάματος π.δ.κ.α.
	5.5	P9251	Υπηρεσίες δραστηριοτήτων βιβλιοθηκών και αρχειοφυλακείων
	5.6	P9252	Υπηρεσίες δραστηριοτήτων μουσείων και συντήρησης ιστορικών χώρων και κτιρίων
	5.7	P9253	Υπηρεσίες δραστηριοτήτων βοτανικών και ζωολογικών κήπων και προστατευόμενων φυσικών βιοτόπων
6		6	Υπηρεσίες ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων

	6.1	P9262	Υπηρεσίες διαφόρων αθλητικών δραστηριοτήτων
7		7	Διάφορες τουριστικές υπηρεσίες
	7.1	P6601	Υπηρεσίες ασφαλειών
	7.2	P7140	Υπηρεσίες εκμίσθωσης ειδών προσωπικής ή οικιακής χρήσης
	7.3	P9271	Υπηρεσίες τυχερών παιχνιδιών και στοιχημάτων
	7.4	P9272	Υπηρεσίες άλλων ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων
Σύνολο 41 χαρακτηριστικά προϊόντα			

Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει τον κατάλογο των κλάδων που θεωρούνται σύμφωνα με Συνιστώμενο Μεθοδολογικό Πλαίσιο ως **χαρακτηριστικοί κλάδοι** με τον τουρισμό και οι οποίοι παρακολουθούνται στους αναλυτικούς Πίνακες Προσφοράς και Χρήσεων των Εθνικών Λογαριασμών.

Πίνακας 9: Κατάλογος ταξινόμησης κλάδων που είναι χαρακτηριστικοί με τον τουρισμό σύμφωνα με την ταξινόμηση των κλάδων που παρακολουθούνται στους αναλυτικούς ΠΠΧ των Εθνικών Λογαριασμών

Κωδικός ταξινόμησης κλάδου της NACE (REV. 1.1)	Ονοματολογία Κλάδου
A551	Ξενοδοχεία
A552	Εγκαταστάσεις κατασκήνωσης (κάμπινγκ) και άλλες επιχειρήσεις παροχής καταλύματος για μικρή χρονική διάρκεια
A553	Εστιατόρια - ζαχαροπλαστεία
A554	Μπαρ - καφενεία
A555	Καντίνες και τροφοδοσία με τρόφιμα (κέτερινγκ)
A601	Σιδηροδρομικές μεταφορές
A602	Άλλες χερσαίες μεταφορές
A611	Θαλάσσιες και ακτοπολικές μεταφορές
A612	Μεταφορές μέσω εσωτερικών υδάτινων οδών
A621	Προγραμματισμένες αεροπορικές μεταφορές
A622	Μη προγραμματισμένες αεροπορικές μεταφορές.
A623	Διαστημικές μεταφορές
A631	Διακίνηση και αποθήκευση φορτίων
A632	Άλλες βοηθητικές μεταφορικές δραστηριότητες
A502	Συντήρηση και επισκευή αυτοκινήτων οχημάτων
A633	Δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων και επιχειρήσεων οργανωμένων εκδρομών. Παροχή τουριστικής βοήθειας μ.α.κ.
A711	Ενοικίαση αυτοκινήτων
A712	Ενοικίαση λοιπού εξοπλισμού μεταφορών
A713	Ενοικίαση άλλων μηχανημάτων και εξοπλισμού
A714	Ενοικίαση ειδών προσωπικής ή οικιακής χρήσης
A923	Άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες θεάματος
A925	Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχειοφυλακείων, μουσείων, και λοιπές πολιτιστικές υπηρεσίες
A926	Αθλητικές δραστηριότητες
A927	Άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες
Σύνολο 24 χαρακτηριστικοί κλάδοι	

5.2.3 Κατάρτιση Πινάκων Ελληνικού ΔΛΤ

5.2.3.1 Πίνακας 1: Κατανάλωση Εισερχόμενου Τουρισμού

Η κατάρτιση του **Πίνακα 1** του ΔΛΤ που αφορά στην «Κατανάλωση Εισερχόμενου Τουρισμού ανά Προϊόν και Κατηγορία επισκέπτη» γίνεται με βάση τα στοιχεία των Εξαγωγών τα οποία θα διασπαστούν με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας της ΤτΕ, καταρχήν σε αυθημερόν και διανυκτερεύοντες τουρίστες και κατά δεύτερο λόγο σε κατηγορίες δαπανών. Οι Εθνικοί Λογαριασμοί καταρτίζουν τα ακόλουθα διανύσματα για τις δαπάνες των μη μονίμων κατοίκων στην ελληνική οικονομική επικράτεια.

(82) Δαπάνες μη μονίμων κατοίκων στην οικονομική επικράτεια	E82
(821) Δαπάνες μη μονίμων κατοίκων στην οικονομική επικράτεια από Χώρες Ε.Ε.	E821
(822) Δαπάνες μη μονίμων κατοίκων στην οικονομική επικράτεια από Τρίτες Χώρες	E822

Αξιοποιώντας στη συνέχεια τα αποτελέσματα της έρευνας που διεξάγει η ΤτΕ στους εισερχόμενους Τουρίστες θα εκτιμηθούν κατ' αρχήν οι 5 βασικές κατηγορίες δαπάνης. Επιπλέον, θα γίνει μία αναλυτική ταξινόμηση των κατηγοριών ειδικών χαρακτηριστικών προϊόντων τουρισμού όπως αυτή που χρησιμοποιούν οι ΕΛ.

5.2.3.2 Πίνακας 2: Κατανάλωση Εγχώριου Τουρισμού

Η κατάρτιση του **Πίνακα 2** απεικόνισης του ΔΛΤ που αφορά στην «Κατανάλωση Εγχώριου Τουρισμού ανά Προϊόν και Κατηγορία Επισκέπτη» βασίζεται στα στοιχεία που θα συλλεχθούν από την Έρευνα Ταξιδιών (τηλεφωνική έρευνα). Ο Πίνακας 2 θα περιλαμβάνει στοιχεία σχετικά με την καθαρή εγχώρια καταναλωτική δαπάνη μονίμων κατοίκων επισκεπτών-τουριστών που ταξιδεύουν εντός της οικονομικής επικράτειας της χώρας κατά προϊόν και κατά κατηγορία επισκεπτών-τουριστών και την καθαρή εγχώρια καταναλωτική δαπάνη μονίμων κατοίκων επισκεπτών-τουριστών πριν και μετά το ταξίδι εκτός της οικονομικής επικράτειας της χώρας κατά προϊόν και κατά κατηγορία επισκεπτών-τουριστών με αναλυτικά στοιχεία για αυθημερόν και διανυκτερεύοντες επισκέπτες.

5.2.3.3 Πίνακας 3: Κατανάλωση Εξερχόμενου Τουρισμού

Η κατάρτιση του **Πίνακα 3**, «Κατανάλωση Εξερχόμενου Τουρισμού ανά Προϊόν και Κατηγορία Επισκέπτη» είναι παρόμοια με την κατάρτιση του Πίνακα 1. Περιλαμβάνει στοιχεία που αφορούν στην καθαρή καταναλωτική δαπάνη εξερχόμενου τουρισμού μονίμων κατοίκων επισκεπτών-τουριστών εκτός της οικονομικής επικράτειας της χώρας κατά προϊόν και κατά κατηγορία επισκέπτη. Τα στοιχεία του Πίνακα 3 θα προκύψουν από το Ισοζύγιο Πληρωμών της ΤτΕ και την έρευνα συνόρων της ICAP, απ' όπου προκύπτει το διάνυσμα των εισαγωγών, με διάκριση του διανύσματος (3.3) {ή A32} καταναλωτικές δαπάνες εξερχόμενου τουρισμού μονίμων κατοίκων επισκεπτών-τουριστών εκτός της οικονομικής επικράτειας της χώρας (σε Χώρες ΕΕ και Τρίτες Χώρες), όπως αυτά διακρίνονται στο διάνυσμα των εισαγωγών των ΠΠΧ των ελληνικών ΕΛ.

(32) Δαπάνες Μονίμων Κατοίκων στην Αλλοδαπή	A32
(321) Δαπάνες Μονίμων Κατοίκων στην Αλλοδαπή Χώρες Ε.Ε.	A321
(322) Δαπάνες Μονίμων Κατοίκων στην Αλλοδαπή Τρίτες Χώρες	A322

5.2.3.4 Πίνακας 4: Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού

Η κατάρτιση του **Πίνακα 4** «Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού ανά Προϊόν και Είδος Τουρισμού» γίνεται με βάση τα στοιχεία των πινάκων 1,2 και 3 και αναφέρεται στην καθαρή καταναλωτική δαπάνη εσωτερικού τουρισμού του εισερχόμενου τουρισμού των μη μονίμων κατοίκων τουριστών-επισκεπτών και του εγχώριου τουρισμού των μονίμων κατοίκων τουριστών-επισκεπτών εντός της οικονομικής επικράτειας της χώρας που αποτελείται από το άθροισμα στων στοιχείων που περιλαμβάνονται στον Πίνακα 1 και Πίνακα 2. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Πίνακα 4 καταγράφονται ξεχωριστά οι δαπάνες για επαγγελματικά ταξίδια οι οποίες εξαιρούνται από τους Πίνακες 1, 2 και 3.

5.2.3.5 Πίνακας 5: Λογαριασμοί Παραγωγής Τουριστικών και λοιπών κλάδων

Ο **Πίνακας 5** που αφορά στους «Λογαριασμούς Παραγωγής Τουριστικών και άλλων Κλάδων» συντάσσεται εξ' ολοκλήρου με βάση τα στοιχεία των Λογαριασμών

Παραγωγής και Δημιουργίας Εισοδήματος των Εθνικών Λογαριασμών. Ο Πίνακας δηλαδή αποτελεί ένα υποσύνολο των στοιχείων των Λογαριασμών Παραγωγής της Ελληνικής Οικονομίας για τους χαρακτηριστικούς κλάδους Τουρισμού.

5.2.3.6 Πίνακας 6: Εγχώρια Προσφορά και Κατανάλωση Εισερχόμενου Τουρισμού

Ο Πίνακας 6 αναφέρεται στην εγχώρια προσφορά και καταναλωτική δαπάνη εσωτερικού τουρισμού κατά προϊόν και αντιπαραβάλλει τα στοιχεία της ζήτησης με τα στοιχεία της προσφοράς. Ο Πίνακας συμπληρώνεται με βάση τα στοιχεία των Πινάκων 4 και 5 και παρουσιάζει τα αποτελέσματα της μήτρας παραγωγής ανά χαρακτηριστικό με τον τουρισμό προϊόν και κλάδο.

5.2.3.7 Πίνακας 7: Απασχόληση στους Τουριστικούς Κλάδους

Ο Πίνακας 7 «Απασχόληση στους Τουριστικούς Κλάδους» συμπληρώνεται με βάση τα στοιχεία των Λογαριασμών Παραγωγής και Συντελεστών Εισοδήματος και αναφέρεται στα στοιχεία αριθμού απασχολούμενων με διάκριση στο συνολικό αριθμό απασχολούμενων και στο συνολικό αριθμό με μισθωτή απασχόληση, ξεχωριστά κατά κατηγορία ανδρών και γυναικών και επίσης αριθμό καταστημάτων κατά βασικό κλάδο τουρισμού. Η διάσπαση των στοιχείων της απασχόλησης σε άνδρες και γυναίκες φαίνεται ότι δεν είναι εφικτή.

5.2.3.8 Πίνακας 8: Ακαθάριστες Επενδύσεις Παγίου Κεφαλαίου Τουριστικών και λοιπών κλάδων

Ο όγδοος πίνακας αφορά τις ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (ΑΕΠΚ) των κλάδων που είναι χαρακτηριστικοί (και μη) με τον τουρισμό και με άλλους κλάδους της οικονομίας ο οποίος προκύπτει από την αναλυτική μήτρα ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου των ΕΛ.

5.2.3.9 Πίνακας 9: Συλλογική Τουριστική Κατανάλωση

Ο ένατος πίνακας αφορά τη συλλογική κατανάλωση τουρισμού κατά λειτουργική διάκριση και επίπεδο κυβέρνησης.

5.2.3.10 Πίνακας 10: Μη Νομισματικοί Δείκτες

Οι Πίνακες 10^α, 10^β, 10^γ και 10^δ αφορούν σε μη νομισματικούς δείκτες.

Πιο συγκεκριμένα, ο Πίνακας 10^α αφορά στον «Αριθμό Ταξιδιών και Διανυκτερεύσεων κατά Είδος Τουρισμού και Κατηγορία Επισκέπτη» και συμπληρώνεται με βάση τα στοιχεία των Πινάκων 1, 2 και 3.

Ο Πίνακας 10^β αφορά στον «Εισερχόμενο Τουρισμού, Αριθμό Ταξιδιών και Διανυκτερεύσεων ανά Μέσο Μεταφοράς» και συμπληρώνεται από τα αποτελέσματα της έρευνας της ΤτΕ στους εισερχόμενους τουρίστες.

Ο Πίνακας 10^γ, «Αριθμός Επιχειρήσεων και χωρητικότητα ανά Είδος Καταλύματος», συμπληρώνεται με βάση τα απογραφικά στοιχεία του ΞΕΕ (Έρευνα Αφίξεων Διανυκτερεύσεων ΞΕΕ). Στοιχεία για τα ενοικιαζόμενα δωμάτια δεν περιλαμβάνονται καθώς δεν είναι άμεσα διαθέσιμα.

Ο Πίνακας 10^δ «Αριθμός Επιχειρήσεων σε Χαρακτηριστικές και συναφείς Τουριστικές Δραστηριότητες κατηγοριοποιημένες ανάλογα με τον αριθμό των ανθρώπων που απασχολούν» συμπληρώνεται με βάση τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών.

Στη συνέχεια ακολουθούν οι 10 Πίνακες του ελληνικού ΔΛΤ.

6. Παρουσίαση Πινάκων του Ελληνικού ΔΛΤ

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΔΛΤ – Πίνακας 1, Κατανάλωση Εισερχόμενου Τουρισμού ανά Προϊόν και Κατηγορία Επισκέπτη

Πίνακας 1
Κατανάλωση εισερχόμενου τουρισμού ανά προϊόν και κατηγορία επισκέπτη
(τελικές καταναλωτικές δαπάνες επισκεπτών σε χρήμα
Καθαρή αποτίμηση)

Προϊόντα	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή (1.1)	Διανυκτερεύοντες Επισκέπτες (1.2)	Συνολικοί επισκέπτες (1.3) = (1.1) + (1.2)
Α. Ειδικά προϊόντα			
A.1 Χαρακτηριστικά προϊόντα (α)			
1 - Υπηρεσίες παροχής καταλύματος	x		
1.1 - Ξενοδοχεία και άλλου είδους καταλύματα	x		
1.2 - Εξοχικές κατοικίες	x		
2 - Εστιατόρια και Μπαρ		x	
3 - Υπηρεσίες μεταφοράς			
3.1 Σιδηροδρομικές μεταφορές (3)			
3.2 Χερσαίες μεταφορές (3)			
3.3 Θαλάσσιες μεταφορές (3)			
3.4 Αεροπορικές μεταφορές (3)			
3.5 Υπηρεσίες υποστήριξης μεταφορών			
3.6 Εκμίσθωση αυτοκινήτων και ενοπλίου μεταφορών			
3.7 Συντήρηση και επισκευές			
4 - Ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators, παροχή πληροφοριών			
4.1 Ταξιδιωτικά γραφεία (1)			
4.2 tour operators (2)			
4.3 Τουριστικές πληροφορίες / Ξεναγήσεις			
5 - Πολιτιστικές υπηρεσίες (3)			
5.1 Πολιτιστικά θέατρα			
5.2 Μουσεία			
6 - Αναψυχή και διασκέδαση (3)			
6.1 Αθλητικές δραστηριότητες			
6.2 Άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες			
7 - Διάφορα			
7.1 Χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες			
7.2 Μίσθωση αγαθών			
7.3 Λοιπά			
A.2 Συνδεδεμένα ή συναφή προϊόντα			
Περιθώρια διανομής			
Αγαθά (4)			
Υπηρεσίες			
Β. Μη ειδικά προϊόντα			
Περιθώρια διανομής			
Αγαθά (4)			
Υπηρεσίες			
ΣΥΝΟΛΟ			
αριθμός ταξιδιών			
αριθμός διανυκτερεύσεων			

x δεν εφαρμόζεται

(1) αφορά στα περιθώρια των ταξιδιωτικών γραφείων

(2) αφορά στα περιθώρια των tour operators

(3) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιθωρίων των tour operators και ταξιδιωτικών γραφείων

(4) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιθωρίων διανομής

(α) αν και αποκαλούνται προϊόντα κανένα αγαθό δεν έχει συμπεριληφθεί μέχρι στιγμής. Δύο είναι οι βασικοί λόγοι που οδήγησαν σε αυτή την απόφαση

- οι υφιστάμενες διαφορές (σε επίπεδο και δομή) μεταξύ των τύπων των αγαθών που αποκτώνται από επισκέπτες ανάλογα με την χώρα και το μέρος που επισκέπτονται

- οι υφιστάμενοι περιορισμοί από τις διαθέσιμες τιμές στατιστικής πληροφόρησης

Παρόλα αυτά, τα αγαθά δεν έχουν αποκλειστεί εντελώς από την ανάλυση καθώς υπηρεσίες λιανικής (εξειδικευμένες και μη εξειδικευμένες) σχετιζόμενες με τις πωλήσεις αγαθών σε επισκέπτες συμπεριλαμβάνονται στην λίστα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η σχετιζόμενη παραγωγική δραστηριότητα είναι μια δραστηριότητα η οποία είναι σε επαφή με τον επισκέπτη και έτσι υπό κάποιες συνθήκες μπορεί να θεωρηθεί ως τουριστική δραστηριότητα. Επιπλέον, η λίστα των προϊόντων που συμπεριλαμβάνεται σε καθεμία από τις επτά ομάδες υπό εξέταση περιλαμβάνεται στο Παράρτημα II του TSA - RMF. οι επεξηγήσεις για κάθε μία από αυτές περιλαμβάνονται στο Παράρτημα I του TSA - RMF

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΔΑΤ – Πίνακας 2, Κατανάλωση Εγχώριου Τουρισμού ανά Προϊόν και Ad-hoc Ομάδας Κατοίκων Επισκέπτη

Πίνακας 2
Κατανάλωση εγχώριου τουρισμού ανά προϊόν και ad hoc ομάδες κατοίκων επισκεπτών
(τελικές καταναλωτικές δαπάνες επισκεπτών σε χρήμα
Καθαρή απότιμηση)

	Επισκέπτες κάτοικοι που ταξιδεύουν μέσα στην χώρα αναφοράς			Επισκέπτες κάτοικοι που ταξιδεύουν σε άλλη χώρα (*)			Συνολικοί επισκέπτες κάτοικοι (**)		
	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Διανυκτερεύοντες επισκέπτες	Συνολικοί επισκέπτες	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Διανυκτερεύοντες επισκέπτες	Συνολικοί επισκέπτες (2.6) = (2.4) + (2.5)	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Διανυκτερεύοντες επισκέπτες	Συνολικοί επισκέπτες
	(2.1)	(2.2)	(2.3) = (2.1) + (2.2)	(2.4)	(2.5)	(2.6) = (2.4) + (2.5)	(2.7) = (2.1) + (2.4)	(2.8) = (2.2) + (2.5)	(2.9) = (2.3) + (2.6)
Προϊόντα									
A. Ειδικά προϊόντα									
A.1 Χαρακτηριστικά προϊόντα (α)									
1 - Υπηρεσίες παροχής καταλύματος									
1.1 - Ξενοδοχεία και άλλοι είδους καταλύματα	x			x			x		
1.2 - Εξρχικές κατοικίες	x	x	x	x	x	x	x	x	x
2 - Εστιατόρια και Μπαρ									
3 - Υπηρεσίες μεταφοράς									
3.1 Σιδηροδρομικές μεταφορές (3)									
3.2 Χερσαίες μεταφορές (3)									
3.3 Θαλάσσιες μεταφορές (3)									
3.4 Αεροπορικές μεταφορές (3)									
3.5 Υπηρεσίες υποστήριξης μεταφορών									
3.6 Εκμίσθωση αυτοκινήτων και εξοπλισμού μεταφορών									
3.7 Συντήρηση και επισκευές									
4 - Ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators, παροχή πληροφοριών									
4.1 Ταξιδιωτικά γραφεία (1)									
4.2 tour operators (2)									
4.3 Τουριστικές πληροφορίες / Ξεναγήσεις									
5 - Πολιτιστικές υπηρεσίες (3)									
5.1 Πολιτιστικά θέατρα									
5.2 Μουσεία									
6 - Αναψυχή και διασκέδαση (3)									
6.1 Αθλητικές δραστηριότητες									
6.2 Άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες									
7 - Διάφορα									
7.1 Χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες									
7.2 Μίσθωση σκαφών									
7.3 Άλλα									
A.2 Συνδεδεμένα προϊόντα									
Περιθώρια διανομής									
Αγαθά (4)									
Υπηρεσίες									
B. Μη ειδικά προϊόντα									
Περιθώρια διανομής									
Αγαθά (4)									
Υπηρεσίες									
ΣΥΝΟΛΟ									
αριθμός ταξιδιών									
αριθμός διανυκτερεύσεων									

x - δεν ισχύει

(1) αφορά στα περιθώρια των ταξιδιωτικών γραφείων

(2) αφορά στα περιθώρια των tour operators

(3) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιθωρίων των tour operators και ταξιδιωτικών γραφείων

(4) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιθωρίων διανομής

(*) αυτή η ομάδα επισκεπτών αφορά σε κατοίκους επισκέπτες των οποίων το ταξίδι τους μπορεί να τους οδηγήσει εκτός της οικονομικής περιοχής της χώρας αναφοράς. Αυτές οι στήλες συμπεριλαμβάνουν τα καταναλωτικά έξοδα πριν την αναχώρηση ή μετά την επιστροφή

(**) Λόγω του γεγονότος ότι κάποια έξοδα δεν μπορούν να συσχετισθούν με καμία από αυτές τις κατηγορίες επισκεπτών (για παράδειγμα, αποκλειστικής χρήσης διαρκή αγαθά που αγοράστηκαν εκτός του πλαισίου του ταξιδιού) η εκτίμηση της κατανάλωσης του εγχώριου τουρισμού (που ανταποκρίνεται στην τελευταία στήλη του πίνακα) απαιτεί κάποιες ειδικές προσαρμογές. Οι τελικές καταναλωτικές δαπάνες σε χρήμα για όλους τους κατοίκους επισκέπτες δεν είναι αυστηρά το άθροισμα αυτών για κάθε κατηγορία επισκέπτη

(α) βλέπε σχόλιο πίνακα 1

Πίνακας 3, Κατανάλωση Εξερχόμενου Τουρισμού ανά Προϊόν και Κατηγορία Επισκέπτη

Πίνακας 3
Κατανάλωση εξερχόμενου τουρισμού ανά προϊόν και κατηγορία επισκέπτη
(τελικές καταναλωτικές δαπάνες επισκεπτών σε χρήμα)
Καθαρή αποτίμηση

Προϊόντα	Επισκέπτες με αυθιμερόν επιστροφή (Μονοήμερες επισκέψεις)	Διανυκτερεύοντες Επισκέπτες	Συνολικοί επισκέπτες (3.3) = (3.1) + (3.2)
	(3.1)	(3.2)	
A. Ειδικά προϊόντα			
A.1 Χαρακτηριστικά προϊόντα (α)			
1 - Υπηρεσίες παροχής καταλύματος	x		
1.1 - Ξενοδοχεία και άλλου είδους καταλύματα	x		
1.2 - Εξοχικές κατοικίες	x	x	x
2 - Εσπιατόρια και Μπαρ			
3 - Υπηρεσίες μεταφοράς			
3.1 Σιδηροδρομικές μεταφορές (3)			
3.2 Χερσαίες μεταφορές (3)			
3.3 Θαλάσσιες μεταφορές (3)			
3.4 Αεροπορικές μεταφορές (3)			
3.5 Υπηρεσίες υποστήριξης μεταφορών			
3.6 Εκμίσθωση αυτοκινήτων και εξοπλισμού μεταφορών			
3.7 Συντήρηση και επισκευές			
4 - Ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators, παροχή πληροφοριών			
4.1 Ταξιδιωτικά γραφεία (1)			
4.2 tour operators (2)			
4.3 Τουριστικές πληροφορίες / Ξεναγήσεις			
5 - Πολιτιστικές υπηρεσίες (3)			
5.1 Πολιτιστικά θεάματα			
5.2 Μουσεία			
6 - Αναψυχή και διασκέδαση (3)			
6.1 Αθλητικές δραστηριότητες			
6.2 Άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες			
7 - Διάφορα			
7.1 Χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες			
7.2 Μίσθωση αγαθών			
7.3 Λοιπά			
A.2 Συνδεδεμένα προϊόντα			
Περιθώρια διανομής			
Αγαθά (4)			
Υπηρεσίες			
B. Μη ειδικά προϊόντα			
Περιθώρια διανομής			
Αγαθά (4)			
Υπηρεσίες			
	ΣΥΝΟΛΟ		
	αριθμός ταξιδίων		
	αριθμός διανυκτερεύσεων		

x δεν εφαρμόζεται

(1) αφορά στα περιθώρια των ταξιδιωτικών γραφείων

(2) αφορά στα περιθώρια των tour operators

(3) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιθωρίων των tour operators και ταξιδιωτικών γραφείων

(4) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιθωρίων διανομής

(α) βλέπε σχόλιο πίνακα 1

Πίνακας 4, Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού ανά Προϊόν και Είδος Τουρισμού

Πίνακας 4
Κατανάλωση εσωτερικού τουρισμού ανά προϊόν και είδος τουρισμού
Καθαρή αποτίμηση

Προϊόντα	Τελική κατανάλωση επισκεπτών σε χρήμα			Άλλα συνιστώμενα μέρη της κατανάλωσης των επισκεπτών	Κατανάλωση εσωτερικού τουρισμού (σε χρήμα και σε είδος)
	Κατανάλωση εισερχόμενου τουρισμού	Κατανάλωση εγχώριου τουρισμού	Κατανάλωση εσωτερικού τουρισμού σε μετρητά		
	(4.1) *	(4.2) **	(4.3) = (4.1) + (4.2)		
Α. Ειδικά προϊόντα A.1 Χαρακτηριστικά προϊόντα (α) 1 - Υπηρεσίες παροχής καταλύματος 1.1 - Ξενοδοχεία και άλλου είδους καταλύματα 1.2 - Εξοχικές κατοικίες 2 - Εστιατόρια και Μπαρ 3 - Υπηρεσίες μεταφοράς 3.1 Σιδηροδρομικές μεταφορές (3) 3.2 Χερσαίες μεταφορές (3) 3.3 Θαλάσσιες μεταφορές (3) 3.4 Αεροπορικές μεταφορές (3) 3.5 Υπηρεσίες υποστήριξης μεταφορών 3.6 Εκμίσθωση αυτοκινήτων και εξοπλισμού μεταφορών 3.7 Συντήρηση και επισκευές 4 - Ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators, παροχή πληροφοριών 4.1 Ταξιδιωτικά γραφεία (1) 4.2 tour operators (2) 4.3 Τουριστικές πληροφορίες / Ξεναγήσεις 5 - Πολιτιστικές υπηρεσίες (3) 5.1 Πολιτιστικά θέατρα 5.2 Μουσεία 6 - Αναψυχή και διασκέδαση (3) 6.1 Αθλητικές δραστηριότητες 6.2 Άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες 7 - Διάφορα 7.1 Χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες 7.2 Μίσθωση αγαθών 7.3 Λοιπά A.2 Συνδεδεμένα προϊόντα Περιθώρια διανομής Υπηρεσίες Β. Μη ειδικά προϊόντα Περιθώρια διανομής Υπηρεσίες					
ΣΥΝΟΛΟ					
Καθαρή αξία των εγχώριων παραγόμενων προϊόντων μετά την αφαίρεση των περιθωρίων διανομής					
Καθαρή αξία εισαγόμενων προϊόντων μετά την αφαίρεση των περιθωρίων διανομής					

x δεν ισχύει

(1) αφορά στα περιθώρια των ταξιδιωτικών γραφείων

(2) αφορά στα περιθώρια των tour operators

(3) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιθωρίων των tour operators και ταξιδιωτικών γραφείων

(*) αντιστοιχεί στο 1.3 του πίνακα 1

(**) αντιστοιχεί στο 2.9 του πίνακα 2

(***) Αυτά τα συνιστώμενα μέρη (τα οποία αναφέρονται ως τελικές καταναλωτικές δαπάνες επισκεπτών σε είδος, τουριστικές κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος και τουριστικές επιχειρηματικές δαπάνες) καταγράφονται ξεχωριστά καθώς αυτού του είδους οι δαπάνες δεν χαρακτηρίζονται εύκολα από το είδος του τουρισμού

(α) βλέπε σχόλιο πίνακα 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΔΑΤ – Πίνακας 5, Λογαριασμοί Παραγωγής Τουριστικών και άλλων Κλάδων

Πίνακας 5
Λογαριασμοί παραγωγής τουριστικών και άλλων κλάδων
Καθαρή αποτίμηση

Προϊόντα	Τουριστικοί κλάδοι												Σύνολο Τουριστικών Κλάδων	Συναφείς Τουριστικοί Κλάδοι	Μη ειδικοί Κλάδοι	Συνολική παραγωγή εγχώριων παραγωγών (σε σταθερές τιμές)
	1 - Ξενοδοχεία και παρεμφερή	2 - Ιδιοκτησία δευτερευουσών κατοικιών (αποδοδόμενες)	3 - Εστιατόρια και παρεμφερή	4 - Οδική μεταφορά επιβατών	5 - Σιδηροδρομική μεταφορά επιβατών	6 - Μεταφορά επιβατών με πλωτό μέσο	7 - Αεροπορική μεταφορά επιβατών	8 - Υποστηρικτικές υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών	9 - Ενοίκιαση εξοπλισμού μεταφοράς επιβατών	10 - Ταξιδιωτικά γραφεία και παρεμφερή	11 - Πολιτιστικές υπηρεσίες	12 - Αθλήματα και άλλες υπηρεσίες αναψυχής				
Α. Ειδικά προϊόντα																
A.1 Χαρακτηριστικά προϊόντα (α)																
1 - Υπηρεσίες παροχής καταλύματος		x														
1.1 - Ξενοδοχεία και άλλου είδους καταλύματα		x														
1.2 - Εξοχικές κατοικίες		x														
2 - Εστιατόρια και Μπαρ		x														
3 - Υπηρεσίες μεταφοράς		x														
3.1 Σιδηροδρομικές μεταφορές (3)		x														
3.2 Χερσαίες μεταφορές (3)		x														
3.3 Θαλάσσιες μεταφορές (3)		x														
3.4 Αεροπορικές μεταφορές (3)		x														
3.5 Υπηρεσίες υποστήριξης μεταφορών		x														
3.6 Εκμίσθωση αυτοκινήτων και εξοπλισμού μεταφορών		x														
3.7 Συντήρηση και επισκευές		x														
4 - Ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators, παροχή πληροφοριών		x														
4.1 Ταξιδιωτικά γραφεία (1)		x														
4.2 tour operators (2)		x														
4.3 Τουριστικές πληροφορίες / Ξεναγήσεις		x														
5 - Πολιτιστικές υπηρεσίες (3)		x														
5.1 Πολιτιστικά θέατρα		x														
5.2 Μουσεία		x														
6 - Αναψυχή και διασκέδαση (3)		x														
6.1 Αθλητικές δραστηριότητες		x														
6.2 Άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες		x														
7 - Διάφορα		x														
7.1 Χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες		x														
7.2 Μίσθωση οχημάτων		x														
7.3 Άλλα		x														
A.2 Συνδεδεμένα προϊόντα		x														
Περιθώρια διανομής		x														
Υπηρεσίες		x														
Β. Μη ειδικά προϊόντα																
Περιθώρια διανομής		x														
Υπηρεσίες		x														
Καθαρή αξία των εγχώριων παραγόμενων προϊόντων μετά την αφαίρεση των περιθωρίων διανομής		x														
Καθαρή αξία εισαγόμενων προϊόντων μετά την αφαίρεση των περιθωρίων διανομής	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ (σε σταθερές τιμές)																
1 - Γεωργικό, δασοκομικό και αλιευτικό προϊόντα														x	x	x
2 - Μεταλλεύματα και ορυκτά														x	x	x
3 - Ηλεκτρισμός, αέριο και νερό														x	x	x
4 - Μεταποίηση														x	x	x
5 - Κατασκευαστικές εργασίες και κατασκευές														x	x	x
6 - Εμπόριο, ξενοδοχεία και εστιατόρια														x	x	x
7 - Υπηρεσίες μεταφοράς, αποθήκευσης και επικοινωνιών														x	x	x
8 - Επιχειρηματικές υπηρεσίες														x	x	x
9 - Άλλες υπηρεσίες υπέρ του κοινωνικού συνόλου														x	x	x
Συνολική ενδιάμεση κατανάλωση (σε αγοραίες τιμές)																
Συνολική ακαθάρια προστιθέμενη αξία δραστηριοτήτων (σε σταθερές τιμές)																
Αποζημίωση υπαλλήλων																
Λοιποί φόροι μείον τις επιδοτήσεις της παραγωγής																
Ακαθάρια μικτό εισόδημα																
Ακαθάρια λειτουργικά κέρδη																

x - δεν ισχύει
(1) αφορά στα περιθώρια των ταξιδιωτικών γραφείων
(2) αφορά στα περιθώρια των tour operators
(3) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιθωρίων των tour operators και ταξιδιωτικών γραφείων

(α) βλέπε σχόλιο πίνακα 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΔΛΤ – Πίνακας 6, Εγχώρια Προσφορά και Κατανάλωση Εσωτερικού Τουρισμού ανά Προϊόν

Πίνακας 6
Εγχώρια προσφορά και κατανάλωση εσωτερικού τουρισμού ανά προϊόν
Καθαρή αποτίμηση

Προϊόντα	Τουριστικοί κλάδοι																		Συνολική παραγωγή εγχώριων παραγωγών (σε σταθερές τιμές)	Εισαγωγές *	Φόροι μείον τις επιδοτήσεις σε προϊόντα εγχώριας παραγωγής και εισαγωγής	Εγχώρια προσφορά (σε αγοραίες τιμές)	Κατανάλωση εσωτερικού τουρισμού	Ποσοστό τουρισμού στην προσφορά
	1 - Ξενοδοχεία και παρεμφερείς		2 - Ίδιοκτησία δευτερευουσών κατοικιών (αποδοδόμενες)		...		12 - Αθλήματα και άλλες υπηρεσίες αναμνηστικής		Σύνολο Τουριστικών Κλάδων		Συναρτές Τουριστικά Κλάδοι		Μη ειδικά Τουριστικά Κλάδοι											
	παραγωγή	μερίδιο τουρισμού	παραγωγή	μερίδιο τουρισμού	παραγωγή	μερίδιο τουρισμού	παραγωγή	μερίδιο τουρισμού	παραγωγή	μερίδιο τουρισμού	παραγωγή	μερίδιο τουρισμού	παραγωγή	μερίδιο τουρισμού										
A. Ειδικά προϊόντα																								
A.1 Χαρακτηριστικά προϊόντα (α)																								
1 - Υπηρεσίες παροχής καταλύματος																								
1.1 - Ξενοδοχεία και άλλου είδους καταλύματα			x	x		x	x	x	x			x	x		x		x	x						
1.2 - Εξοχικές κατοικίες	x	x																						
2 - Εστιατόρια και Μπαρ			x	x																				
3 - Υπηρεσίες μεταφοράς			x	x																				
3.1 Σιδηροδρομικές μεταφορές (3)			x	x																				
3.2 Χερσαίες μεταφορές (3)			x	x																				
3.3 Θαλάσσιες μεταφορές (3)			x	x																				
3.4 Αεροπορικές μεταφορές (3)			x	x																				
3.5 Υπηρεσίες υποστήριξης μεταφορών			x	x																				
3.6 Εκμίσθωση αυτοκινήτων και εξοπλισμού μεταφορών			x	x																				
3.7 Συντήρηση και επισκευές			x	x																				
4 - Ταξιδιωτικά γραφεία, tour operators, παροχή πληροφοριών			x	x																				
4.1 Ταξιδιωτικά γραφεία (1)			x	x																				
4.2 tour operators (2)			x	x																				
4.3 Τουριστικές πληροφορίες / Ξεναγήσεις			x	x																				
5 - Πολιτιστικές υπηρεσίες (3)			x	x																				
5.1 Πολιτιστικά θέατρα			x	x																				
5.2 Μουσεία			x	x																				
6 - Αναψυχή και διασκέδαση (3)			x	x																				
6.1 Αθλητικές δραστηριότητες			x	x																				
6.2 Άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες			x	x																				
7 - Διάφορα			x	x																				
7.1 Χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες			x	x																				
7.2 Μίσθωση αγαθών			x	x																				
7.3 Άλλα			x	x																				
A.2 Συνδεδεμένα προϊόντα			x	x																				
Περιβόρια διανομής			x	x																				
Υπηρεσίες			x	x																				
B. Μη ειδικά προϊόντα			x	x																				
Περιβόρια διανομής			x	x																				
Υπηρεσίες			x	x																				
Καθαρή αξία των εγχώριων παραγόμενων προϊόντων μετά την αφαίρεση των περιβόριων διανομής				x	x														x	x				
Καθαρή αξία εισαγόμενων προϊόντων μετά την αφαίρεση των περιβόριων διανομής	x	y			x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x		x				
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ (σε σταθερές τιμές)																								
1 - Γεωργικά, δασοκομικά και αλιευτικά προϊόντα												x	x	x	x	x								
2 - Μεταλλεύματα και ορυκτά												x	x	x	x	x								
3 - Ηλεκτρισμός, αέριο και νερό												x	x	x	x	x								
4 - Μεταποίηση												x	x	x	x	x								
5 - Κατασκευαστικές εργασίες και κατασκευές												x	x	x	x	x								
6 - Εμπόριο, ξενοδοχεία και εστιατόρια												x	x	x	x	x								
7 - Υπηρεσίες μεταφοράς, αποθήκευσης και επικοινωνιών												x	x	x	x	x								
8 - Επιχειρηματικές υπηρεσίες												x	x	x	x	x								
9 - Υπηρεσίες υπέρ του κοινωνικού συνόλου												x	x	x	x	x								
Συνολική ενδιάμεση κατανάλωση (σε αγοραίες τιμές)												x	x	x	x	x								
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ (σε αγοραίες τιμές)																								
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΗ ΠΡΟΣΤΙΘΕΜΕΝΗ ΑΞΙΑ (σε σταθερές τιμές)																								
Αποδόμηση υπολλήλων																								
Αισιό φόροι μείον τις επιδοτήσεις της παραγωγής																								
Ακαθάριστο μέσο εισόδημα																								
Ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα																								

x - δεν ισχύει
(1) αφορά στα περιβόρια των ταξιδιωτικών γραφείων
(2) αφορά στα περιβόρια των tour operators
(3) καθαρή αξία μετά την αφαίρεση των περιβόριων των tour operators και ταξιδιωτικών γραφείων

(α) βλέπε σχόλιο πίνακα 1
... σημαίνει ότι θα πρέπει να εξετασθούν ένας προς ένας όλοι οι κλάδοι τουρισμού
* Οι εισαγωγές ελεύθερα εμπορεύων αποκλειστικά εκείνες που αγοράζονται μέσα στην χώρα αναφοράς

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: ΔΑΤ – Πίνακας 7, Απασχόληση στους Τουριστικούς Κλάδους

Πίνακας 7
Απασχόληση στους τουριστικούς κλάδους

Τουριστικοί κλάδοι	Αριθμός ιδρυμάτων	Αριθμός απασχολούμενων			Θέση απασχόλησης						Αριθμός θέσεων εργασίας		
		Σύνολο			Μισθωτοί			Άλλο			Σύνολο		
		Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Σύνολο
1 - Ξενοδοχεία και παρεμφερή													
2 - Ιδιοκτησία δευτερευουσών κατοικιών (αποδιδόμενες)		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
3 - Εστιατόρια και παρεμφερή													
4 - Οδική μεταφορά επιβατών													
5 - Σιδηροδρομική μεταφορά επιβατών													
6 - Μεταφορά επιβατών με πλωτά μέσα													
7 - Αεροπορική μεταφορά επιβατών													
8 - Υποστηρικτικές υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών													
9 - Ενοίκιαση εξοπλισμού μεταφοράς επιβατών													
10 - Ταξιδιωτικά γραφεία και παρεμφερή													
11 - Πολιτιστικές υπηρεσίες													
12 - Αθλήματα και άλλες υπηρεσίες αναψυχής													

x δεν εφαρμόζεται

ΠΙΝΑΚΑΣ 6: ΔΑΤ – Πίνακας 8, Σχηματισμός Τουριστικού Ακαθόριστου Παγίου Κεφαλαίου Τουριστικών και άλλων Κλάδων

Πίνακας 8
Σχηματισμός τουριστικού ακαθόριστου παγίου κεφαλαίου τουριστικών και άλλων κλάδων
Καθαρή ανάπτυξη

Κεφαλαιακά αναθ	Τουριστικοί κλάδοι												Σύνολο Τουριστικών Κλάδων	Άλλοι κλάδοι			Σχηματισμός τουριστικού ακαθόριστου παγίου κεφαλαίου τουριστικών και άλλων κλάδων
	1 - Ξενοδοχεία και παρεμφερεί	2 - Ιδιοκτησία δευτερευουσών κατοικιών (αποδιδόμενες)	3 - Εστιατόρια και παρεμφερεί	4 - Οδική μεταφορά επιβατών	5 - Σιδηροδρομική μεταφορά επιβατών	6 - Μεταφορά επιβατών με πλωτά μέσα	7 - Αεροπορική μεταφορά επιβατών	8 - Υποστηρικτικές υπηρεσίες μεταφορών επιβατών	9 - Ενοίκιο εξοπλισμού μεταφορών επιβατών	10 - Ταξιδιωτικά γραφεία και παρεμφερεί	11 - Πολιτιστικές υπηρεσίες	12 - Αθλήματα και άλλες υπηρεσίες αναψυχής		Δημόσια Διοίκηση	Άλλοι	Σύνολο	
Α. Παραγόμενα μη χρηματο-οικονομικά πάγια																	
Α.1 Ενσώματες ακινητοποιήσεις																	
1. Τουριστικά καταλύματα		x															
1.1 - Ξενοδοχεία και άλλα καταλύματα		x															
1.2 - Κατοικίες για τουριστικούς σκοπούς		x															
2. Άλλα κτίρια και οικοδομές		x															
2.1 Εστιατόρια και παρόμοια κτίρια		x															
2.2. Κατασκευές ή υποδομές για οδική, αεροπορική, πλωτή κ.α. μεταφορά επιβατών		x												(1)			
2.3 Κτίρια για πολιτιστικές και παρόμοιες υπηρεσίες		x															
2.4 Κατασκευές για αθλήματα, αναψυχή και διασκέδαση		x													(1)		
2.5 Άλλες κατασκευές και οικοδομές		x															
3 - Εξοπλισμός μεταφορών επιβατών		x															
3.1 Σιδηροδρομικός και χερσαίος		x															
3.2 Πλωτός		x															
3.3 Αεροπορικός		x															
4 - Μηχονήματα και εξοπλισμός		x															
Α.2. Ανώματες ακινητοποιήσεις		x															
Β. Βελτιώσεις ακινήτων για τουριστικούς σκοπούς																	
Σύνολο																	
Γ. Μη παραγόμενα μη χρηματο-οικονομικά πάγια																	
1. Ενσώματες μη παραγόμενες ακινητοποιήσεις																	
2. Ανώματες μη παραγόμενες ακινητοποιήσεις																	
Σύνολο																	

x δεν ισχύει

(1) μόνο αυτό που αφορά σε τουριστικούς σκοπούς

(α) βλέπε σχόλιο πίνακα 1

ΠΙΝΑΚΑΣ 7: ΔΔΤ – Πίνακας 9, Τουριστική Συλλογική Κατανάλωση ανά Λειτουργία και Επίπεδα Κυβέρνησης

Πίνακας 9
Τουριστική συλλογική κατανάλωση ανά λειτουργία και επίπεδα της κυβέρνησης

	Εθνικό επίπεδο (9.1)	Περιφερειακό επίπεδο (9.2)	Τοπικό επίπεδο (9.3)	Συνολική τουριστική συλλογική κατανάλωση (9.4) = (9.1) + (9.2) + (9.3)	Σημείωμα(*)
					Ενδιάμεση κατανάλωση τουριστικών κλάδων
Λειτουργία					
Προώθηση τουρισμού					x
Γενικός σχεδιασμός και συντονισμός τουριστικών υποθέσεων					x
Παραγωγή στατιστικών και βασικών πληροφοριών για τον τουρισμό					
Διοίκηση υπηρεσιών πληροφόρησης					
Έλεγχος και διαχείριση μονάδων παροχής τουριστικών υπηρεσιών					x
Ειδικοί έλεγχοι σε αλλοδαπούς και ημεδαπούς τουρίστες					x
Ειδικές υπηρεσίες αμύνης σχετικές με την προστασία των επισκεπτών					
Άλλες υπηρεσίες					
Σύνολο					

x δεν εφαρμόζεται

(*) Αυτή η στήλη αντιπροσωπεύει τις δαπάνες των τουριστικών κλάδων στην προώθηση του τουρισμού ή σε άλλες υπηρεσίες σχετικές με τις λειτουργίες που περιγράφονται

ΠΙΝΑΚΑΣ 8: ΔΛΤ – Πίνακας 10α, Μη νομισματικοί Δείκτες, Αριθμός Ταξιδιών και Διανυκτερεύσεων κατά Είδος Τουρισμού και Κατηγορία Επισκέπτη

Πίνακας 10
Μη νομισματικοί δείκτες

α. αριθμός ταξιδιών και διανυκτερεύσεων κατά είδος τουρισμού και κατηγορία επισκέπτη

	Εισερχόμενος τουρισμός (*)			Εγχώριος τουρισμός			Εξερχόμενος τουρισμός		
	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Διανυκτερεύοντες επισκέπτες	Συνολικοί επισκέπτες	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Διανυκτερεύοντες επισκέπτες	Συνολικοί επισκέπτες	Επισκέπτες με αυθημερόν επιστροφή	Διανυκτερεύοντες επισκέπτες	Συνολικοί επισκέπτες
Αριθμός ταξιδιών (*)									
Αριθμός διανυκτερεύσεων									

(*) Στην περίπτωση του εισερχόμενου τουρισμού η μεταβλητή θα ήταν αφίξεις

ΠΙΝΑΚΑΣ 9: ΔΛΤ – Πίνακας 10β, Μη νομισματικοί Δείκτες, Εισερχόμενος Τουρισμός, Αριθμός Ταξιδίων και Διανυκτερεύσεων ανά Μέσο Μεταφοράς

Πίνακας 10
Μη νομισματικοί δείκτες

β. εισερχόμενος τουρισμός: αριθμός ταξιδίων και διανυκτερεύσεων ανά μέσο μεταφοράς

	Αριθμός ταξιδίων	Αριθμός διανυκτερεύσεων
1. Αεροπορικές μεταφορές		
1.1 Προγραμματισμένες πτήσεις		
1.2 Μη προγραμματισμένες πτήσεις		
1.3 Άλλες υπηρεσίες		
2. Μεταφορές με πλωτά μέσα		
2.1 Επιβατικές γραμμές και φεριμποτ		
2.2 Κρουαζιέρα		
2.3 Άλλες		
3. Επίγειες μεταφορές		
3.1 Σιδηροδρομικές μεταφορές		
3.2 Τουριστικά λεωφορεία ή λεωφορεία ή άλλα δημόσια μέσα οδικής μεταφοράς		
3.3 Ιδιωτικά οχήματα		
3.4 Ενοικίαση οχήματος		
3.5 Άλλα μέσα επίγειας μεταφοράς		
Σύνολο		

ΠΙΝΑΚΑΣ 10: ΔΑΤ – Πίνακας 10γ, Μη νομισματικοί Δείκτες, Αριθμός Επιχειρήσεων και χωρητικότητα ανά Είδος Καταλύματος

Πίνακας 10
Μη νομισματικοί δείκτες

γ. Αριθμός επιχειρήσεων και χωρητικότητα ανά είδος καταλύματος

	Ιδρύματα συλλογικού τουρισμού		Καταλύματα ιδιωτικού τουρισμού	
	Ξενοδοχεία και παρεμφερή	Άλλα	Δευτερεύουσες κατοικίες	Άλλα
αριθμός ιδρυμάτων				
χωρητικότητα (δωμάτια)				
χωρητικότητα (κρεβάτια)				
πληρότητα (δωμάτια)				
πληρότητα (κρεβάτια)				

ΠΙΝΑΚΑΣ 11: ΔΔΤ – Πίνακας 10δ, Μη νομισματικοί Δείκτες, Αριθμός Επιχειρήσεων σε Χαρακτηριστικές και συναφείς Τουριστικές Δραστηριότητες Κατηγοριοποιημένες ανάλογα με τον Αριθμό των Ανθρώπων που Απασχολούν

Πίνακας 10
Μη νομισματικοί δείκτες

δ. αριθμός επιχειρήσεων σε χαρακτηριστικές και συναφείς τουριστικές δραστηριότητες κατηγοριοποιημένες ανάλογα με τον αριθμό των ανθρώπων που απασχολούν

	1-4	5-9	10-19	20-49	50-99	100-249	250-499	500-999	>1000	Σύνολο
Χαρακτηριστικές δραστηριότητες τουρισμού										
1 - Ξενοδοχεία και παρεμφερή										
2 - Ιδιοκτησία δευτερευουσών κατοικιών (αποδιδόμενες)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
3 - Εστιατόρια και παρεμφερή										
4 - Οδική μεταφορά επιβατών										
5 - Σιδηροδρομική μεταφορά επιβατών										
6 - Μεταφορά επιβατών με πλωτά μέσα										
7 - Αεροπορική μεταφορά επιβατών										
8 - Υποστηρικτικές υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών										
9 - Ενοικίαση εξοπλισμού μεταφοράς επιβατών										
10 - Ταξιδιωτικά γραφεία και παρεμφερή										
11 - Πολιτιστικές υπηρεσίες										
12 - Αθλήματα και άλλες υπηρεσίες αναψυχής										
Συναφείς τουριστικές δραστηριότητες										
ΣΥΝΟΛΟ										

7. Συμπεράσματα

Ολοκληρώνοντας την παρούσα διπλωματική εργασία κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε μερικές επισημάνσεις και σχόλια καθώς και να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα αναφορικά με τον προβληματισμό και τη μεθοδολογία υλοποίησης του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού εν γένει, αλλά και ειδικότερα της ελληνικής περίπτωσης εφαρμογής του.

Σε ό,τι αφορά στην επιλογή του ΔΛΤ ως εργαλείο στατιστικής τεκμηρίωσης της τουριστικής οικονομικής δραστηριότητας φαίνεται ότι κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος, μιας και επωφελείται της διασύνδεσης που έχει με το Σύστημα των Εθνικών Λογαριασμών (SNA 1993 και ESA 95), που αποτελεί μια καταξιωμένη πλέον και κοινά αποδεκτή πηγή μέτρησης της οικονομικής δραστηριότητας των χωρών. Η ανάγκη συγκρισιμότητας των στατιστικών δεδομένων μεταξύ των κρατών και διεξαγωγής ασφαλών συμπερασμάτων οδηγεί στην υιοθέτηση μιας κοινής «γλώσσας», ενός κοινού «κώδικα» μεταξύ των Στατιστικών Αρχών. Στην περίπτωση του τουρισμού ο ΔΛΤ φαίνεται να μπορεί να ανταποκριθεί σε αυτό το ρόλο, χρειάζεται όμως περισσότερη ανάπτυξη τουλάχιστον σε ό,τι αφορά την κατάρτιση των Πινάκων 8 (Ακαθάριστος Σχηματισμός Παγίων Κεφαλαίων Τουρισμού και λοιπών κλάδων) και 9 (Συλλογική Τουριστική Κατανάλωση ανά προϊόντα και επίπεδα κυβέρνησης). Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην ενότητα 5.1.1 η κατάρτιση αυτών των Πινάκων απαιτεί να ξεπεραστούν κάποιες εννοιολογικές δυσκολίες και να βρεθεί τρόπος να συγκεντρωθούν τα επιπλέον στοιχεία από πηγές δεδομένων που δεν αποτελούν μέρος των συνηθισμένων στατιστικών προγραμμάτων των στατιστικών υπηρεσιών.

Σε αυτό το σημείο, λοιπόν, αντιλαμβάνεται κανείς ότι μπορεί το πλαίσιο του Συστήματος των Εθνικών Λογαριασμών να είναι ικανό να τροφοδοτεί σε μεγάλο βαθμό έναν Δορυφόρο Λογαριασμό Τουρισμού με αξιόπιστα και επεξεργάσιμα δεδομένα, δεν είναι όμως επαρκές. Για το λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση από δω και πέρα σε δύο κατευθύνσεις:

α) η πρώτη κατεύθυνση θα περιλαμβάνει τη διερεύνηση εκείνων των αξιόπιστων πηγών από τις οποίες θα μπορούσε να αντλήσει κανείς την πληροφορία που χρειάζεται προκειμένου να συμπληρώσει τα «κενά» που αφήνει στον ΔΛΤ το πλαίσιο των Εθνικών Λογαριασμών. Η εξόρυξη δεδομένων από άλλες πηγές πλην του Συστήματος των Εθνικών Λογαριασμών είναι όχι μόνο δύσκολη, αλλά και επικίνδυνη για την ίδια την αξιοπιστία του ΔΛΤ, δεδομένου ότι μια πρόχειρη και προσεγγιστική παράθεση στοιχείων χωρίς εκ των προτέρων συμφωνημένων κριτηρίων μπορεί να τον πλήξει σε μεγάλο βαθμό. Και

β) η δεύτερη προσέγγιση που προτείνεται έχει να κάνει με τη διεξαγωγή ερευνών για εκείνα τα στοιχεία που φαίνεται ότι δε συγκεντρώνονται από καμία άλλη αξιόπιστη πηγή και πόσο μάλλον από το ΣΕΛ. Για να γίνει όμως αυτό χρειάζεται να προηγηθεί και να συμφωνηθεί μια *Μεθοδολογία Διεξαγωγής Ερευνών με επίκεντρο τον Τουρισμό*, που σκοπεύει στην ορθολογική και επιστημονικά τεκμηριωμένη διερεύνηση εκείνης της πληροφορίας που κρίνεται σκόπιμο να συλλεχθεί ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και το τουριστικό προφίλ που διατηρεί κάθε χώρα. Αυτή η μεθοδολογία χωρίς να σημαίνει ότι είναι περιοριστική, θα αποτελεί έναν «μπούσουλα», μια πυξίδα για όποιον αποφασίσει να δοκιμαστεί και εκτεθεί στο δύσκολο πεδίο της διεξαγωγής ερευνών.

Επίσης, δεν πρέπει να λησμονεί κανείς ότι η ανάγκη στατιστικής τεκμηρίωσης του τουρισμού δεν αφορά μόνο τους μνημένους στη Στατιστική Στατιστικούς και τους εξοικειωμένους με τα οικονομικά μεγέθη Οικονομολόγους, αφορά κυρίως όσους παίρνουν μέρος στη λήψη αποφάσεων για την τουριστική πολιτική, τις τοπικές κοινωνίες που ζουν αποκλειστικά ή εν μέρει από την τουριστική δραστηριότητα, όσους έχουν επενδύσει ή σκέφτονται να επενδύσουν στον τουρισμό, τις διαφημιστικές εταιρίες, τα media, τις μεταφορές, την εστίαση, τα καταλύματα και πολλούς άλλους. Για όλους αυτούς, λοιπόν, χρειάζεται να προηγηθεί μία επεξεργασία των στοιχείων του ΔΛΤ που να εκλαϊκεύει χωρίς όμως να εκχυδαΐζει αυτό το εργαλείο. Χρειάζεται, με άλλα λόγια, να καταστήσουμε το ΔΛΤ *ένα εργαλείο φιλικό προς το χρήστη*, που με απλό τρόπο να μπορεί να αλιεύσει την πληροφορία που αναζητά. Μόνο έτσι θα καταφέρουμε να μετασχηματίσουμε τον ΔΛΤ από ένα εργαλείο στατιστικής, σε ένα εργαλείο πολιτικής και να τον βγάλουμε από την περιχαράκωση της στατιστικής οπτικής, όπου τα νούμερα δεν είναι τίποτα

περισσότερο από αθροίσματα και διανύσματα. Αυτή η εξωστρέφεια του ΔΛΤ θα μπορέσει να του εξασφαλίσει την **αναγνωρισιμότητα** που χρειάζεται.

Σε ό,τι αφορά τώρα στην ελληνική περίπτωση εφαρμογής του Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού εδώ μάλλον η συζήτηση «βαραίνει».

Είναι γεγονός, πάντως, ότι η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος για διπλωματική εργασία καθώς και η απαρχή της σύνταξης του έγινε σε μια χρονική περίοδο σχετικής ευφορίας της χώρας μας (πραγματικής ή επίπλαστης δεν έχει πια σημασία) είτε σε ψυχολογικό είτε σε οικονομικό επίπεδο, ενώ αντίθετα η περίοδος ολοκλήρωσής της (Δεκέμβριος 2010) βρήκε τη χώρα να ταλανίζεται σε μια οικονομική και κοινωνική μιζέρια με καταθλιπτικές προεκτάσεις για το σύνολο του ελληνικού λαού. Με άλλα λόγια, αυτό που θέλουμε να πούμε είναι ότι στο μεταξύ διάστημα της σύνταξης αυτής της εργασίας **πολλά πράγματα άλλαξαν** και κυρίως οι προτεραιότητες και η οπτική μας για τα πράγματα.

Σε μια τέτοια κρίσιμη οικονομική συγκυρία που η χώρα μας έχει εγκαταλείψει την οικονομική της αυτοτέλεια, ενώ έχει παραχωρήσει μέρος της εθνικής της κυριαρχίας στους δανειστές της, **η ενεργοποίηση και λειτουργία του Ελληνικού Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού καθίσταται επιτακτική ανάγκη** στο βαθμό που ο τουρισμός εξακολουθεί να αποτελεί εθνική και στρατηγική επιλογή εξόδου από την κρίση¹⁰³.

Η ολοκλήρωση του ελληνικού ΔΛΤ είναι πλέον γεγονός, **η συστηματική λειτουργία του είναι πλέον το ζητούμενο**. Αυτή η αδράνεια είναι που μας ανησυχεί περισσότερο. Η πρόταση της Κοινοπραξίας των εταιριών που είχαν αναλάβει το έργο για τη λειτουργία του ΔΛΤ αφορούσε στη σύσταση μιας αυτόνομης εταιρίας με τον τίτλο «Ελληνικό Παρατηρητήριο Τουρισμού ΑΕ»¹⁰⁴. Σκοπός αυτής της εταιρίας θα ήταν η συλλογή, διαχείριση και διάχυση των πληροφοριών που σχετίζονται με τον τουρισμό

¹⁰³ Κάτι τέτοιο διαφαίνεται με την πρόσφατη επιλογή της Κυβέρνησης να προχωρήσει στη μείωση του ΦΠΑ των τουριστικών καταλυμάτων στο χαμηλό συντελεστή του 6,5% για να κάνει πιο ανταγωνιστικό τον ελληνικό τουρισμό. Ένα μέτρο που φαίνεται να κινείται στη σωστή κατεύθυνση, αν και πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του ότι τουρισμός δεν είναι μόνο καταλύματα είναι και εστίαση και μεταφορές, κ.α, και γενικά υπηρεσίες που φορολογούνται με 23%.

¹⁰⁴ Παραδοτέο Π.8.3

καθώς και η προσφορά υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς στην τουριστική βιομηχανία. Παράλληλα θα παρείχε ενεργή υποστήριξη του τομέα τουρισμού της χώρας για το σχεδιασμό και εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής ανάπτυξης του τουρισμού. Αυτή η πρόταση περιελάμβανε ένα λειτουργικό και οργανωτικό πλαίσιο που θα βασίζεται σε ένα Διοικητικό Συμβούλιο με ένα Διευθύνοντα Σύμβουλο, ενώ θα υποστηρίζεται και από Επιστημονική Επιτροπή. Θα αποτελείται από 5 Διευθύνσεις (Δ/νση ΔΛΤ, Δ/νση Ερευνών & Μελετών, Δ/νση Επικοινωνίας, Δ/νση Διοικητικού-Οικονομικού, Δ/νση Πληροφορικής) καθώς και 11 τμήματα.

Όσο εμπεριστατωμένη κι αν κριθεί η πρόταση αυτή από πλευράς Αναδόχου του έργου για τη δημιουργία μιας εταιρίας διαχείρισης του ΔΛΤ, εντούτοις δε θα δυσκολευόταν κανείς να υποθέσει ότι θα ήταν μια *ενέργεια εξαιρετικά δαπανηρή*. Στη δεδομένη οικονομική συγκυρία με το τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα και την απειλή της πτώχευσης της χώρας να περιπλανάται πάνω από τα κεφάλια μας, μια τέτοια πρόταση μόνο εξωπραγματική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί. Αν αναλογιστεί δε κανείς το πλήθος των ήδη υπάρχοντων Ινστιτούτων ερευνών και προβλέψεων, αλλά και πανεπιστημιακών εργαστηρίων και ερευνητικών κέντρων που ασχολούνται με μετρήσεις γύρω από τον τουρισμό, δε θα δυσκολευτεί να καταλάβει ότι μια τέτοια πρόταση όχι μόνο περισσεύει, αλλά και δημιουργεί μεγαλύτερη διάσπαση και σύγχυση.

Τέλος, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι με την κατάργηση της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (πρώην ΕΣΥΕ) και τη δημιουργία στη θέση της της Εθνικής Στατιστικής Αρχής οδηγηθήκαμε ούτε λίγο ούτε πολύ (όχι μόνο η Ελλάδα και όλες οι χώρες της ΕΕ) σε μια *de facto* παραχώρηση της αποκλειστικά εθνικής αρμοδιότητας συλλογής και επεξεργασίας στατιστικών δεδομένων στη δικαιοδοσία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, γνωστής ως Eurostat. Μιας και ακόμα δε φαίνεται να έχει κοπάσει ο θόρυβος από τα περίφημα “Greek statistics” που κατήντησαν τη χώρα μας τον περίγelo της Ευρώπης, θα ήταν προτιμότερο να προσεγγίσουμε το θέμα της διαχείρισης της στατιστικής πληροφορίας του τουρισμού με μεγάλη σοβαρότητα και υπευθυνότητα.

Σε αυτό το σημείο θα κάναμε, λοιπόν, **δύο προτάσεις** για να μπορέσει να βγει ο Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού από το τέλμα και την αδράνεια, προτάσεις με πολύ χαμηλό κόστος υλοποίησης. **Η πρώτη πρόταση** θα αφορούσε στη δημιουργία Διεύθυνσης Δορυφόρου Λογαριασμού Τουρισμού μέσα στη Γενική Γραμματεία Τουρισμού (πρώην Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης) του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού αποτελούμενη από 3 τμήματα (Τμήμα Διαχείρισης ΔΛΤ, Τμήμα Ερευνών & Ανάπτυξης ΔΛΤ, Τμήμα Επικοινωνίας & Δικτύωσης ΔΛΤ). Η Διεύθυνση ΔΛΤ θα βρίσκεται σε άμεση επαφή και θεσμοθετημένη συνεργασία με την Εθνική Στατιστική Αρχή, ενώ το προσωπικό θα μπορούσε να προέλθει με εσωτερικές μετακινήσεις από την ίδια τη Γραμματεία μιας και αξιόλογο είναι και ιδιαιτέρως αποτελεσματικό (χαμηλός ηλικιακός μέσος όρος, μεγάλος αριθμός Αποφοίτων Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης, κ.α).

Η δεύτερη πρόταση θα αφορούσε στην αποκλειστική διάθεση του όλου έργου στην Εθνική Στατιστική Αρχή, προκειμένου να το διαχειριστεί η ίδια. Από όσο είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ο ΔΛΤ είναι ο πρώτος Δορυφόρος λογαριασμός που δημιουργείται στην Ελλάδα και θα μπορούσε να αποτελέσει προπομπό για την ενθάρρυνση δημιουργίας και άλλων (π.χ. Δορυφόρος Λογαριασμός Περιβάλλοντος, Δορυφόρος Λογαριασμός Υγείας, Δορυφόρος Λογαριασμός Μεταφορών, κτλ.). Στην περίπτωση εφαρμογής μιας τέτοιας πρότασης δε θα πρέπει όμως να αποκοπεί ο ΔΛΤ από το φυσικό του περιβάλλον και από το ιδιαίτερο κοινό του. Για το λόγο αυτό χρειάζεται να θεσμοθετηθεί ένας διάυλος επικοινωνίας ανάμεσα στους δύο φορείς που με εφόδιο την καλή συνεργασία και την ανταλλαγή εμπειριών θα λειτουργήσει και θα αναπτύξει το ΔΛΤ.

Τέλος, ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία κρίνουμε σκόπιμο να κάνουμε μια μικρή αναφορά στην **περιφερειακή διάσταση του ΔΛΤ** μιας και το βασικό αντικείμενο με το οποίο ασχοληθήκαμε στα δύο χρόνια που διήρκησε το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στο Πάντειο Πανεπιστήμιο ήταν η περιφερειακή οικονομική και ανάπτυξη. Εν ολίγοις, αυτό που μπορεί να πει κανείς σε μια πρώτη ανάγνωση είναι ότι για να αναπτυχθεί ένας **Περιφερειακός Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού** χρειάζεται να υπάρχουν και να είναι ενεργοί Περιφερειακοί Λογαριασμοί. Στο βαθμό που είναι αναπτυγμένοι οι Περιφερειακοί Λογαριασμοί μιας χώρας

μπορούμε να ελπίζουμε πιλοτικά στην ύπαρξη περιφερειακών ΔΛΤ, αν και σε ευρωπαϊκό επίπεδο δεν έχει υπάρξει προς το παρόν καμία αποδεκτή μεθοδολογία για την υλοποίησή τους.

8. Παράρτημα

Οι κυριότερες διαφορές μεταξύ του TSA: RMF 2000 και TSA: RMF 2008

Θέματα	TSA: RMF 2000	TSA: RMF 2008
1) Ανάλυση του τουρισμού σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά ταξιδιών και επισκεπτών	Η σημασία του δεν τονίζεται	Παρά το γεγονός ότι οι 10 πίνακες αναφέρονται στις συνολικές μετρήσεις, δίνεται έμφαση στη σημασία των λεπτομερών υπολογισμών και των αποτελεσμάτων.
2) Ορισμός της κατανάλωσης των επισκεπτών και οι σκοποί τους	Η συνολική καταναλωτική δαπάνη που πραγματοποιείται από έναν επισκέπτη ή για λογαριασμό ενός επισκέπτη για ή κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του και την παραμονή στον προορισμό	Δύο έννοιες: Τουριστική δαπάνη και τουριστική κατανάλωση Η τουριστική δαπάνη αναφέρεται στο ποσό που καταβάλλεται για την απόκτηση των καταναλωτικών αγαθών και υπηρεσιών καθώς και τιμαλφή για ίδια χρήση ή για δώρα, για και κατά τη διάρκεια τουριστικών ταξιδιών. Περιλαμβάνει δαπάνες από τους ιδίους τους επισκέπτες καθώς και έξοδα που πληρώνονται από ή επιστρέφονται από άλλους. Τουριστική Κατανάλωση. Η έννοια της τουριστικής κατανάλωσης που χρησιμοποιείται στο ΔΛΤ πηγαίνει πέραν των τουριστικών δαπανών. Εκτός από την τουριστική δαπάνη, επίσης, περιλαμβάνει υπηρεσίες που συνδέονται με την ενδιαίτηση των διακοπών

		για ίδιο λογαριασμό, τις κοινωνικές μεταβιβάσεις σε είδος και άλλες τεκμαρτές καταναλώσεις.
	Τελική κατανάλωση επισκεπτών σε μετρητά	Περίπου παρόμοια με την τουριστική δαπάνη
	Τελική καταναλωτική δαπάνη επισκεπτών σε μετρητά και είδος: τουριστική κατανάλωση	Περίπου παρόμοια με την τουριστική κατανάλωση: η διαφορά με την τουριστική δαπάνη γίνεται εμφανής
3) Διαφορά μεταξύ μιας δραστηριότητας (μια καθαρή διαδικασία παραγωγής), και μιας βιομηχανίας (η ομαδοποίηση των εγκαταστάσεων)	Οι διαφορές δεν αναφέρονται με σαφήνεια. Αμφιλεγόμενη χρήση της ορολογίας	Σαφής διαφορά μεταξύ τουριστικών βιομηχανιών/κλάδων και τουριστικά χαρακτηρισμένων δραστηριοτήτων
4) Χαρακτηριστικά προϊόντα	Ένας μοναδικός κατάλογος για όλες τις χώρες	Περιλαμβάνεται ως δύο διαφορετικά υποσύνολα: A.1.i Διεθνώς συγκρίσιμα χαρακτηριστικά τουριστικά προϊόντα. A.2.ii Ειδικά χαρακτηριστικά τουριστικά προϊόντα (που καθορίζονται από κάθε χώρα)
5) Χαρακτηριστικές δραστηριότητες	Ένας μοναδικός κατάλογος για όλες τις χώρες	Χαρακτηριστικές τουριστικές δραστηριότητες που αφορούν και τις δύο υποκατηγορίες των χαρακτηριστικών τουριστικών προϊόντων (A.1.i και A.2.ii).
6) Συνδεδεμένες βιομηχανίες	Ξεχωριστά οριζόμενες ανά χώρα	Εξαιρούνται
7) Τιμαλφή	Εξαιρούνται	Συμπεριλαμβάνονται όταν αγοράζονται στα ταξίδια
8) Χρονομερίδια και άλλες καινοτόμες μορφές ιδιοκτησίας εξοχικών κατοικιών	Δεν αναφέρονται	Αναγνωρίζονται.
9) Βιομηχανία	Δεν αναφέρονται	Αναγνωρίζονται αλλά

Συνεδρίων		θεωρούνται ως επιπρόσθετα.
10) Διαχείριση αγαθών και περιθωρίων κέρδους των αγαθών	Ασάφεια ως αποτέλεσμα της έλλειψης συναίνεσης σχετικά με τη διαχείριση των αγαθών που αγοράζονται από τους επισκέπτες και την προστιθέμενη αξία που δημιουργείται στην παραγωγή. Τα περιθώρια κέρδους εμφανίζονται στους πίνακες 1 έως 6 ως διαφορετικά προϊόντα	Οι δραστηριότητες του λιανικού εμπορίου συνδέονται με εμπορεύματα που αγοράζονται από τους επισκέπτες και εκείνα που συνδέονται με τουριστικά χαρακτηριστικά αγαθά θεωρούνται τουριστικά χαρακτηριστικά προϊόντα (IRTS). Η προστιθέμενη αξία στην παραγωγή των αγαθών δεν είναι μέρος της τουριστικής άμεσης ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, αλλά πρέπει να εξεταστούν στις έμμεσες επιπτώσεις. Η διαχείριση των μεταφορών και τα περιθώρια κέρδους του εμπορίου στους πίνακες είναι παρόμοια με εκείνη των πινάκων προσφοράς και χρήσεων στο SNA 1993.
11) Εξερχόμενος τουρισμός	Εξερχόμενος τουρισμός είναι ο τουρισμός αυτών που κατοικούν εκτός της οικονομικής επικράτειας της χώρα αναφοράς	Ο εξερχόμενος τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες ενός επισκέπτη που κατοικεί εκτός της χώρα αναφοράς, είτε ως μέρος ενός εξερχόμενου ταξιδιού ή ως μέρος ενός εσωτερικού ταξιδιού
12) Πίνακας 7 «Απασχόληση στις τουριστικές βιομηχανίες»	Περιλαμβάνει θέσεις εργασίας σύμφωνα με το καθεστώς της απασχόλησης και τα απασχολούμενα άτομα.	Περιλαμβάνει θέσεις εργασίας, ώρες εργασίας και αντίστοιχες θέσεις εργασίας πλήρους απασχόλησης
13) Πίνακας 8 «Ακαθάριστες τουριστικές	Υποδομές κυρίως για τουριστικούς σκοπούς δεν συμπεριλαμβάνονται	Υποδομές κυρίως για τουριστικούς σκοπούς περιλαμβάνονται, αλλά

επενδύσεις παγίου κεφαλαίου»		μόνο όταν είναι εφικτό. Η ανάλυση των προϊόντων επανεξετάζεται
14) Πίνακας 9 «Συλλογική τουριστική κατανάλωση»	Η συλλογική τουριστική κατανάλωση παρουσιάζεται διφορούμενα ανάλογα με τη λειτουργία που επιτελεί	Η συλλογική τουριστική κατανάλωση είναι μόνο μέρος των δαπανών της κυβέρνησης υπέρ του τουρισμού. Η συλλογική τουριστική κατανάλωση παρουσιάζεται σύμφωνα με το CPC, Ver. 2.
15) Χρησιμότητα του ΔΛΤ για τη μέτρηση των οικονομικών επιπτώσεων του τουρισμού	Ασάφεια σχετικά με τη σχέση μεταξύ ΔΛΤ και την ανάλυση των επιπτώσεων	Ο ΔΛΤ μετρά την άμεση οικονομική συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία αναφοράς, ως απάντηση της εσωτερικής τουριστικής κατανάλωσης. Κατά συνέπεια, είναι μικρότερη από τη μέτρηση του συνόλου των άμεσων επιπτώσεων του τουρισμού, δεδομένου ότι αποκλείει τη συμβολή των άλλων στοιχείων της συνολικής εσωτερικής ζήτησης του τουρισμού.

Πηγή: TSA: RMF 2008, σελ. 77-78

9. Βιβλιογραφία

ελληνική βιβλιογραφία

- Βαρβαρέσος, Στ., Τουρισμός. Έννοιες, μεγέθη, δομές. Η ελληνική πραγματικότητα, Εκδ. Προπομπός, 2000
- Ζαχαράτος, Γ., Τουριστικός τομέας. Οικονομική του τουρισμού και οργάνωση των τουριστικών ταξιδιών, Τόμος Α', Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 1999
- Ζαχαράτος, Γ., Τουριστική Κατανάλωση. Η μέθοδος υπολογισμού και η χρησιμότητά της για την έρευνα των επιδράσεων του τουρισμού στην εθνική οικονομία, Επιστημονικές Μελέτες 25, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), Αθήνα 1986
- Κοινωνία της Πληροφορίας, Α.Ε, Διακήρυξη Ανοικτού Διαγωνισμού για το έργο «Ανάπτυξη και Λειτουργία Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος Στρατηγικού Σχεδιασμού του Τουριστικού Τομέα: Δορυφόρος Λογαριασμός (ΔΛΤ) και Παρατηρητήριο Τουρισμού», 19 Σεπτεμβρίου 2005
- Λαγός, Δ., Τουριστική Οικονομική, εκδ. Κριτική, 2005
- Παντελίδης, Ε., Κουβατσέας, Γ., «Έρευνα Συνόρων για την ταξιδιωτική δαπάνη: μεθοδολογία – παρουσίαση και αξιολόγηση αποτελεσμάτων 2003-2005» στο Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 27, Ιούλιος 2006
- Παυλόπουλος, Π., Το μέγεθος και η δυναμική του τουριστικού τομέα, Μελέτες 7, Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων, Αθήνα, 1999

ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Castañon, L., Pereira, X., “Measuring the Impact of Tourism on Production by Means of an Input-Output Model of Interior Flows. An Application to Galicia” στο Advances in Modern Tourism Research. Economic Perspectives, Matias, A., Nijkamp, P., Neto, P. (eds), Physica-Verlag, 2007

- Commission of the European Communities – Eurostat, Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), World Tourism Organization (UNWTO), United Nations Statistics Division (UNSD), “Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA: RMF 2008), Luxembourg, Madrid, New York, Paris, 2008
- Commission of the European Communities – Eurostat, Organization for Economic Co-operation and Development (OECD), World Tourism Organization (UNWTO), United Nations Statistics Division (UNSD), “Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework (TSA: RMF 2000), Luxembourg, Madrid, New York, Paris, 2001
- European Commission, "European System of Accounts ESA 1995" Eurostat, Brussels-Luxembourg, 1996
- Eurostat, “The Eurostat Input-Output Manual in the Framework of the ESA 95”, Supporting paper submitted by Eurostat, CES/AC.68/2002/23, 20 February 2002
- Eurostat, European Implementation Manual (EIM) on Tourism Satellite Accounts, Final draft, Version 1.0, Based on the internationally approved: TSA: RMF, 2002
- United Nations, Department for Economic and Social Affairs-Statistics Division, United Nations World Tourism Organization (UNWTO), International Recommendations for Tourism Statistics 2008 (IRTS 2008), Madrid and New York, 2008